

بۆدابهزاندنى جۆرهما كتيب: سردانى: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

لتحميل أنواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

پدای دانلود کتابهای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردی ، عربي ، فارسي)

نیشتمانی بق میدیا

دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی

زنجیره‌ی روشنیبری

ناوونیشان: دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی ناراس، شهقامی گولان، ههولیتیر

نیشتمانی بی میدیا

تیبینی، بۆچوون و رهخنه سهبارت بهراگه یاندنی کوردی

سیروان رهحیم

ناوی کتیب: نیشتمانی بی میدیا
نووسینی: سیروان رحیم
بلاوکراوی ئاراس- ژماره: ۸۳۸
پیت لیدان: هۆشەنگ حەمەدەمین
هەلەگری: شێرزاد فەقی ئیسماعیل
دەرھینانی ھونەریی ناوہوہ: ئاراس ئەکرەم
بەرگ: مریەم موتهقییان
چاپی یەکەم، ۲۰۰۸
لە بەرپۆه بەرایەتی گشتی کتیبخانە گشتیەکان لە ھەولێر ژمارە
۱۹۰۷ ی سالی ۲۰۰۸ ی دراوہتی

بۆچی کورپئىكى وا نىيه ههستىته سهر پى
بزانى چۆن كه ههر كهس كهوتنه سهر پى
بكا سهيرى جهريده و حالى ميللهت
كتىبى تازه و تاريخى دهولت

حاجى قادرى كۆيى

تا ئه و ده مەي مرؤف كه سىكى ناچارى بىدهنگى كردىت، ناتوانى
برواي پى بىنىت.

كريستوفر دارلينگتون مۆرلهي ۱۸۹۰/۵/۵ -
۱۹۵۷/۳/۲۸ نووسەر و وهشانكارى ئەمەريكايى

ئەوهي تۆ دهيليت، من نه فرهتي لى ده كه م، به لام له پاي ئەوه دا تۆ
بتوانيت بىليت، هه موو زيانم پيشكيش ده كه م.

فەيله سووفى فەرەنسى فۆلتير
۱۶۹۴/۱۱/۲۱ - ۱۷۷۸/۵/۳۰

پىوهنديه كان له ويدا له باشتريه رهوشدان، له و شوينه كه
رۆژنامه وانه كان ده توان هه موو ئەو شتانهي مه به ستيا نه بينووسن،
هاوكات له و شوينه ي كه سياسه توانان هه موو شتيك ناكهن، كه
رۆژنامه وانه كان ده بينووسن.

سياسه توانى ئەلمانى مانفريد رومهل ۱۹۲۸

ھەرگىز ناھەزانە باسى مروفىتك مەكە، ئەگەر لە باسكردنەكەي
دۇنيا نىت، ئەگەر دۇنيائىشىيت، لە خۆت بېرسە: بۆچى من ئەم باسە
بكەم.

فەيلەسووف و نووسەرى سويسرى يۆھان كاسپار
لاڧانەر ۱۷۴۱/۱۱/۱۵-۱۸۰۱/۱/۲

پیشه کی

له وته یه کدا سه بارهت به کاری ف.د.پ.*، کلاوس بوخه نهک، به پروه بهری به شی هه وال له رادیوی ف.د.پ.دا گوتی: چون لیره (ئه آلمانیا) خه لک پیوستیان به بیمه ی تهن دروستی** هه یه، بهو جوره هیش پیوستیان به راگه یانندن هه یه. راگه یانندی سه ره خوق و بیتلایه ن.

به لام ئایا ئیمه ی کورد راگه یانندنمان هه یه؟ بیگومان نه خیر. ئه وه ی هه مانه شتیکی دیکه یه. ئه وه ی هه مانه هه رگیز نابیت بهو بیمه یه ی پیوسته هه بیت.

سالانکی زور نیه ئیمه به میدیا ئاشنا بووین. میدیایه ک که زانیاری به ئیمه ده به خشی، ئامتری دهستی به کیک له ریژیمه ترسناکه کان بوو. ریژی می به عس راگه یانندی به جوریک دزیو کرد بوو

(*) ف.د.پ.: کورتکراوه ی Westdeutscher Rundfunk ه. ویستگه ی ئه آلمانه کانی ریژئاوا. سالی ۱۹۵۶ دامه زراوه. گه وره ترین ویستگه ی ئه آلمانیا و به کیک له ویستگه گه وره کانی رادیو و ته له فزیونه له ئه وروپا. ژماره ی کارمهنده کانی ف.د.پ. ۴۲۱۰ که سن سالی ۲۰۰۷ بودجه یان شه ش ملیار یورو بووه.

(**) بیمه ی تهن دروستی: سیستهمی پاراستن و گرهنیتی تهن دروستیه. هه موو که س پیوسته ئه م بیمه ی هه بیت و له باری پشکنینی تهن دروستیه وه دلنیا بیت. له هه ندی ولات به شیک له بری تیچوونی نه خوشیه که ی ده دریت و له هه ندی ولاتی دیکه یشدا هه مووی بق ده دریت. به کیک له کاره هه ره پیوست و گرنگه کانه که مروف هه بیت.

که خه لک گومان له ناوی پوژنامه وان و راگه یاندن بکات، سالانیکې زوړ ئه و راگه یاندنه کرابوو به میکروپ و دهیانرژانده هه موو شوینیکې ولاته وه.

به رانېهر به و راگه یاندنه ترسناکه راگه یاندنی حزبه کانی کوردستان هه بوون که ناچار بوون به رگری له خوځیان و له دۆزی کورد بکه ن، دیاره به شتووازی "شور شگپرانه". به لام کاتیک ئه و حزبانه له شاخه وه هاتنه شار. زوړ شتیان نه گۆری و زوړ شتیان بیراز نه کرد که ده بوو بیکه ن، ئه و حزبانه له گه ل هه واری نویدا خوځیان نه گونجانند. یه کیک له کاره هه ر پتویسته کان که ده بوو بیگۆرن، راگه یاندن بوو. راگه یاندنی ئه و حزبانه خوځیان نه گۆری، خوځیان بگۆریبا، خوځیان له گه ل سه رده مدا بیراز بکردایه، ده بوون به پاشخانیک بۆ کاری راگه یاندنی کوردی له داهاتووی وه لاته که دا. ئه و راگه یاندنه به جوړیکې دیکه بوو به پاشخان، پاشخانیکې ناله بار، ناله باریه که ئه مرق به سیمای میدیای حزبی و ئه هلییه وه دیاره.

له ئه مرقی راگه یاندنی کوردیدا دوو مؤدیلی کارکردن هه یه. یه کیکیان میدیای حزبی و ئه وی تریان میدیای ئه هلی، که ئه مه ی دووه میان هیشتا نوییه. راگه یاندنی حزب ئامانجی دیار و ئاشکرایه، خو یایه چیه، چی ده کات و چی کردووه. به لام تا ئیستا راگه یاندنی ئه هلی ئامانجی نادیاره. ئه م راگه یاندنه نازانیت یان نایه ویت بزانی چی ده کات. له وه لاتی ئیمه دا ئه م دوو مؤدیله ی میدیای هه ن، به لام میدیا خو ی، وه کو کاره پروفیشنال و ئاشکراکه ی تا ئیستا نییه.

ئیمه نیشتمانی کمان هه یه بی میدیا. تا ئیستا نه مانزانیوه هه ل سوکوت له گه ل ئه و بواره دا بکه ین که راگه یاندنه. هه ردوو

مۆدپلەكە میدیایان وەها شیواندوو، خستنه سەر هێلی ئاسایی
خۆی زۆری کات دەوێت.

نازادی و دیموکراسی دەتوانن لە ڕێگەی ڕاگەیانندی سەربەخۆوه
هەناسە بدەن و بەردەوام بژین.

بۆ ئەوهی ئەم ڕاگەیانندنە سەربەخۆیه هەبێت، دەبێت بیرکردنەوه و
هزری شیاو هەبێت. ماوهیهکی زۆر ڕاگەیانندی حزبی (و تا ئێستاش
ناو بەناو) شوێنی یەکلاکەرەوه بووه بۆ کۆمەڵی حیساباتی نابەجێ.
نەدەبوو ڕاگەیانندن (با مۆلکی حزبییش بێت) ئەو باره له خۆی بار
بکات. لەو ڕاگەیانندنەدا تەر و وشک پێکەوه گریان تی بەر دراوه.

نەك هەر لە بواری سیاسەتدا ئەو ڕاگەیانندنە دیرۆکیکی هەیه
خەمگین، بگره له بواری کۆلتووور و پۆشنبیرییشدا هەلەمی گەورەمی
تۆمار کردوو. بەشی کۆلتوووری ئەو ڕاگەیانندنە هێرشمی کردوووتە
سەر شاعیر، نووسەر و پۆماننووسی کورد. دیاره. هەموو ئەم شتە
خەمگینانە لە هزریکی ناھۆشیارەوه سەرچاوه دەگریت، هزریک
نازانیت و حالی نییه ئەرکی ڕاگەیانندن چیه.

تا ئێستای ئەوانەمی کاری ڕاگەیانندن دەکەن "زۆرییان" نە
سیاسەتوانانی کورد "زۆرییهی هەرە زۆریان" لە گرینگی میدیا
نەگەیشتون. یان لێی گەیشتون و نایانەوێت میدیا ببێت بەوزەیهک
لە بەرژەوهەندییان بەدات.

بۆیه کەشیکمی وەها خراپیان دروست کردوو، کەشیکمی ئالۆژی
خراپ لێک حالیبوون، کەشیک میدیا نەتوانی تێیدا بکەوێتە سەر پێ و
هەنگاوی بنیت.

سیاسه‌توان و دهسه‌لاتداری کورد تازه تازه دهیانه‌وئی "پئی و شوینی گونجاو" بۆ میدیا دابنن. له کاتیکدا ئه‌مه مه‌سه‌له‌یه‌که بپراوته‌وه و میدیا یاسا و ریتسای کاره‌که‌ی ئاشکرایه. ئه‌وه چ هزریکه ده‌یه‌وئی ده‌ستکاری یاسا و ریتسایه‌که بکات له هه‌ناوی دیموکراسییه‌وه سه‌رچاوه ده‌گریت و ده‌خوازیت له‌گه‌ڵ به‌رژه‌وه‌ندی خۆیدا کاره‌که بگونجیتیت. دیاره هزریکه به‌بنه‌ما سه‌ره‌تاییه‌کانی دیموکراسی و پتکه‌وه هه‌لکردن نامۆیه.

پئی ده‌چئی لای ئیمه تا ئیستا کهس له‌وه حالی نه‌بووبیت پۆلی میدیا چیه. بئی پۆلی میدیا قسه‌کردن له کرانه‌وه و دیموکراسی مه‌حاله. میدیا یه‌کیک له‌وه ستوونه به‌هتزانیه که دنیای مۆدیرن و دیموکراسی مۆدیرن به‌ره‌می هه‌ناوه و له‌سه‌ری وه‌ستاوه.

ده‌سه‌لاتی سیاسی ئیمه له گول کاتر له میدیا وه‌رناگریت، له کاتیکدا ئه‌رکی میدیا ئه‌وه‌یه چاودیر و په‌خنه‌گر بیت. میدیا ده‌بئی به‌رده‌فکی قسه‌ی راست و زانیاری دروست بیت. ئه‌وه ته‌نیا میدیای ده‌سه‌لاته ده‌توانی باس له "ده‌ستکه‌وته‌کانی ده‌سه‌لات، پتیشوازییه‌کانی سه‌رۆک، کۆیوونه‌وه‌گه‌لی حزبی، حکومی و شتی له‌وه بابته" بکات.

ده‌سه‌لاتداری ئیمه له راگه‌یاندن و پۆژنامه‌وانان لالووته، به‌لام چاو له‌وه مه‌لایانه ده‌پۆشیت که بلندگۆی مزگه‌وته‌کانیان کردووه به‌گه‌روه‌یه‌که بۆ دژایه‌تیکردنی خواستی کورد و هیرشی نابه‌جیتی په‌گه‌زه‌رستانه دژی نه‌ته‌وه و کولتورگه‌لی ناموسو‌آمان. ئه‌وه خزمه‌ته‌ی ئه‌مرۆ ئه‌وه مه‌لایانه به‌بیگانه و ئه‌ده‌بیاتی بیگانه‌ی ده‌که‌ن ده‌گه‌من و بئی وینه‌یه.

سیاسه‌توانی ئیمه به‌په‌خنه‌ی نووسه‌ر و پۆژنامه‌وان قه‌س ده‌بیت،

کهچی له ئاست قسهی مهلادا بئی خهم و بئی بریاره. مهلا له بلندگۆی مزگهوتهوه بهکهی قۆی هاوار دهکات و پهلاماری نهتهوهی کهونارای جووله که دهدات، کهس هیچ نالیت و کهس هیچ ناکات. بهلام رهخنهی پۆژنامهوان، نووزهی پۆژنامه چ ههرایهکی لی دهکهوئتهوه؟

ئایا بۆ کورد باسکردن و هتیرشکردنه سهر "جوولهکه" دیاره بئی هیچ هۆکار و پاساوئیکیش، چوونی میرووله نییه بهگژ قوللهیی قافا؟***

ئا لیرهوهیه دهردهکهوئت که دسهلاتدار و میدیاکاری کورد توانای خوئندنهوهی بابتهکانیان نییه. بهتایبهتی میدیاکاری کورد ئه و بابتهانهی بۆ ناخوئندریتهوه که خۆی و کارهکهی دهگرهوه. ئه و دهبئی پیرستی که قسهی میدیا زۆرتر بر دهکات یان قسهی مهلا؟

کهپانهوهیهکی خهمگینه، زیاتر له سهه سال له مهو بهر کورد مهلای وهکو حاجی قادری کوئی ههبووه، مهلایهک خواستی بووه "قهبیلی ئەکراد" شتیک بهشتیک بکهن و نهبن "خهراپه ئاباد"، مهلای ئەمرۆیش بهردهوام مروقی کورد بۆ شتیک هان دهدات که زۆرتر خهسلهتی خزمهتکاربوون وهردهگریت. مهلای کورد ئه وهنده ههزی له خزمهتکردنی کولتووری بیگانه و زمانی بیگانهیه، نیو ئه وهنده ههزی له خزمهتکردنی "قهبیلی ئەکراد"ی خۆی ههبووبا، رۆلی زۆر ئه رینیی له دروستکردن و سازکردنی کهسایهتی کورد و کۆمهلی کوردهواریدا دهبینی. بهلام رهنگبئی ئه و سهروهرییه بهگرنگ نه زانیت بۆ خۆی و خزمهتی بیگانهی پئی باشتر بیت.

ئایا دیاردهی "هاواری مهلا و نووزهی میدیا" ئه وه ناگهیه نیت دسهلاتدار و بهریوه بهرانی ئیمه له کاری میدیا نهگه یشتوون؟ کهواته

*** شیخ رمزای تالهانی.

خه‌تای کتیه میدیا دروست نابیت؟ وه دروستنه‌بوونی میدیا زیان به کئی ده‌گه‌یه‌نیت؟ دیاره له ره‌وشیکی وه‌هادا میدیا دروست نابیت، له کاتیکدا ته‌نیا میدیایه ده‌توانی گۆرانکاری بکات.

میدیای ئیمه رۆژگارێک به‌سه‌رده‌بات که نه "زۆریه‌ی" رۆژنامه‌وانان و نه "نزیکه‌ی هه‌موو" ده‌سه‌لاتداران له گرنگی کاری میدیا نه‌گه‌یشتوون. تیگه‌یشتن له کارێک ئه‌وه نییه بگوتری "ئه‌م کاره گرینگه و... " نا، که لێی حالی بووین، ده‌بیت کاری بۆ بکریت و کاری پێ بکریت. تا ئیستا هه‌مووان باس له به‌دیموکراتیزه‌کردنی کۆمه‌ڵ ده‌که‌ن، باس له بازاری ئازاد ده‌که‌ن و باس له زۆر شتی دیکه ده‌که‌ن، بێ ئه‌وه‌ی کار بۆ دروستکردنی میدیا بکه‌ن، میدیا ستوونی پته‌وی ئه‌و دنیا جوان و نوێیه‌یه که دنیای یه‌کسانی و لێکگه‌یشتنه. له کن ئیمه نه رۆژنامه‌وان له‌م مه‌سه‌له‌یه گه‌یشتووه "چونکه ئه‌گه‌ر لێی گه‌یشتبا، به‌و چۆره کاری میدیای به‌ریوه نه‌ده‌برد و ئاوا پیشه‌که‌ی ماندوو نه‌ده‌کرد"، نه ده‌سه‌لاتداریش لێی گه‌یشتووه، "ئه‌گه‌ر لێی حالی با به‌په‌خنه‌یه‌ک خۆی قه‌ئس نه‌ده‌کرد و لالووت نه‌ده‌بوو".

به‌کورتی ئاوی ئه‌و کاره لێل بووه، که لێلێش بووه ئیدی مه‌له‌کردن بۆ ئه‌وانه‌ی نایانه‌وێت زه‌لالی و پرونی هه‌بیت فره له باره.

له میژه کاتی هاتوووه ئه‌م پرسیاره بکه‌ین: بۆ وزه‌ی ئیمه، سامانی ئیمه به‌فیرۆ ده‌دریت؟ بۆ وزه و سامان به‌فیرۆ ده‌درین و میدیا نییه؟ له‌پای ئه‌وه‌ی نیشتمانی ئیمه‌ش نیشتمانیک بیت روون و سپی، ده‌بێ میدیا هه‌بیت. میدیایمان پێویسته بۆ ئه‌وه‌ی شته‌کانمان وه‌کو خۆی و له کاتی خۆیدا پێ بگات.

لەم چەپکە تێبـینی، بۆچوون و پەخنەیهـدا، باسـم لە هەردوو جۆرەکەـی میدیا کردووـه کە ئیستا لە لای ئێمەدا هەن، میدیای حزبی و ئەهلی. واتە نمونەگەلم لە هەردوو رووبەرکە هەلبژاردووـه.

هەموومان دەزانین کێشە زۆرە و توانا کەم، توانای ئابووری کەم و کادری باش کەمتر، بەلام ئەمانە بۆچوون و تێبـینی من سەبارەت بە "شتیک" ناوی میدیایمان لێ ناوه، کە راستییەکەـی میدیا نییه.

بزوتنەوهیەکە و ناوی میدیای لێ نراوه. لە سۆنگەـی ئەوهـدا بزوتنەوهکە ببیت بەمیدیا، ئەم تێبـینی و بۆچوون و پەخنەگەله نووسراون. دیارە ئەمەـی نووسراوه زۆرتر پـیوهـندی بەمیدیاـی نووسراوهوه هیه. نووسین سەبارەت بەکەنالگەلی تەلهفزیۆنی کوردی بواری لەبار و دەرفەتی زۆری دەوێت.

که میدیا پرسپاری نابیت

که مرۆف له گه‌ل میدیا کاراندا ده‌ئاخفتی، ئه‌وه‌ی بیر ده‌که‌وێته‌وه، ئه‌وان خه‌یاڵیان هیچ فراوان نییه. هه‌ر هه‌موویان به‌رده‌وام هه‌مان پرسپاری دووباره ده‌که‌نه‌وه.

مارلینه دیتیش ۱۹۰۱/۷/۲ - ۱۹۹۲/۵/۶

ئه‌کته‌ر و سترانیژی ئه‌لمانی - ئه‌مه‌ریکایی

ئه‌و کاته‌ی که میدیا پرسپاری پێ نابیت، ئه‌و کاته‌ی ئه‌و "زمانحاله" پرسپاری شک نابات یان ناتوانی پرسپاری بکات، ئیتر سه‌رده‌می ته‌واوی له گۆکه‌وتنی زمانی میدیا ده‌ست پێ ده‌کات، ئیتر سه‌ره‌تای مردنی میدیا ده‌ست پێ ده‌کات. شکانی ته‌واوی میدیا له‌و خاله‌وه ده‌ست پێ ده‌کات که پرسپاری نه‌بیت، یان نه‌زانی پرسپاری بکات یاخۆ پرسپاری دروست بکات. میدیایه‌کی بێ پرسپاری میدیا نییه. میدیای کوردی له‌و جۆره‌ میدیایه‌یه که پرسپاری شک نابات.

میدیایه‌ک پرسپاری نه‌بوو هه‌ر چیه‌کی هه‌بیت هه‌ر ده‌سکورتیه. هه‌موو ئه‌و پرسپارانیه‌ی خه‌لک ده‌توانن بیانکه‌ن، هه‌موو ئه‌و پرسپارانیه‌ش که خه‌لک ناتوانن یان هه‌لی ئه‌وه‌یان نییه بیانکه‌ن، ده‌بێ هه‌موو ئه‌و پرسپارانیه‌ له لایه‌ن میدیایه‌ بکریته‌ن. میدیا بوارێکه بۆ پرسپاری کردن.

ئێمه له سه‌رده‌مه‌تێکدا ده‌ژین میدیا سیخناخه به‌شتی نا پتویست،

میدیای کوردی خوئی بارکردوو له شتگه لیک که ده بیت نه یانکاته کۆل،
میدیای کوردی ده بوو پرسیارى هه با و پرسیارى بکردبا، به لام
به پتجه وانه وه ئەم میدیایه پرسیارى نییه و پرسیار ناکات.

که میدیا پرسیارى نابیت، ئیدی له وه حالى ده بین ئەم میدیایه
توانای بینین و خویندنه وهى نییه. ئیتر تى ده گهین ئەم میدیایه خه یالى
نییه، گهر هه یشى بیت خه یالىکه لاواز، خه یالىکه چاو کز و له
بازنه یه کی زۆر ته نگدا نه بیت شتگه لی دوور نابینیت. میدیایه که له
سۆنگه ی چاو کزییه وه شته درشته کان به لیلی ده بینیت و شته ورده کان
هه رگیز نابینیت و ناتوانیت بیان خوینتیه وه.

ئەم قۆناغه قۆناغى گواستنه وه و ژياندنه وه یه ی نیشتمانیکه
به هه موو شته کان یه وه، قوناغیکى پره له به رگرى بۆ مانه وه له لایه ن
هتیه کۆنه پاریزه کان و پر پریشه له وزه و هه ولئى گۆرانکارى له لایه ن
به رانه ره که یانه وه، ئەمه هه ر بۆ ئیمه وا نییه و لۆجیکى گۆرانکارییه
له هه موو ئەو نیشتمان و له کن هه موو ئەو نه ته وه و گروویانه ی ده ژین.
قۆناغیکه پر له ورده شووشه ی رینگا و قۆناغیکه میدیایه کی ده وئى چاو
تیژ که سه ربارى شته درشته کان هه موو شته زۆر ورده کانیش بینیت.
قۆناغیکیشه قۆناغى به رده وام راما ن، راما ن له هه موو شته کان،
چونکه زۆر به یان به گیان و به بیرى کۆمه ل نوێن و قۆناغیکه خه یال
ده بئى زۆر به هتیه وه کارى تیدا بکات و پرسیار بوروژنیت و
ئاراسته ی بکات. پرسیار سه باره ت به هه موو شته کان.

به لام چ پرسیاریک؟

راستیه که ی میدیای کوردی زۆر شتى هه یه له به رگی پرسیلردا
ده یانکات و له به رگی پرسیلردا ئاراسته یان ده کات، به لام ئەفسوس

که ئەو شتگە لە نەک پرسیار نین، بگرە شوێنگە ی پرسیاریان لە رووبەری میدیای کوردیدا تێک داوه.

میدیا دەبێ بزانی پرسیار بکات، دەبێ بزانی پرسیارە راستەقینەکان کامانەن. میدیا دەبێ لەوێهە حالی بووێت سەردەم، رووداو و هەلۆیستەکان چ پرسیاریکیان پێویستە. پرسیارە راستەقینەکانی کۆمەڵ که تۆن لە حەز و ویستی گۆران کامانەن. بێ ئەو پرسیارانە هەر شتیکی دیکە که بەپرسیاری تێ بگهین و وەکو پرسیار ئاراستە ی بگهین تەنیا زیانیکە، زیانێکی کوشندە لە پرسیار و لە شوێنگە ی پرسیار لە میدیا دەدریت.

هەموو گۆرانکاریەکان بەپرسیار دەست پێ دەکەن و پرسیار سەرەتای ئاشکراکردن و هەنگاوی یەکەمی هەموو دۆزینەوێکانە. ئەو بۆ میدیای کوردی پرسیاری نییە؟

ئیسحاق ئاسیمۆف نووسەری ئەمریکی - پرووسی (١٩٢٠/١/٢) -
دەلیت: (١٩٩٢/٦/٤)

"هەموو شتەکان لەگەڵ مەرۆڤگەلی سەردەمی ئاتنیکدا دەستیان پێ کرد، ئەوانە ی که پرسیاریان کرد، مەرۆڤ چۆن دەتوانی کەرەستەکان دابەش بکات. مەرۆڤ ئەو کاتە بۆی ئاشکرا دەبیت بەچی دەگات ئەگەر پرسیارە راستەکان بکات."

کە ی میدیای کوردی دەگاتە ئەو باوەرە ی پرسیارە راستەکان ئاراستە بکات؟ کە میدیای کوردی ئەوێ کرد دەزانی لەمێژە دەبوو پرسیارە راستەکان ئاراستە کرابان.

میدیا یه ک خالی له زانیاری

ئیمه به به شتیکی بچووک له نه زانین، نه زانینیک که خۆمان
که له که مان کردوون، ده لیتین زانین.

ئامبرۆسه گه فینتیت بیرسه ۱۸۴۲ - ۱۹۱۴

هونه رهنه ند، نووسه ر و رۆژنامه وانی ئەمه ریکایی

ده بی له وه حالی بین و کار به و پره نسپه بکه ین هه موو زانیاریه کان له
کن ئیمه نین. ده بی حالی بین بۆچوونه کانی ئیمه زانیاری نین. ئەوانه
ته نیا بۆچوونن و پیه ونیدیان به هه و آل، به خشین و به ئەرکی
راگه یاندنه وه نییه.

میدیای کوردی لیوانلیتیه له "بۆچوون". دیاره میدیای وه ها ئامیریکه
وه پرسکه ر / میدیا ده بی زانیاریه خش بیت. که زانیاریه خش بوو
خۆشه ویست ده بیت و کاری خۆی به جی ده هیئت. که زانیاریه خش
بوو هۆگر و کریاری زۆری ده بیت. ده بی راگه یاندن به به خشین
زانیاری کریار له خۆی کۆ بکاته وه، نه ک به مانشتی پر له گچه ل و
نوو سینی پرۆفۆکاتیف* ده بیت میدیا و ئلی زانیاری و هه و آل بیت
پاشان به زمانیکی شیای راگه یاندن به خۆتیه ر و بینه ری به خشیته.

میدیایه ک که تزه بوو له "بۆچوون" ده که ویته هه له ی گه وره وه. چونکه
هه میسه بۆچوونه کان شروقه و شیکاریی جو دایان بۆ ده کریته. به لام

(* پرۆفۆکاتیف: وروژینه ر، گچه لکار، مایه ی هه لچوون و توور به بوونی به رانه ر.

میدیایه ک که زانیاری به فاکتیه وه بلاو دهکاته وه ئیدی وهکو سه رچاوه پیشان دهدریت و حیسیتی له سه دهکریت. ^۱بۆ تاکو ئیستا میدیای کوردی قسه و بۆچوونه کانی به به لگه وه رناگیرین؟ کیشه که ئه مه یه میدیای کوردی قسه ی بی حیسیت سهارهت به زۆر لایه ن و زۆر پرودا وه دهکات.

میدیای کوردی ئه و نه زانینه یه نابه خشیت که "ئامپرۆسه که فینیت بیرسه" ئامازه ی پی دهکات. ^۲میدیای ئیمه میدیایه که خالی له زانیاری و تزه له قسه ی بی حیسیت. سه رچاوه ی هه و آل و نووسین له کن میدیای کوردی بووه به "وتی وتی". ئه وه هه رگیز کاری میدیا نییه خۆی له وه هه موو زانیاریگه له بیویری که رۆژانه خوینهر و بینهر پتویستیان پی ده بیت و له بری ئه وه خۆی به شتگه لیکه وه سه رقآل بکات کاری ئه و نییه.

سائول بیلۆف* گوتویه تی:

کیشه ی هه و آل و راپۆرتی رۆژنامه ئه وه یه، که شته نۆرماله کان سه رنجراکیش نین.

ده بی میدیا خۆی له و شته ئاساییانه بیاریزیت، خۆ سه رقآلکردن به شتی نۆرماله وه، له ده ستدانی شته گه وه کانه. پتویسته میدیا ئه وه بزانیته که ئه و زهنگیکی چه ند کاریگه ری به رده وام ئاگادارکردنه وه یه، ئاگادارکردنه وه به زانین و زانیاری.

ئه و راگه یاندنه ی که زانیاری نابه خشیت باشته ر بیده نگ بیت. ئه و راگه یاندنه ی زانیاری نه به خشیوه و که سی ئاگادار نه کردووه ته وه

(**) سائول بیلۆف "۱۹۱۵/۵/۱۰ - ۲۰۰۵/۴/۵" نووسه ری ئه مه ریکایی، هه لگری خه لاتی نۆبل بۆ ئه ده بیات.

ستایشی پیشکەوتنەکانی هەرێم

من هەمیشە لاپەرەیی وەرزشیی رۆژنامە لە پێشەوه دەخوینمەوه، لەبەر ئەوەی تواناگەلی مرۆف روویۆ دەکات. لەسەر یەکەم لاپەرە هەمیشە شتە سەقەتەکان دەبیندرین.

"ئێرل فارەن ۱۸۹۱/۳/۱۹ - ۱۹۷۴/۷/۹"

پاریزەر و بیایوی دەولەتی ئەمەریکی.

"سەرۆکی یان بەرپرسیاری... پیشوازی لە... کرد" و لە دیدارەکهدا ستایشی پیشکەوتنەکانی هەرێمی کوردستان کرا. ئەمە رستهیه که لەم چەند سألەیی دوایدا ئەگەر ئاماریکی زانستی بۆ بکریت، پیم وایه ژماره‌ی دوو پاتکردنه‌وه‌ی گەلی درێژ بیت.

"ستایشی پیشکەوتنەکانی هەرێم" بۆ میدیایه که له لایه‌ن حزبه‌وه دەرده‌چێ رسته‌یه که گرنه‌گ، رسته‌یه که له ریزی پێش‌ه‌وه‌ی کار و هه‌وال و چالاکیه‌کانی ئەو میدیایه، به‌لام راستییه‌که‌ی رسته‌یه که پالنه‌ریکی دەرروونی نالۆزی له پشته‌وه‌یه.

میدیای ئەو حزبانه گه‌ره‌کییانه به‌و رسته‌یه گه‌وره‌ترین "ریکلام" بۆ حزب و ئەو وه‌زیر و به‌رپۆه‌به‌رانه بکه‌ن که سه‌ر به‌حزبه‌که‌ی خۆیانن. دیاره ئەوه مافی سروشتی هه‌موو حزب و دامه‌زراویکه. به‌لام جیگه‌ی داخه بۆ ئەو ره‌وشه‌ی کوردستان بلاوکردنه‌وه‌ی رسته‌یه‌کی "ریکلام ئامیز"ی وه‌ها ده‌قا و ده‌ق ده‌بیت به‌ئانته‌ی ریکلام "دژه ریکلام".

خۆ خەریککردنی میدیایەک بەپێشکەوتنەکانی ولاتیکەوێه که هێشتا "وزە" تێیدا لەو پەڕی لاوازیدا، خۆ خەریککردنێکی بێ ھوودە، خۆخەلەتاندن و ھەولی خەلک خەلەتاندنە. نیشتمانیکە که ئاو و کارەبای نەبێت، یان لە ئاستی زۆر نەویدا دەستەبەر بن، ئاوەدان نییە، نیشتمانیکە ژیان و گوزەران تێیدا شتێکن ناچاری.

لە بری ئەوێ ئەو میدیایە بێت و بە "زمانیکی دۆستانە" بەردەوام باس لە دەستەبەرکردنی کارەبا و ئاو بکات، که چی دێت و پۆژانە "ستایشی پێشکەوتنەکانی ھەرێم" دەکات. پێشکەوتنگەلێک که بەبەرورد لەگەڵ پاشکەوتنەکانیدا یەكجار ئێشەبخشن.

دیارە بەرانبەر بەمە میدیایە کمان نییە "چاودێر" و میدیایە ک ئەرکی خۆی و ھەکو میدیا جێبەجێ بکات. بەرانبەر بەم میدیایە، میدیایە ک ھەبە کۆلەوار لە ئاشکراکردنی نەتییەکان و دەست و پێ سپی لە گیانی رەخنە و یاخیبوون لە ستایشەکان. ئەو میدیایە پێش که ناوی خۆی ناوێ "میدیای ئەھلی" بەجۆرێک لە جۆرەکان لە گەمەکەدا، بەشداریکردن لە گەمەکە ھەر ئەو نییە تۆ "لەگەڵ" بێت، بگرە ھەندێ "دژیوون" ی بێ پلان و بێ بەرنامە ئەگەر خراپتر نەبێت ئەوێ دروست و ھەکو "لەگەڵبوونە" پڕ زیانە.

بەسەر یەگەوێ ئەو میدیایە ی که ئەمرۆ ئێمە ھەمانە، یان پڕە لە قسە ی بێ سەرۆبەر سەبارەت بە "پێشکەوتنەکانی ھەرێم" یاخۆ پڕە لە

(*) و ھەکو راگەیانندی حیزبەکان بانگەشەیان بۆ کردووە که دەبێ رەخنە بەزمانی دۆستانە بێت، و ھەکو ئەوێ رەخنە زمانیکی ستاندارتدی نەبێت و بێن ئەو زمانە بئافرینین. بەداخوێ لە ولاتی ئێمەدا کەسێک که رەخنە گرت دەبێت بەناحەز؟ ئەگەر نا زمانی دۆستانە واتای چ دەگەیت؟

قسه و ره‌خنه‌ی بی‌حیسیب به‌دهسه‌لاتی کوردی. ئایا میدیا به به‌ره‌مه‌یتانی ئەم قسه بی‌حسیبانه ناکه‌وێته خانە‌ی بی‌ده‌یه‌ستییه‌کی ترسناکه‌وه؟ ده‌بی میدیا چاودێری‌کی به‌رده‌وام ورد بیت به‌سه‌رییه‌وه ده‌سه‌لاته‌وه و جۆری کار و به‌رپۆه‌بردنی هه‌لبسه‌نگینیت.

په‌سنی بی‌سه‌رویه‌ر و بی‌به‌لگه قسه‌کردن به‌هر حزب و دامه‌زراویک ده‌که‌ونه یه‌ک پۆله‌وه له‌کاری میدیادا که ئه‌ویش پۆلیکه له ده‌روه‌ی پۆلی راسته‌قینه و پیشه‌ی راگه‌یاندن.

پۆلیکه ده‌نگ و ره‌نگی بر ناکات و پۆشنایی له‌گه‌ل خۆیدا ناهینیت. راسته هه‌موو حزب و دامه‌زراویکی سیاسی میدیا ده‌که‌ن به "نامیر" بۆ ژهنینی ئاوازه‌گه‌لیک که خۆیان پتیا‌ن خۆشه، به‌لام ده‌بی به‌رانبه‌ر به‌و ئاوازه‌ی ئه‌وان، ده‌نگی دیکه هه‌بن، ده‌نگیک که له هزری میدیای پیشه‌یی و له بیرکردنه‌وه‌ی میدیای پیشه‌یییه‌وه سه‌رچاوه بگریت.

به "نامیرکردنی" میدیا یه‌کتکه له شته ترسناکه‌کانی دیکتاتوران و هه‌موو حزبه پاوانخوازه‌کان، هه‌رچه‌نده هه‌موو ئه‌و "به‌نامیرکردانه" به ریسوا‌بوون کۆتاییشیان هاتبیت ئه‌وه ناگه‌یه‌نیت که "وزه‌یه‌کی زۆر"ی میدیا و خه‌لکی به‌فیرو داوه. بۆیه هه‌ولدان بۆ چه‌ندبارنه‌بوونه‌وه‌ی به "نامیرکردنی" میدیا ئه‌رکی له پیشینه‌ی زۆر که‌سه ..

● با میدیای کوردی میدیایه‌ک بیت به‌ر له لاپه‌ره‌ی وهرزشیه‌که‌ی لاپه‌ره‌ی پر زانیاری و راستیی یه‌که‌می بخویندریته‌وه.

دهستىكى ناسك وهك لۆكه

ولاتىكم پى بلى كه تىيدا رۆژنامه وان و سىياسه توان پىكه وه
هه لدهكهن، من به به پىزتان ده لىم له وى دىموكراتى نىيه .

وه شانكارى به رىتانى هوگ مارلتون
كرىن " ۱۹۱۰ - ۱۹۸۷ "

بۆ مىدىيى كوردى دهست بۆ بابته "ناسكه كان"ى ئەم قووناغه
"ناسك"ەى مىلله تى كورد نابات؟

پرسىارىكه پىوىستى به وه لامة . ده بى مىدىيى كوردى ئەو وه لامة
بداتته وه، به لام ئايا مىدىيى كوردى وه لامىكى وه ها دواتته وه؟

نه خىر، له سۆنگه ي ئەو هدا مىدىيى كوردى ته بايه له گه ل سىياسه تى
كوردىدا، خۆى مولكى ئەو سىياسه ته يه و نهك هه ر له ته كىدا هه لدهكات
بگره هاوړپى گىانى به گىانىيه تى، بۆيه ناتوانى ئەو شتگه له ناسكه
بخاته ناو بازنه ي تىشكاوړژه وه و پروناكيبان بخاته سه ر .

مىلله تىك كارهبى نه بىت، ئاوى نه بىت، مووچه ي له به غدا وه بۆ بىت
و "به رگه ي يه ك مانگى بى مووچه يى به غدا نه گرىت"، مىلله تىك پىان،
توور و كه وه رى له مبالانى ده ر و دراوسپوه فرىا بخرىت، مىلله تىك
پىشه سازى چرووكى له رىگه ي بازرگانى چرووكه وه له چىن و
ماچىنه وه پى بگات، ئايا ئەم مىلله ته له ترازووى هىز و به رژه وهندى
ئەمه رىكادا سهنگى چهنده؟

ئایا میللەتیکى وەھا دەتوانى بارتاقای تورک و عەرەب و ئىران سەنگى ھەبىت؟ ئایا تورکىا یەك ھەموو خۆراکى سەربازانى ئەمرىکا (لە ناوچەكە) دەستەبەر بکات دەچیتە ئاستى بەراوردەو ھەلەگەل ھەرىمىکدا كە چەندىن سائە ھەرچى "پاشەپۆكى" پىشەسازى و گەندە خۆراکى ھاوسىکانمانە بەردەوام بەسەر خەلکەكەیدا ساغ دەکریتەو ھە. ئایا ئەمە خالى رامان و قسە لەسەرکردن نىیە؟ ئەى بۆ میدىای كوردى دەست بۆ ئەم بابەتگەلە درىژ ناکات؟

ئایا ئەم بابەتە دەست دەسووتىنیت؟

ئایا میدىای كوردى دەستىكى ھەيە لۆكە ئاسا ناسك و بەرگەنەگر؟

ئەگەر نا بۆ تا ئىستا باس لەم شتەنە ناکریت؟

مىدىای كوردىش ديارە لە ھەناوى ئەو ئەزمونەى كوردستانەو ھاتوو ھەتە دەرى و ھاوشانى ئەو گەشەى كوردو ھە، بۆيە دەسكەوتەكانىان زۆر لە يەك دەچن. ھەندى جار بۆچوونى دەسەلات و مىدىا و ھەكو دووانەن، ئەو ھەندە لە يەك دەچن بە ئاستەنگ لىك جودا دەكرىنەو ھە كە كامە بۆچوون ھى كام لایەنىان.

رۆژنامەوان و سىياسەتوانى ولاتى ئىمە زۆر پىكەو ھەتەبا و كۆكن. بەجۆرىك كە بى يەكتر ھەلناكەن. ئەمە وای كوردو ھە مىدىا ئەركى مىدىايى خۆى لە دەست بەدات.

ئىستا نەك كاتى ئەو ھاتوو ھە مىدىا دەستبەردارى ھاو پىتەتى و چاوشلکانى بىت لەگەل دەسەلاتدار و سىياسەتواندا، بگرە درەنگە و ئەگەر فرىا نەكەو پىت نەك دەگوتى مىدىاي كوردى نەبوو بە ئامرازى گۆرانكارى لە كۆمەلگادا، بگرە مىدىا بەر گومان دەبىت، چونكە

کاریک که پتوهندی بهسروشت و پرهنسیپی میدیاوه نه‌بیت و به‌نئوی میدیاوه بکریت زبانی گه‌لی زۆر ده‌بیت، له داهاتوویشدا له‌وه زۆرتر که ئیستا ده‌بینین.

میدیای ئیمه ده‌زانیت بۆ فرۆکه‌کانی تورکیا به‌و ئاسانی و بی‌خه‌مییه‌وه ده‌توانن کوردستان بۆمباران بکه‌ن؟ ئه‌گه‌ر نه‌زانیت، ئه‌وه بی‌ئاگایی تا ئه‌و سنووره بۆ سروشتی کاری پوژنامه‌وانی نابیت و ناگونجیت.

ئه‌گه‌ر ده‌زانیت و قسه‌ی له‌سه‌ر ناکات، ئه‌وه خراپتر. هه‌موومان ئه‌وه ده‌زانین که ئه‌رکی میدیا گواستنه‌وه‌ی راستیه‌کانه، ئه‌ی که‌واته بۆ میدیای ئیمه له درکاندنی هه‌موو ئه‌و راستیه زۆر پتویستانه‌ی پوژدا بی‌ده‌نگ و بی‌ئه‌رکه؟

ده‌ست‌بردن بۆ ئه‌و راستییانه، په‌نجه خستنه‌سه‌ر ئه‌و باب‌ه‌ته ده‌ستیکێ ده‌وێ، به‌ر له هه‌موو حیساباتیکی ده‌بی پره‌نسیپی کاری میدیایی به‌هه‌ند بگرێ. ده‌ستیکێ ده‌وێ بتوانی ئه‌و باب‌ه‌تانه بۆ رای گشتی بگوازیته‌وه، ده‌ستیک نه‌هیلیت که‌س ئه‌و راستییانه په‌رده‌پۆش بکات. ده‌ستیک، که هزریکی میدیاسازی و هه‌ا ئاراسته‌ی بکات بی‌راستی و گوته‌ی راستی هه‌لنه‌کات و کار نه‌کات.

میدیای کوردی له قوتابخانهی لیۆبه باردا

رۆژنامه وانیک که عاشقی کاره که ی بیت زۆر سهخته بتوانی
ستوونیک بنوو سیّت بی ئەوهی له نهستی خۆیدا گۆرینی
واقیعی مه بهست نه بیت.

رودۆلف ئاوگوستاین ۱۹۲۳/۱۱/۵ -

۲۰۰۲/۱۱/۷" وهشانگەر و رۆژنامه وانی ئەلمانی

و دامه زینه ری گۆفاری هه والنامیزی دیر شیبگل

دهبی، پتیوسته، ده بوایه خۆزگه وایان بکردایه، پیتش نیاز ده که م بۆ
دهسه لاتدارانی کورد، بۆچوونی من بۆ حکومهتی کوردستان
ئەوهیه...، و دهیان دهر برینی له و جۆره به های خۆیان له دهست دا و
له فهرهنگی دهر برین و زاراوهکانی ئیمه دا چوونه دهره وهی باز نهی
قسه ی حیسبیبیه وه.

مجروبوونی ئەو په یف و دهر برینانه ده که ویته ئەستۆی گهنده لکارانی
کورد، ده که ویته ئەستۆی ئەو که سانه ی که ئەو نیشتمانیه یان نه خۆش
خستوه و ئەوانه ی که ریتگرن له پیتش جووله و بزای ئەو کۆمه لگایه.
گهنده لکار هه ر ئەوه نییه که دهست به سه ر سامانی مادیی که لدا
داده گریت. شتیه و سیماکانی گهنده لی فره ن.

له م نه خۆشکه و تنه ی کۆمه لگادا رۆلی میدیا رۆلێکی بچوک نییه.

میدیای کوردی وه کو زۆر بواری دیکه ی کار و ژیان، رووبه ریکه بۆ
کاری ناجۆر، رووبه ریکه تیدا شته گرینگه کان دهشارد رینه وه و شته

بۆ بايه خه كان زهق دهكرينه وه.

میدیای کوردی بۆ بینینی شته گرنگه كان هه میشه چاویکی هه بووه وهكو چاوی مار. چاوی مار چاویکه یان نابینا یاخۆ زۆر به لیلی شته كان ده بینیت. له زمانی ئەلمانی پیناسه یهك بۆ ئەو جوۆری بینینه ههیه، "وهك ئەوهی لهو دیوی په رداخی شیره وه شت ببینیت" ئیتر ده بی بزانی پلهی لیلی لهو بینینه دا چهنده؟.

میدیای کوردی چاویکی وه های ههیه، شته كان زۆر نا روون ده بینیت. کۆ ده توانی له کوردستان پیشنیاز بکات رهوشی پهروه ده و باری قوتابخانه كان راست بکرتنه وه؟

کەس تا ئیستا نهیتوانیوه قسه یه کی حیستی، پیشنیازیکی گرنگ یان هوکاره كانی چاره سه رکردن بخاته روو. له ئاماده نه بوونی که سدا پرسیار ئاراسته ی کۆ بکهین؟ به لام ده کۆی پرسیار ئاراسته ی میدیای کوردی بکهین. بۆ خۆتان بهم کتیشه هه ره گرینگه ی کۆمه له وه سه رقائ نه کرد؟ بۆ تیشکتان نه خسته سه ر تاریکستانی بواری پهروه ده و فیکردن له وه لاتی ئیمه دا؟ بۆ پۆله تاریکه كان به چرای ده رفه تیک که میدیا هه یه تی رووناک ناکرتنه وه؟

قوتابخانه، فیرگه و زانکۆکانی کوردستان لیوبه بار و په ریشانن. زۆر کهس ئمه ده زانیت، به لام کۆ ئەو رهوشه چهوته راست ده کاته وه و کۆ پهروه ده له م ته نگژیه ده رباز ده کات؟ چاره سه رکردنی ده رده که گرنگتره له م باره دا، چونکه ده رده که ده ستنیشان کراوه.

ئایا میدیای کوردی ئاگای له وه هه یه ده سه لاتداری کورد فریای ئەوه ده که وێ که له تۆماری قوتابخانه دا هه ردوو وشه خویندکار و قوتابی هه بییت، به لام فریای پیویستی به په له ی خویندن و پهروه ده و

فیرگاکانمان ناکه ویت.

بۆ سالی خویندنی ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ چەندین "تۆماری قوتابخانه" رەت کرانهوه و سەرله نوێ چاپ کرانهوه، بۆ؟ له بهر ئه وهی دووانه ی قوتابی و خویندکاری تیدا نه بوو. ئه مه چ بیرکردنه وهیه کی نه خۆشه؟ چ هزریکی ده رده داره که مندالی چاو گه شی کورد پهروه رده ده کات؟ ئه مانه ن چرای پووناکی له می شکی نه وهی داها تووماندا داده گیر سین؟ میدیای کوردی بۆ ئه مه نابینیت؟ بۆ شته بچووکه کان ده بینیت و ئه م کاره ساتانه به سه ر ناکاته وه؟

ئایا ئه مه به لگه ی ئه وهیه که ئه و میدیایه ناتوانی ده ست بۆ ئه و به رده قورسانه ببات؟ ئایا میدیای کوردی ته نیا به م تۆماری قوتابخانه یه ناتوانی وا بکات دۆزیکێ قانونی له سه ر بکه رانی ئه و کاره ساته به پریوه بچیت؟ ئایا تیشک خستنه سه ر ئه م کاره ساته نابیته هۆکاری ئه وهی سه رجه م پرسی سه ی پهروه رده و فیرکردن له کوردستان بگۆریت؟

کێن ئه وانه ی ده بن به سه به بکاری ئه وهی سه دان هه زار لاپه ره فری بدریت و ئه وهنده ی دی سه رله نوێ چاپ بکری نه وه، بۆ؟ چونکه ده بی دووانه ی قوتابی و خویندکار به جووته چاپ بکری ن.

ئایا ئه مه هه موو یه کگرتن، ته بابیی ماله که مان و ریکه وتنی کورد ناخاته ژیر گومانه وه؟ نه خیر ئه مه گومان نییه، ئه مه به لگه ی سه لینه ره که ئی مه چه ند ناته باین. به لگه ی قسه هه لئه گره که ئی مه چه ند ناراستگۆین و چۆن به رده وام خۆمان ده خاپینین و خۆل ده که ی نه چاوی خه لکه وه.

بۆ چاوی میدیای کوردی ئه مه، ئه م کاره ساته، کاره ساتی پهروه رده و قوتابخانه ی لێویه باری کوردستان نابینیت؟

تۆران له نیشتمان

دهرکهوتایه ئاوات، هیوا، خهوبینین
پرشنگدارتر له ئهستیره‌ی قوبه‌ی شین
گۆزان

گۆزان شوڤیره له یه‌کێک له فه‌رمانگه‌کانی کوردستان، خیزانداره،
منداڵتکیان هه‌یه. هاوسه‌ره‌که‌ی ژنی ماله. داها‌تی مانگانه‌ی گۆزان
٢٢٠٠٠٠ دیناری عێراقیه (پاره‌که‌ی بریمه‌ر). گۆزان به‌منی گوت:
من گیانم به‌وه‌یه له مائی دایک و باوکم دالده‌ دراو‌م و کرپی خانوو
نادهم. ده‌نا له برسان ده‌مرم. به‌لام براده‌ر ئه‌وه‌یش ژیان نییه
خیزانێکی زۆر له مائیکدا پیکه‌وه‌ بژین. گۆزان ده‌لی: له‌و پیکه‌وه
ژیان‌ه‌دا هه‌موو خو‌شیه‌کی ژن و می‌ردایه‌تی له‌ناو ده‌چی. ئه‌و ده‌لی: له
ئه‌وروپا هه‌موو که‌س ده‌بی مائی خو‌ی هه‌بیت ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر
بجوو‌کیش بیت، قسه‌که‌م راست نییه؟ ده‌پرسی. گۆزان وای بو‌ ده‌چی
که‌ ئه‌وروپا به‌خو‌رای بی به‌م بریار و شیوازی ژیانه‌ نه‌گه‌شته‌وه‌.

گۆزان ده‌لی: یازده‌ که‌سین له مائیکدا، یانزه‌ که‌س، به‌لام یه‌ک
ئاوده‌ست و یه‌ک گه‌رم‌او‌مان هه‌یه. ئه‌مه‌ چ سیسته‌میکی ژیانه‌ ئیمه
هه‌مانه؟ به‌رده‌وام ده‌بیت ده‌لی: هه‌رچه‌نده‌ له‌ سو‌نگه‌ی بی ئاوی که‌م‌تر
گه‌رم‌او‌ه‌که‌ به‌کار دینین، به‌لام هه‌موو سبه‌ینتیه‌ک چه‌ند که‌سیکی
خیزانه‌که‌ له‌ نۆره‌گرتنی ئاوده‌ستدا کاتیکێ زۆریان به‌فیرۆ ده‌چیت.

گۆران پیتی وایه ئه‌مه‌یان خه‌تای ده‌سه‌لات نییه، بگره ئیمه وه‌کو
کۆمه‌لگه زۆر بوا‌ری ژیا‌نمان پره له هه‌له و کیماسی و تا ئیستایش
بیر له چاره‌سه‌رکردنیا‌ن ناکه‌ینه‌وه.

قسه‌کردن له‌گه‌ل گۆراندا گه‌شتیکی سه‌رنج راکیشه به‌خه‌یا‌ل و
خولیا‌ی گه‌نجی و‌لاتی ئیمه‌دا. ئه‌و گه‌نجه ر‌ووح سووکه له
کۆمه‌لناسیکی خۆرسک ده‌چی. ئه‌و پرسیا‌ری گرنگی سه‌باره‌ت
به‌کۆمه‌لگه‌ی کور‌دی پیتییه و با‌به‌تی سه‌رسور‌ه‌ین له‌و باره‌وه
ده‌ور‌وژینیت. که من قسه‌م له‌گه‌ل گۆراندا ده‌کرد، به‌و بر‌وایه گه‌یشتم
که ئه‌و ده‌بوو شو‌فیر نه‌بوایه، بگره ده‌بوو ببیت به‌ رۆژنامه‌وان. چونکه
چاو‌یکی تیژی هه‌یه که زۆر شتی ئه‌و کۆمه‌لگه‌یه ده‌بینیت، به‌تا‌یبه‌تی
ره‌وشی گه‌نجان. سه‌ربا‌ری چاوی تیژ هه‌ستم کرد خه‌یا‌لتیکی
فراوانیشی هه‌یه، ئه‌و که‌ره‌سته گرنگ و کار‌یگه‌ره‌ی که له کن زۆربه‌ی
رۆژنامه‌وانه‌کانی ئیمه نییه. گۆران ده‌بوو سه‌ره‌ره‌شتی جیهانی
گه‌نجان له یه‌کتک له ناوه‌نده‌کانی میدیا‌دا بکات.

گۆران به‌ته‌نی نییه که ره‌وشی ژیا‌نی ئه‌وه‌نده ناله‌باره. بگره ئه‌وه
حالی گه‌نجه به‌گه‌شتی له ئه‌مرۆی کۆمه‌لگه‌ی ئیمه‌دا. کۆمه‌لگه‌یه‌ک که
ره‌وشی گه‌نجه‌کانی ئه‌مرۆی ئه‌وه‌نده نا‌ه‌موار بیت، ده‌بی سبه‌ینتییه‌کی
چه‌نده گه‌شی هه‌بیت؟ دیا‌ره سبه‌ینتی گه‌ش و دا‌هاتووی شیاوی
گه‌نجان، و‌اتا سبه‌ینتی گه‌ش و دا‌هاتووی شیاو بۆ هه‌موو کۆمه‌لگه.

گه‌نجان له نیشتمان تۆراون و ده‌رۆن... بۆ؟ گه‌نجی ئیمه پشت له
نیشتمان ده‌کات.

مانگی هه‌شتی ۲۰۰۷ له و‌لات، گه‌نجیک به‌هاور‌تییه‌کم و به‌منی گوت:
بیستوومه ده‌گه‌رینه‌وه بۆ کور‌دستان، گوتمان به‌لێ، گوتی که‌سم

نه‌بینهوه ئه‌وه‌نده رقی له خۆی بێت. دیاره ئیمه له‌گه‌ڵ ئه‌و بۆچوونه‌دا نه‌بووین، به‌لام بۆچوونی له‌م چه‌شنه تیرامانی قوولی ده‌وێ. له هۆشیاری، له کوردایه‌تی و نیشتمانپه‌روه‌ریه‌تی ئه‌و گه‌نجه‌ دانیام، به‌لام بۆ به‌م بروایه‌ گه‌یشته‌وه؟ ده‌بێ ئیمه له‌م پرسیارانه و له پرسیاره‌کانی تری گه‌نجان رامین، ده‌بێ بیر له ژیانی گه‌نجان بکه‌ینه‌وه که له‌ چ دژواریه‌کدا ده‌ژین. ده‌بێ سه‌کۆمان هه‌بێت بۆ قسه‌کردن سه‌باره‌ت به‌و بابه‌تانه. ده‌بێ میدیای ئازاد مان هه‌بێت. که‌چی ئیمه ده‌مانه‌وێ میدیاکان ده‌مکوت بکه‌ین. یان له‌ باشترین حالدا ده‌مانه‌وێ ریتوشوینی گونجاو* بۆ میدیاکان ده‌ستنیشان بکه‌ین تا‌کو له "ته‌یری مه‌عقوول" بچن. دیاره ده‌شزانین که ده‌ستنیشانکردنی "ریتوشوینی گونجاو" بۆ میدیا له‌ کۆمه‌لگه‌ی نۆژه‌نی دیموکراتدا کاری نه‌کرده‌یه.

گه‌نجی ئیمه ناهه‌قی نییه له‌ نیشتمان تۆراوه. ده‌بێ نیشتمان باوه‌شکی گه‌رم بێ بۆ داخواریه‌کانی گه‌نج، که زۆربه‌یان داخواری رووحین، زۆربه‌یان هه‌ست و هه‌ناوی مرۆف ئاوه‌دان ده‌که‌نه‌وه. نیشتمانێک ئاوه‌دان و د‌لگیره که هه‌ست و هه‌ناوی مرۆفه‌کانی ئاوه‌دان بێت.

(* ماوه‌یه‌ک وه‌کو راگه‌یانندی حزبه‌کانیش بل‌اویان ده‌کرده‌وه، ده‌سه‌لاتدارانی کوردستان به‌ نیازی ئه‌وه‌ بوون رێ و شوینی گونجاو بۆ میدیای کوردی دا‌بنین.

ورده‌کاری

ئیمه ویلی دووی راستین، به لام ده‌مانه‌وی ته‌نیا راستی له و شوینده‌دا بدۆزینه‌وه، که خۆمان پیمان خوشه.

ژنی ئازاد و نووسه‌ری ئۆتریشی: ماری فۆن

ئینهر - ئیشه‌نباخ ۱۲/۹/۱۸۳۰-۱۲/۳/۱۹۱۶

چهند سالیکه له میدیای کوردیدا، به‌تایبه‌تی له پووبه‌ری کاری رۆژنامه‌وانیدا ئهم ناو‌نیشانه زۆر ده‌بیندریت:

"ورده‌کاری سه‌ردانه‌که‌ی...، ورده‌کاری روودانی...، ورده‌کاری ته‌قینه‌وه‌که... و تاد".

کاتیک له ده‌ستپیکدا من ئهم ناو‌نیشانه‌م ده‌بینی دلخۆش ده‌بووم که راگه‌یانندی کوردی بۆ نووسینی هه‌واڵ و ناماده‌کردنی راپۆرت خۆی ماندوو ده‌کات و په‌ل بۆ چه‌ندین سه‌رچاوه‌ی گرنگ ده‌کوته‌ی تا‌کو راستی رووت به‌خه‌لک بگه‌یه‌نیت. به‌لام جاریک، دوو جار و چه‌ندین جار که ورده‌کاریم ده‌خوینده‌وه و ئیستایش ده‌یخوینمه‌وه ته‌ ده‌گه‌م که ئهمانیش به‌جۆریک له جوهره‌کان خوینهر ده‌خاپین و به‌ئاوايه‌ک خۆل ده‌که‌نه چاوی خوینهره‌وه.

ده‌مپرسی ئایا ورده‌کاری هه‌یه دوو رسته‌ بیت؟ به‌لام له بری وه‌لام ئه‌مجاره چم ده‌بینی؟ "ته‌واوی ورده‌کاری...م وه‌کو ناو‌نیشان ده‌بینی که نه‌ک ورده‌کاری ته‌واو، بگره "درستکاری"یشی تیدا نابیندریت.

ئەو ناوئىشانى "وردەكارى" يە، دەبىي "شتى" بەدوادا بىت، پتويستە
لە ژىر ئەو ناوئىشانەو كۆمەللى زانىيارى گىرنگ ھەبن كە بەراستى
وردەكارى بن و پووداوەكان "بەزمانى راگەياندن" سەرتاپا بخاتە بەر
دەست و ھەموو پەردەكانمان بۆ ھەلبەداتەو ھە. بەلام ئايا لە بن ئەو
"وردەكارى" يەدا چەند جارەن پوونكردەنەو ھى لەو چەشنە ھەبوون، من
بەش بەحالى خۆم پوونكردەنەو ھى لەم جۆرەم نەبىنى كە شايانى
ئەو ھەبن پىيان بگوتىي ووردەكارى.

جارى و ھا ھەيە ھەوالتىكى زۆر كورت بلاق كراو ھتەو، كە ھىچ
وردەكارى تىدا نىيە، بەلام لە كۆتايى ھەوالەكەدا ئەم رستەيە
نووسراو ھە "لە داھاتوويەكى نىكدا ووردەكارى زياتر بلاو دەكەينەو ھە"
"وردەكارى" و ھەكو چەمك و ھەكو وشە لە زۆر بەي زمانەكاندا يەك
تىگەي ھەيە. بەزمانى مەيدايىش كە نووسيمان و باسمان لە ووردەكارى
كرد، دەبىي "ورد - كار" بىن ھەموو سەرداوەكان بەدەستەو ھە.
ئايا ئەو ووردەكارىيانەي ئىمە دىانخوئىنەو ھە گرئىيەكانمان بۆ دەكەنەو ھە؟
ئايا بەراستى ئەوانە چەند ھەول و ماندووبوونيان لە پشتەو ھەيە تاكو
پىيان بگوتىي: ووردەكارى؟

وردەكارى يەكئىكە لەو چەمكەنى زۆر بەھەلە لە مەيدايى كوردىدا
بەكار دەھىندىت.

يەكئىك لە نەخۆشئىيەكانى مەيدايى كوردى ئەو ھەيە زۆر خراپ چەمك و
زاراوە بەكار دەھىندىت. ئەم خراپ بەكارھىنانى ووردەكارىيەيش ھەر لە
بازنەي ئەو نەخۆشئىيەدايە.

چئىگەي داخە تا ئىستا مەيدايى كوردى نەك ھەر نەيتوانىو ھە

ورده‌کاری رووداوه‌کان به‌خوینەر بگه‌یه‌نیت، بگره هه‌ندی جار به‌شیوه‌یه‌کی سه‌راویش ناتوانیت هه‌واله‌کان به‌شیوه‌یه‌کی به‌پاکی و به‌پوختی بگه‌یه‌نیت.

٤ له‌م‌بواره‌دا ره‌نگ بێ میدیای کوردی یه‌کتیک بیت له‌و میدیایانه‌که له‌بواری ده‌ست و پێ سپیه‌تیدا پێشه‌نگن، یان له‌پێشه‌نگه‌کانن.

میدیای کوردی به‌ر له‌وه‌ی خۆ باوێته‌ ده‌ریای ورده‌کاریه‌وه، به‌ر له‌وه‌ی لاسایی میدیای ده‌ورو به‌ر، به‌تایبه‌تیش میدیای عه‌ره‌بی بکاته‌وه، ده‌بی رۆژنامه‌وه‌انه‌کانی فێری ئه‌وه‌ی بکات چۆن زمانی کوردی به‌کاربه‌ین و چۆن به‌و هه‌موو هه‌له‌ی چاپه‌ سه‌ر له‌ خوینەر نه‌شیوین.

ده‌زانم ئه‌م‌بابه‌ته‌ زۆر باس‌کراوه، شتیش زۆر باس‌کرا بێ تام ده‌بیت، دووباره‌کردنه‌وه‌ی شت‌نرخ‌خراب‌دینیته‌خوار، به‌لام‌بابه‌ته‌که‌ له‌وه‌ گرنگتره‌ ده‌ستبه‌رداری بین. زۆر جار به‌هۆی هه‌له‌ی چاپه‌وه، هه‌والێک، نووسینێک له‌ خوینەر ده‌بیت به‌خاچه‌پرس و ده‌بی به‌هه‌ولێکی زۆر لێی حالی ببیت و بچیته‌وه‌ سه‌ر مه‌به‌ستی نووسینه‌که یان ئامانجی هه‌واله‌که.

زۆر جار له‌ میدیای ئێمه‌دا وشه‌کان به‌جۆرێک گۆراون‌که‌ نووسه‌ره‌که‌ خۆی نه‌بیت، هه‌یج‌که‌سێک، باوه‌ر ناکه‌م هه‌یج‌که‌سێک لێی تێ بگات، نازانم‌که‌سێک (به‌سه‌یله‌ی ره‌حم) بتوانیت له‌ هه‌موو شتیکی ئالۆز تێ بگات.

راستییه‌که‌ی میدیای کوردی به‌ر له‌وه‌ی خۆی بکات به‌ئامرازیک‌بۆ لاساییکردنه‌وه‌ی میدیاکانی دی، ده‌بی ره‌وشی خۆی بگۆڕی. پێویسته‌ به‌ر له‌ هه‌موو شت ئه‌وه‌ بۆ خۆی ده‌سته‌به‌ر بکات که‌ شایانی ئه‌وه‌ بیت وه‌کو میدیا ته‌ماشای بکریت و هه‌وال و نووسینه‌کانی له‌ ئاستی دنیا

ئەورۆی میدیادا بن. دەنا بە پێچەوانەوه خۆ خستنه ناو هەموو
ورده کارییه کانهوه ناتوانی خەوشه کان بشاریتهوه و له ئەجامدا
هەردوو لا دەست بەتالانه له کارهکه دەردهچن، هەردوو لا مەبەستم
میدیا و خۆینه ره کانیه تی.

لیک تینہ گہشتن یان گوئز ژماردن

هیزگهلی هاوپه یمانان له گه ل پرووخاندنی به عس و تیکشکاندنی پهیکه ری "فیردهوسه که ی سه دام" دا، "تیماره تی" تۆقینه رانی ناوخویشیان له هه ورامان و شاره زوور تیک شکاندن. پاش پرووخاندنی به عس، گهرما و گهرم، په یامنیتری یه کیک له ته له فزیۆنه کانی کوردی دهچینه ئه و دهووبه ره و له نزیك ئاواویی بیاره پیره میتردیک ده بینیت. په یامنیتری تاین یه کسه ر و بی پتیشه کی رووبه پرووی ئه و پیره میترده ده بیته وه و به پرسیاریکی دریز وری دهکات و چاوه پتی وه لامیشه لیتی.

ئه مه پرسیار ی په یامنیتره که یه:

خاله گیان، دوا ی ئه وه ی به گورزی مووشه کی تۆماهۆک و کرۆزی هاوپه یمان، ناوچه ی هه ورامان و شاره زووریش پاک کرایه وه، پاش بۆمباباران به مووشه کی ژیر و بۆمبای هی شوویی، دوا ی ئه وه ی پرۆسه ی ئازادی، ئۆپراسیۆنی هاوپه شی کورد و هاوپه یمانان، شه ری دره تیرۆر و به ره ریستان، له هه ناوی خویدا ئازادی بۆ ئه م دهقه ره یش هینا، پاش ئه وه ی ئه م دهقه ره یش ئاوتیه ی پرۆسه ی دیموکراسی و پرۆسه ی فیدرالی و په رله مانی ده بیته وه، ده توانی قسه بۆ مایکی تیقی ئیمه بکه ییت و هه سستی خۆت ده ربیری.

به لئی، نیشتمانی دوا ی مووشه کباران، نیشتمانی دوا ی تیرۆریستان بۆ ئیوه چییه؟

پیره‌میرده‌که وا حالی ده‌بی که ئەمه مه‌ته‌له و ده‌بی هەلی بی‌نی.
دیاره به‌شیوه‌زاری شیرینی هه‌ورامی له به‌رگی پرسیاردا وه‌لام
ده‌داته‌وه و ده‌لی: گوێزه؟

ئەمه لێک تینه‌گه‌یشتنیکی به‌ئازاره نه‌ک مایه‌ی پێکه‌نین. ئەمه
ره‌وشیکه میدیای کوردی تیدا ده‌ژی و ناشزانی که تیدا ده‌ژی.

میدیای کوردی له پال‌گه‌لی پرسیار دیکه‌دا ده‌بیت ئەم
پرسیارگه‌له‌یش له خۆی بکات: ئایا تا چه‌ند پوون و بی‌گریم و تا
چه‌ند لیم حالی ده‌بن؟

ئایا تا چه‌ند په‌یامی مه‌به‌ستم گه‌یاندوه و ده‌یگه‌یه‌نم به‌ گوێگران و
خوێنه‌ران و بینه‌ران؟ به‌لام ئایا میدیای کوردی پرسیار ده‌کات؟ ئایا
میدیای کوردی خوێنه‌ری پرسیاره؟

ئایا میدیای کوردی گرینگی داوه به‌رووژاندنی پرسیار و که‌سی
له‌سه‌ر پرسیار و پرسیارکردن را‌ه‌یناوه؟

ده‌دی بکوژی میدیایه‌ک ئەوه‌یه پرسیار نه‌خوێنیت، میدیایه‌ک
هه‌میشه زه‌مینه‌ی گوێرایه‌لی خوێش بکات، میدیا نییه و خۆی پتی وایه
کاری میدیا ده‌کات. هه‌چ میدیایه‌ک ناتوانیت ببیته‌ دلی گوێرانکاری
ئەگه‌ر خه‌لکه‌که‌ی حالی نه‌کات و خه‌لک لێ تێ نه‌گن.

میدیایه‌ک نه‌بیته‌ مه‌کوژی پرسیار و نه‌بیت به‌تۆری زانیاریدان ئەو
میدیایه‌ مایه‌ پووچه. میدیای له‌و چه‌شنه، میدیایه‌که وه‌ک ستوونی
هه‌ناو بۆش، چی له‌سه‌ر هه‌لب‌چندریت و چی له‌سه‌ر دروست بکریت
هه‌ره‌س دینیت.

ئایا میدیای ئیمه تا ئەم ساته‌ی قسه‌ی له‌باره‌وه ده‌که‌ین، میدیایه‌ک

نییه لهو شتویه؟ ئایا ژماره‌ی ئه‌و گوئگر و خوئنه‌ر و بینه‌رانه چهن‌دن که میدیای کوردی سه‌رچاوه‌ی سه‌ره‌کی زانیاریانه؟ ئایا ژماره‌ی ئه‌و که‌سانه چهن‌دن که متمانه‌یان به‌میدیای کوردی هه‌یه؟ بۆ میدیای کوردی ئه‌م پرسیارانه ئاراسته‌ی خۆی ناکات؟

پرسیارگه‌لیک راسته‌وخۆ پتوه‌ندیان به‌بوون و ژیا‌نی خۆیه‌وه هه‌ن. سه‌رباری لیک نه‌گه‌یشتن و لیک حالی نه‌بوون، میدیای کوردی میدیایه‌که داهینه‌ری! شتووازی سه‌یر و سه‌مه‌ره‌ی دروستکردنی هه‌وال، داریشتن به‌زمانیکی ناجۆر و پرسته‌سازیه‌ک که زۆر نامۆیه به‌سروشتی زمانی کوردی.

زۆر جاران له‌گه‌ل که‌سانی دیکه‌دا به‌رانبه‌ر به‌که‌نالی کوردی دانیشتووم و پاش ته‌واویوونی هه‌والیک، پاش گوئگرتن له‌ داریشتنیک، پرسته‌یه‌ک له‌ که‌س، که‌سانی ده‌وروبه‌رم پرسیه‌وه، ئه‌ری تیکه‌یشتی، تیکه‌یشتن؟ گوتوویه، گوتوویانه: وام زانی، وامان زانی گوئزمان بۆ ده‌ژمیریت. ئایا میدیای کوردی ده‌یه‌وئیت هه‌تا که‌ی له‌ ژماردنی گوئز به‌رده‌وام بیت؟

سیاسه‌توانی خاوه‌ن ئەزموون و لێهاتوو

سیی رۆژنامه له سه‌د یم زۆرتر من ده‌ترستین

قه‌یسه‌ری فه‌ره‌نسی: ناپلیۆن پۆناپارت

پێوه‌ندی له‌گه‌ڵ رۆژنامه‌وان وه‌کو پێوه‌ندییه‌ له‌گه‌ڵ
تیمساحدا، مرو‌ف ناچار نییه‌ خۆشی بوین، به‌لام ناچاره
دانیا‌ن بدات.

ویلیام پیری سیاسه‌توانی ئەمه‌ریکی و وه‌زیری

پیشووتری به‌رگری

یه‌کیک له‌و شته‌ ناچۆرانه‌ی هه‌رگیز میدیا نابیت خۆی له‌ قه‌ره‌ بدات
ناو و نازناو دابه‌شینه. له‌ ده‌رپرینی ناوی که‌سه‌کاندا، ده‌بێ به‌روونی
دان به‌ناو و پۆسته‌کانیان دابنیت یان بینوو‌سیت.

نابێ که‌م و زۆر له‌ بواری ناو و کاردا سه‌ریه‌خۆ و بێ لایه‌ن
نه‌وه‌ستیت.

سیاسه‌توانی خاوه‌ن ئەزموون و لێهاتوو

سه‌رکرده‌ی ژیر و رابه‌ری کوردایه‌تی

دیپلۆماتی ژماره‌ یه‌کی نه‌ته‌وه

ئهمانه‌ پسته‌گه‌لیکن ده‌بێ له‌ بواری رۆژنامه‌وانیدا به‌رچاو نه‌که‌ون،
که‌چی له‌ بواری رۆژنامه‌وانی کوردیدا ئه‌وه‌نده زۆرن، ئه‌وه‌نده

دهگوترینهوه که ئیدی بووه به بهو هه‌لدیره‌ی هه‌یه و ده‌بێ به‌سه‌ریدا
ده‌رباز بیت.

نه‌ک هه‌ر ئه‌وه‌نده رسته، بگه‌ر که‌مه‌لێ شتی دیکه نامه‌وێ
سیاسه‌توانیک یان سه‌رکرده‌یه‌کی پێ بناسرینه‌وه، نایاننوسم،
چونکه دیارده‌که گرینگه، قسه‌کردن و چاره‌سه‌رکردنی دیارده‌که
پتویسته، نه‌ک قسه له‌سه‌ر که‌سانیک که هه‌م ده‌بیت به‌مایه‌ی
وروژاندنی بێ ئه‌نجام و خراب، هه‌میش وروژاندنه‌که
به‌ئاراسته‌یه‌کی دیکه‌ماندا ده‌بات و چاره‌سه‌ری کێشه‌که له‌بیر
ده‌کریته.

میدیای کوردی له‌وه به‌رپرس نییه که فلان میوان، دیداروان یان هه‌ر
که‌سیک خۆی چۆن ده‌ناسیتیت، به‌دکتۆر، ئه‌ندازیار یان پارێزه‌ر،
دیاره له‌ میدیای مۆدیرنی رۆژئاوا دا ئه‌م دیارده‌یه زۆر که‌مه، ئه‌و
که‌سانه‌یشی ئه‌م نازناوانه له‌ پێش یان له‌ دوا‌ی ناوه‌کانیان ده‌ننوسن
به‌ژماره زۆر که‌من. به‌لام ئه‌گه‌ر بیشیننوسن مافی خۆیانه و هه‌یچ
زیانیک نییه.

به‌لام ئه‌وه‌ی میدیا ناییت بیکات دابه‌شینی ئه‌و نازناوانه‌ی
سه‌ره‌وه‌یه. که ئه‌و نازناوانه له‌ هه‌واڵ، له‌ راپۆرت هه‌واڵ، نووسین و
شرۆڤه‌ی رۆژنامه‌وانیدا هه‌بوون، ئیدی ناسنامه‌ی کاری راگه‌یاندن
ئاشکرا ده‌بیت، ئاشکرا ده‌بیت ئه‌و راگه‌یانده‌ چیه و چ نرخ و
به‌هایه‌کی بۆ کاری پیشه‌ییی راگه‌یاندن پێیه. ئه‌گه‌ر روونتر قسه
بکه‌ین، ده‌بێ بلێین:

تۆ که راپۆرت هه‌واڵیک، شرۆڤه‌یه‌کت به‌م رسته‌یه "سیاسه‌تمه‌داری
خاوه‌ن ئه‌زموون و لێهاتوو" ده‌ست پێ کرد، ئیدی ده‌سته‌که‌ت ده‌که‌وتته

روو. ئیتر تۆ راگه یاندنی "بئی لایه ن یان سهر به خو" نیت، ئاشکرا بوونی ئه مه ش و اتا مه رگی راگه یاندنی خاوه ن سهر به خو یی. ئه و مه رگه ش له و گه مه یه وه سه رچاوه ده گریت که سالانیکی زۆره له نیوان ده سه لاتدارانی ئه و ولاته ی ئیمه دا به رده وامه .

له هه موو کۆکی و نا کۆکیی "سیاسه تمدارگه لی خاوه ن ئه زموون و لی هاتوو" ی ولاتی ئیمه دا رۆژنامه و انان له ریزی یه که می قوربانیه کاندا ن. ئه مان وه کو جه سه ته نابن به قوربان ی، به لām به رده وام وه کو مۆرāl، روح و متمانه ده بن به قوربان ی. نه ک هه ر که سانیک ی زۆر هه ن وه کو تا ک له سالانی رابردوو ی ئیمه دا بوون به قوربان یی ئه و "کۆکی و نا کۆکییه"، بگره سه رجه م بزافی راگه یاندنی ئیمه که تا ئیستا نه یه توانیوه ببیت به هه لگری ناسنامه و که سایه تی خۆی، ده گه ریته وه بۆ ئه و نه خو شیه کوشنده یه .

رۆژنامه وان یی ئیمه متمانه ی بزر کردووه؛ متمانه یه ک نه ئه و به که سی دیکه ی هه یه . نه وه رگریش به کاره کانی وی. راگه یاندنیکه له هه ناوی ئه و سیاسه ته وه هاتوو ته ده ری که زۆر به مان میژوو هه که ی ده زانین، میژوو یه ک پراو پر له بئی متمانه یی به یه کتر. میژوو یه ک پراو پر له شه ر، ئاشتبوونه وه و دیسان شه ر. سیخناخ به کۆکیی درۆ و نا کۆکیی راسته قینه .

میدیا نه ک ده بیته ئه و ناو و نازناوانه نه به خشیته وه، بگره ده بی به کاری پیشه یی خۆی ببیت به خودان هه یه تیک خوینه ر بروای پی بکات، بروا به و اتا فراوانه که ی. هه یه تیکش که سیاسه توانی کۆن و نووی وه کو پۆنابارت و ویلیام پیتری بیری لی بکه نه وه و له رم زۆرتر حیستی بی بۆ بکه ن. چونکه رمی میدیا رمیک نییه سه ربازه کان

بېيکيت، ئاخر سەرکردە ناچىتە بازنى يەكەۋە پىم بىگىرتەۋە. ئەۋە تەنيا
رمى مېدىيا يە دەتۈنى زۆر بەۋردى سەرکردە و سىياسەتۈان بېيىكى.
پىكانىك خويىن بەجەستە يەۋە ديار نىيە، بەلام ناچارى گۆرانكارى يان
مەيدان چۆلكردىنى دەكات.

ویلبوون

که راگیانندن سهری لئ تیک دهچئ

که ئاوی، ئاوی گهوههر به، وهگهر نه، بلقی
سهرئاوی

نالی

له تورکیا چ پروو دهوات؟ کهس ئاگای لئییه؟ ئایا ئهوه ئهرکی میدیا نییه
پرووداوی گرنگی دهروبههر پروویتو بکات و بهخوینهر و خه لکی
بگهیه نیت؟

له مانگی رابردوودا تورکیا دوو پرووداوی گرنگی بهخووه بینی.
یه که میان:

پوژنامهی یه نی شهفهق، پوژی ۲۵/۱/۲۰۰۸ هه ولی کوشتنی
نوسهر ئورهان پاموکی بلاو کردهوه.

دیاره هه واله که بهورده کارییه وه بلاو کراوه ته وه. پوژی دواتر
۲۶/۱/۲۰۰۸ پوژنامهی میللهت هه مان هه والی بلاو کردووه ته وه و
ئامازهی بهه وال و مانشیتته که ی پوژنامهی یه نی شهفه قیش کردووه.
چونکه هه لگری خه لاتی ئه ده بیاتی نو بئل له لای گه لی تورک و
سیاسه تمه دارانی که مالیزم له بهردلان نییه، بویه هه والی کوشتنه که ی
پوژهف داناگیر سیئیت و ناوهندی دهسه لاتدار، دیاره دهسه لاتدارانی
که مالیزم، ناهیلن گرنگی بهه والی وه ها بدریت. ئه و ناوهندی

دەسلەتە لە تورکیا لەبەر زۆر ھۆ، کە باسکردنیان لێرەدا ئێمە لە مەبەستی نووسینە کەمان دوور دەخاتەو، پێگە لە بلۆکردنەو ھە بەبەتیی و ھا دەگرن.

دوو ھەمان: نەخۆشییە درێژخایەنە کەمە تورکیا، مەسەلە ھە لە چکە.

پاش ھەولدا ئێکی زۆری ھەردوو لا، ئیسلامییەکان و کەمالییەکان، پەرلەمانی تورکیا پۆزی ۲۰۰۸/۲/۸ پاش سیازدە سەعات بگرە و بەردە، بەزۆرینە ھەنگ (۴۱۱ بەلێ، بەرانبەر بە ۱۰۳ نەخێر) یاسای قەدەغەکردنی لە چکیان ھەلگرت. ئیستا ئەو یاسایە بەرھەو "چانکایا" کۆشکی سەرۆکایەتیی کۆمار بەرپۆھە و پەزنامەندی سەرۆک کۆماری دەوێت، دیارە سەرۆک کۆماریش "ع. گۆل" ھە و بپاریارە کە واژۆ دەکات. بەلام پێشتر، پۆزی ۲۰۰۸/۱/۳۰ سوپاسالاری تورک یەشار بیوکانت لەو بارە ھەو گوتی: «ھەمووان بۆچوونی ئێمە لە بارە ھە لە چک پۆشینەو دەزانن». قسە کەمە دیار بوو چ مەبەستیی لە خۆگرتووە و ئاشکرایش بوو ھە پەشە لە کێ دەکات.

تا ئیستا لە شکر خاوەن دوا قسە و دوا بپاریارە لە تورکیا، بەلام ئەمجارە ھەمووان لە چاوەروانیدان شتیی نوێ پووبدات. بەھەر حال کەس ناتوانی پێشبینی بکات چۆن دەبێت ئەگەر دیموکراسی سەردەست و بنجینە بپاریار بێت، دیارە ئیسلامییەکان زۆرینە ھە دەسلەت پێک دەھێنن. ئەگەر ئەمجارەیش لە شکر، وەکو ھەمیشە، پێی ھەرس نەکریت ئەوا ھەمووان دەبن بەبینەری پێشھاتیی گرنگ.

بەھەر حال گرنگی ئەم دوو بابەتە بەجۆرێک، نەک ھەر میدیای تورکیا، بگرە میدیای ھەموو ئەو ولاتانە ھەخۆوە سەرقال کردووە کە بەردەوام مەبەستیانە ئاگاداری پێشھاتەکانی تورکیا بن.

به‌راڼبهر بهم رووداوانه، راگه‌ياندنې ئيمه سه‌رقالی چييه؟
رؤژنامه‌وانې ئيمه له برې ئه‌وه‌ی تيشک بخاته سه‌ر ئه‌و رووداوانه،
له برې ئه‌وه‌ی به‌و هيزه گه‌وره‌يه‌ی راگه‌ياندن که به‌ده‌ستيه‌ويه‌ه خه‌لک
ئاراسته بکات، له برې ئه‌وه‌ی گه‌مارؤی قه‌ندیل و گه‌مارؤی ماده‌ی
۱۴۰ و گه‌مارؤی کاره‌با، ئاو، هه‌موو گه‌مارؤکانی دیکه. به‌هؤکار و
زه‌خيره‌ی راگه‌ياندن بشکينيت.

له‌برې ئه‌وه‌ی خه‌ونی گؤرانکاری کؤمه‌لايه‌تی و سياسي هه‌بيت،
که‌چی ريگه‌ی خؤی وئیل ده‌کات، رؤژنامه‌وان خؤی، به‌هزری خؤی،
ريگه‌ی خؤی وئیل ده‌کات و ملی ری به‌ره‌و قه‌ندیل ده‌گريته به‌ر. هه‌ر
خؤی سه‌ر له خؤی تیک دهدات.

رؤژنامه‌وان کاره‌که‌ی خؤی که په‌يداکردنی زانياريه و به‌خشينيه‌تی
به‌خه‌لک، فه‌رامؤش ده‌کات ئه‌رکی سه‌ره‌کی خؤی به‌جی ده‌هیلئت و
ده‌چیت گه‌مارؤی سه‌ر قه‌ندیل ده‌شکينيت و ناويشی ده‌بات
"ئاکتسيؤن" يان نازانم چهندين ناوی "سه‌رنجراڼه‌کيش" ی دیکه.

دياره ئه‌وه‌ی تورکیا به‌هزری مله‌ورانه‌ی ده‌یکات گومانی ئه‌وه
ناهیلئت که هؤشیکی چهنده کيوی ئه‌و سوپايه ده‌جوولئيت و
فه‌رمانی پی دهدات. به‌لام ئيمه ليره‌دا باس له ئه‌رکی ميديا وه‌کو پيشه
ده‌که‌ين، ده‌بوو "راگه‌ياندنې" کوردی په‌يامنئيريان بناردبایه و
راستيه‌کانی قه‌ندیل و هيرشی له‌شکری تورکیان بگواستايه‌ته‌وه.
نه‌ک خؤيان بچن و تووشی شه‌ری پؤلیس و پيشمه‌رگه‌ی هه‌ريم ببن،
ئه‌و پؤلیس و پيشمه‌رگانه‌ی که چهنده مانگيکه مووچه‌يان وه‌رنه‌گرتوه.
راگه‌ياندن نابت خؤی بئالئيت به‌م جوړه شي‌وازانه‌وه. راگه‌ياندن
ده‌بی کاری پيشه‌یی خؤی پياده بکات، ئه‌وه‌ی ئه‌و رؤژنامه‌وانانه

ئىستا لە بنارى قەندىل پتوھى سەرقالن، كارى میديا نىيە .

ئايا ئەم رۆژنامەوانە بۆ وا دەكات؟

چونكە ئەويش وەكو خەلك و خويئەنەر باوهرى بەكارى راگەياندن نىيە
"باوهرى پى نەماوہ"؟

بەلام شتىك ئەو لە خويئەنەر جودا دەكاتەوہ، شتىك بەگوپى ھەست و
تىگەيشتندا دەچرپىتى:

كارھسات ئەوھيە كەسيك باوهرى بەكارى خۆى نەبىت، يان ئەگەر
باوهرىشى پى بىت نەزانى چۆنى بەكار بەپىتت.

لەو ولاتەى ئىمە زۆر كەمن ئەوانەى كارى خۆيان خۆش بوپت.

زۆر كەمن ئەوانەى گرنگىى كارى خۆيان بزائن و بتوانن لە
ھەلومەرجى گونجاودا دەست بەبالى كارەكەى خۆيانەوہ بگرن.

ئەم "ئاكتسيۆنەى" رۆژنامەوانان بەئىمە دەلى: كارى راگەياندن
لەلای ئىمە نەك ھەر لە كز دەسەلاتدار، سىياسى و بگرە لە لای
زۆربەى رۆژنامەوانانىش نەبووہ بەكارىك شايانى ريز و گرنگى بىت.
دەنا ھىچ رۆژنامەوانىك ئەوہ ناكات، ئەوھى ئىستا لە بنارى قەندىل
رۆژنامەوانان دەيكەن.

رۆژنامەوان دەبى رۆژنامەوان بىت، نەك شتىكى دىكە، ھەر
پىشەيەك لە سروسىتى خۆى دابرا و شتى دىكەى لەسەر بار كرا پوچ
و بى كرۆك دەبىت.

نه کارا بوون

کاتیک میدیا خوی له دنیا بۆ خه بهر بیت

ئه گهر ئازادی واتایه کی ههیه، کهواته رهوایه، به خه لک
بگوتریت، ناتانه وی گوه داری چی بکن.

نووسهر و رۆژنامه وانی بریتانی جۆرج ئۆدویل

۱۹۵۰/۱/۲۱ - ۱۹۰۳/۵/۲۵

مایه ی ئازاره تا ئیستا میدیای کوردی نهیتوانیوه وینهیه کی روونی
سیاسی و کۆمه لایه تی تورکیا به خه لک ببه خستیت. نه که ههر له بواری
ناسینی تورکیادا دهست و پێ سپییه، بگره له زۆر بواری دیشدا
میدیای ئیمه ناخۆر و جیگره و هیچ ئهرکیکی پتویست پانا په رینتیت.

پیش نیوه رۆژی ۲۰۰۶/۲/۲۵ ره جبه ته یب ئهر دۆگان سه رۆک
وهزیرانی تورکیا له کاتیکدا بۆ ئه ندامانی په ره مانی پارته که ی وتاری
پیشکه ش ده کرد، باسه که ی هینایه سه ره له شکرکیشی تورکیا بۆ
باشووری کوردستان. ئه و دوعای خیری بۆ سه ربازه کانی تورکیا کرد
که له پیناوی (وهته ندا) شه ره ده کهن و سه رباری مه ترسی، پووبه رووی
سه رما، به فر و بارانکی دژوار ده بنه وه. به لام که س نه پرسی: به ریز
ئه و سه ربازانه ی تورکیا بۆ له وین؟

سه باره ت به ره وشه کوژی و جینۆسایدی که لانیش که تورکه کان له
میژووی خۆیاندا دژی ئهرمه ن و کورد ئه نجامیان داوه، ئهر دۆگان

گوته: له کاره کته ری میلله تی ئیمه دا ره شه کوژی نییه. له نرخه کانی
میلله تی ئیمه دا ره شه کوژی جیگه به کی نییه.

له مانه هه موو سه یرتر و ناسازتر ئه وه بوو، پاشتر له کو تایی
قسه کانی دا ئه ردوگان شیعریکی بو مه مه د چیک* که کان خوینده وه، ئه و
سه ربازانه ی ئه وان له پای داگیرکاری و ویرانکردنی پرده زور
سه ره تاییه کانی کوردستان ره وان ه ی شه ریان کردوون.

شیعره که هی مه مه د ئاکیف ئه رسۆیه** شاعیری نه ته وه په رستی
تورک.

به شیک له شیعره که:

مه مه دی من به خو شه ویستییه وه سه رت بلن د بکه.

گه ر به مردوویش بیت خوشحالانه بگه ریوه مال.

وا مه زانه ئه م هه وراره سه خته هه ر دیته ریت.

هه لبه ته سه به ینی هی ئیمه یه"

میدیای کوردی، هه موو جار، له هه موو رووداوه گرنه گه کاند،
دهیسه لیتیت چه ند ناکارا و چه ند ناکارامه یه، هه موو جار
دهیسه لیتیت شوینتیکی داگیرکردووه شوینی ئه و نییه.

میدیای ئیمه له کویتیه؟ پییه کانی بو ئه وه نه د کورتن ناتوانیت پتیا
بگاته جی گرینگ و مه به ست؟

* مه مه د چیک ناوتکه تورکه کان بو خو شه ویستی به سه ربازی خو یانی ده لین.
شتیکه له جوژی ئه بو خه لیلی عیراق.

** مه مه د ئاکیف ئه رسۆی ۱۸۷۲-۱۹۳۶ سروودی نه ته وه بیی تورک و مارشی
نازادیی تورکیا له نووسینی ئه و پیاوه یه.

بڀيه ڪاٺي ٿي ۽ ميدياپه ٿي ۽ ڪورٽن به حال دهگاته شوٽي ٿي ۽
روڊاوانهيش ڪه له نووسينگهي به رپرسه ڪاٺي ڪوردستان روو دهن.

جڳهي داخه ٿي ۽ دامه زراوانهي ٿي ۽ مڙو له ولاٽي ٿي مهدا ناوي
راگه يانندن ۽ ميدياپان له خويان ناوه. ٿيا ميديتي ٿي مه له وه ناگادار
له تورڪيا و له راگه يانندن تورڪيادا سه بارهت به شهر چ دنووسريت؟
ٿيا له و پڙهه وي شهر دستي پي ڪردوه، چند هه وال و شروقه ي
ڪرنگي ميدياي تورڪيان گواستوهه ته وه؟

ٿيا ڪه س هه به له ميدياي ڪورديدا ڪار بڪات و پڙانه چاوپڙي
مالپه ره ڪاٺي تورڪيا بڪات؟ ٿيا ڪه س هه به پڙانه ته ماشاي مالپه ري
Genelkurmay başkanlığı * بڪات؟

باشه بو ٿي مه له م ته نگزه و پيشه هاتانه دا پڙانه وانتيڪ،
ليڪو له وه به ڪي راگه يانندن و شروقه ڪارتيڪ شڪ نابيهن سه بارهت به و
روڊاوانه زانياريمان پي به خشيت؟

ٿي ۽ ٿي پٽيان وايه شتيڪ به ناوي ميدياي ڪورديپه وه هه به، ڪه ي
دهتوانن وا بڪن له رهوشه دڙوار و ٿاڙهه ڪاندا ميدياپه ڪي ٿاماده
هه بٽي و وهڪو ٿي مڙيان به سه نه ته؟

ٿيا ڪه ميديا خوي له دنيا بي خه بهر بٽي، ده ڪري چ دلتيڪي پي
خوش بڪريت و چون چاوهرواني بين زانيار ي دروستمان له ڪاتي
خويدا پي بگه به نيٽ؟

* سهروڪا په تي گشتي له شڪري تورڪ.

ئەركى سەرەكىي ئەم قۇناغەي رۇژنامەوان

مرۆف ناچارە چەشنى ھىلكەي شلەقەندراو ھەلسوكەوت لە تەك ھەندىك سىياسەتواندا بكات، مرۆف چۇن ھەلسوكەوت لەگەل ھىلكەي شلەقەندراودا دەكات؟ دەپپىژىتە ناو تاوھو.

دیتەر ھالەرفۆردەن - ۱۹۳۵ بەزماساز*، بېژەر،

شانۆكار و گۇرانىبىژى ئالمان

چەن سەختە ئەركى سەرەكىي بۇ رۇژنامەوان دىارى بكرىت. رۇژنامەوان يەك ئەركى ھەيە و میدىيايش يەك پەيام. ئەويش: گوتنى راستى، نووسىنى راستى، ئاشكراکردنى راستى، راگەياندن و بلاوکردنەوھى راستىيە.

ئەمە ئەركى رۇژنامەوان و ئەو دەزگا زانىارى بەخشەيە لە ھەموو قۇناغەكاندا. ئەو تەنيا سىياسەتوانە، سىياسەتوانىك كە لە ھىلكەي شلەقاو دەچىت پىتى وايە رۇژنامەوان بەپىتى قۇناغەكان دەبى ئەرك و كارى خۇى بگۇرپىت.

باوهرى ئەو پياوگەلە و ھەيايە و گەرەكىانە رۇژنامەوانىش لە سىبەرى كەشى وەرزەكاندا قسە بكات. پياوگەلىك مەبەستىانە رۇژنامەوان رووى دىارده و پرووداوەكان بداتە بەر تىشكىك كە نىستىەكانى ژيانى خۇيان و دەوروپەرەكەيان ناگرىتەوھ. تىشكىك تا پەرژىنەكانى ئەوان

* كۆمىكەر، كۆمىدىسىەن، شانۆكارىي بەزماساز.

بر بکات. تیشکیک، هر بهر په رژینه کانی ئه وان کهوت له وزه ی بینین بکه ویت و رووناکي له خویدا کویر بکات.

به سیاسته توان بیت شووشه ی رژنامه وان به رده وام رهنگی شله ی ئه و پلانه بگریت که خوی مه به ستیه تی و هز ده کات رژه ف بته نی.

سالانیکي زوره به رده وام له کومه لی په نجره ی به ربلاوه وه، له رووبه ری کومه لی رژنامه ی رژانه، هفتانه و کوواره وه ئه م رسته یه: (ئهرکی سهره کیی ئه م قوناغه ی رژنامه وان.) دنووسریته وه. دیاره له ژیر ئه و رسته یه دا وتارگه لی سارد و سړی بی ناوه پوک، بی کرۆک دنووسرین. وتارگه لیک به یه ک بیر به ره م دین، کومه لی دهر برین یه ک چاوگی هاوبه شیان هه س، به لام به رده وام و له قوناغه جیاوازه کاندا دهیده نه وه به گوپی رژنامه واندا، یان راستتر فرمانیکه و ناراسته ی رژنامه وان ده کریت تا کو ئهرکی خوی باش بزانتت و ئه و فرمانه ی پی ده کریت باشی راپه رینیت.

ئه و سیاسته توانانه ی خو یان له هه موو قوناغه کانی کاری سیاسیاندا سهرکه وتوو نه بوون، که چی دین و ئهرکی هه موو قوناغه کانی رژنامه وان ده ستنیشان ده کهن.

بی به ختی نیشتمان و نه ته وه یه ک لیره وه ده ست پی ده کات. نه ته وه یه ک به شایانی ئه وه نه زانریت راگه یانندی سهر به خوی هه بیت.

کیش ئه و شایسته بوونه به ره وا نه بینیت؟ پیاوگه لیک که سه رجه م بواره کانی کاری سیاستیان بۆ خو یان پاوان کردوو.

سیاسته توانی ئیمه سالانیکه کار بۆ ئه وه ده کات پیشه ی رژنامه وان ی سووک بکات و کاری میدیایش بکات به کارگه ی

بەرھەمھېنئانى ناراستگۆيى و بى متمانھيى. تا رادھيەكى زۆرئيش لەو كارھياندا سەرکەوتوو بوون.

ئەوان وايان کردووھ لە ولاتى ئىمەدا کارى رۆژنامەوانى رەنگ و رووى شايانى خۆى لە دەست بدات.

راغيب دوران رۆژنامەوانى ديموکراتى تورک و سالانىک پەيامنيرى ب.ب.سى، لە سيمينارىکدا سەبارەت بە «بى ئەرزشبوونى» ئەمرۆى رۆژنامەوان دەيگوت:

سالانى زوو لە شەقامى ئىستىقلالى گەرھى بەئىئوغلوى شارى ئەستەمبول کە رۆژنامەوانىک دەرەکەوت، خەلکى شەقامەکە بەرپىزىكى زۆرەوھ تەماشايان دەکرد و بەنىگا رپزى خۆيان پيشکەش دەکرد، بەلام لە رۆژى ئەمرۆماندا ھەر لە ھەمان شوپن کە رۆژنامەوانىک دەرەکەوت و خۆى بەقاوھخانەيەکدا دەکات، لە زورەوھ پياويک بەھاورپيەکەى دەلئت:

تەماشائەو سەرسەريپەيش رۆژنامەوانە.

ديارە ھۆکار کيپە رۆژنامەوان وای بەسەر دئت و ئەو رەنگ و رووھ شايانە بزر دەکات؟

دەسلاتى گەندەل و رەگەزپەرسىتى تورکيا پتويستى بەرۆژنامەوانى سەرسەريپە، رۆژنامەوانىک دەسلات چ فەرمانىکى پى کرد بى سى و دوو رايپەرئيتت.

ھەر دەسلەلاتىک، سەريپە ھەر نەتەوھ، کولتور و زمانىک بئت کە رۆژنامەوانى لەمجۆرەى بەرھەم ھيئا، داھاتووى نيپە.

ھەر دەسلەلاتىک، قسەکەر و بەردەفکەکانى ئەو فەرمانبەرە

گوپرايه لانه بن سهرجهم كۆمهلگه له خالتيكى ترسناكدا گيرۆده دهكهن.
كۆمهلگه يهك بهخۆي و سهرجهم بوارهكاني ژيانه وه دهچهقيت، ئه
كاتهي پياوگهلي سياسي رۆژنامه وانان له پاي بهجيهيناني ئهركي
سهرهكي قۆناغهكاندا ئاراسته بكهن.

كارهساته سياسهتواني ئيمه تا ئيستا پهي بهوه نابات كه ئهوه
تهنيا ميدياي سهربهخۆ و رۆژنامه واني بويره دهتواني پرووي كۆمهلگه
بهروه شارپي يهكساني و وهكههئي وهرگيريت.

سياسهتواني ئيمه، سهرباري ئهوهي خويان خاوهني هه موو "دهنگه
دليرهكاني" راگهياندي كوردين، سهرباري هه بووني رۆژنامهي رۆژانه.
كوواري زۆر، تهلهفزيوني يهك له دووي يهك، كهچي له نووزيهيك
دهسله ميتنه وه، نووزيهيك له گهروويهكي جياوازه وه بيت. بهتيشك يك
شهواره دهبن، تيشكيك له ئاسماني بيركردنه وهي خويانه وه
دهرنه كه وپت.

چاويرسي ئهويه دهيان كه نالي راگهياندن به قووتي خهلك ساز
بكات و بهرپوهي ببات، كهچي بالندهي رهنگيكيش له گهله پولي ئه ودا
نه فري، بهردهوام ههولي خستنه خواره وهي بدات.
ئهركي سهرهكي ئه قۆناغه و هه موو قۆناغهكاني داها توويشمان
ئهويه كه:

راگهيانديكمان هه بيت له راگهياندي رۆژ و له ميدياي جيهاني
ديموكرات بچيت.

راگهيانديك يهك پهيام به ئهركي بهردهوامي خوي بزانيت: راستي.
گوطني راستي، نووسيني راستي، ئاشكراكردي راستي، راگهياندن و
بلاوكردنه وهي راستي.

نیشتمانی بی میدیا

مرؤف پیویسته ساده قسه بکات، به لام ئالۆز بیر بکاته وه،
نهک به پیچه وانه وه.

سیاسه توانی ئەلمان فرانس یۆزیف شتراوس

۱۹۸۸ - ۱۹۱۵

با چاوێک به میدیای تورکیادا بخشینین و پاشان بپرسین بۆ
دهسه لاتداری ئیمه بهردهوام شتمان لی دهشارنه وه. بۆج ته نیا که
رهوشه که دهگاته شوینه ناسکه کان ئهوجا مهترسییه که به خه لک
دهلین؟

بۆج ته نیا له ده می پچرانی په ته که دا دهنگیان به گوێی خه لک دهگات؟
هاوپه یمانیه تی! کورد و ئه مریکا چۆنه؟ ده بیته بۆ باسی نه که ن؟ بۆ
چه ندین مانگ مووچه ی پيشمه رگه دوا ده که ویت؟

ئایا ده بی چاوه روانی پيشمه رگه ی برسی و پرووت بکریت تا کو
دهسه لاتداری تیر و پوشته بپارێزیت؟ بۆ روون نین له م باسانه و له
سه رجه م باسه کانی دیکه یاندا؟

بۆ هه لوێستی پارتی و یه کیتی له م کیشه ترسناکه دا، کیشه ی
گێچه لی تورکیا به کوردستان، یه ک نییه؟

ئهی بۆ کهس یان راستر میدیای ئیمه نا پرسیت:

به راست ئیوه ریکه وتنی ستراتیجیتان مۆر نه کرد؟

ئەرى ئۇو رېككەوتنە ھەر بۆ كېكردنى دەنگە جياوازەكان بوو؟
ھىرشى رۆژنامەوانى كورد دەكەوتتە ناو بازنەى رېككەوتنى
ستراتىجى كوردەو، بەلام ئايا ھىرشى توركىا لە دەرەوہى ئۇو
بازنەيەيە؟

بۆچ ئۇو رېككەوتنە بۆ دەم داخستنى ناو مالى خۆمان ئەوئەندە تىژە
و بۆ وەلامى پەلامار و سووكايەتییەكانى توركىا ئەوئەندە كوله؟
بۆ؟ تكايە وەلام بدەنەوہ....

بۆ كە رۆژنامەوانىكى كورد پەخنەيەكى لەگول كالتەر لە سەرۆككە،
بەرپرسيك بگريت، كەللەيى دەبن، ئەى بۆ سوپاسالارى تورك يەشار
بييوككانت كە بەسەرۆكەكانى كورد دەلتت: ئەوانە تيرۆريستن، كەس
وہلامى ناداتەوہ؟

سەربارى ناديموكراتبوونى توركىا، سەربارى دىندەيىيى سوپاكەيان
و سەربارى ناديموكراتبوونى ئەردۆگان، عەبدوئلا گول و پارتەكەيان،
كەچى ئەوان نىشتمانىكيان ھەيە ميديا تىيدا كراوہ و پروونە.
نىشتمانى ئىمە، نىشتمانىكە بى ميديا، نىشتمانى بى ميديا پره لە
چاوبەستى و تژەيە لە درۆ.

رۆژنامەى "حورپيەت"ى توركىا رۆژنامەيەكە نزيك لە لەشكرى تورك
و ھەلگري ئالاي پاراستنى كەماليزمە. رۆژى ۲۷/۲/۲۰۰۸ لە
ھەوالتيكيدا بەناونيشانى "ئالۆزى لەگەل ئەمەريكادا" دەنووسيت:

"جىگري سەرۆكى ئەمريكا ديك، چىنى، ئەو پياوہى ميتشكى
بەرپوہبەرايەتيى واشنتون و چاوساغي شەرپەرانە،
سەردانى برياردراوى بۆ ئەنكارا لە دواچاردا

هه‌لوه‌شانده‌وه.

له پشت كه‌واليسه‌كاني پايه‌ته‌خته‌وه نه‌هاتنى چيني بۆ
توركيا وا ليك ده‌دریته‌وه كه ئالۆزی له نيوان واشنتۆن و
ئه‌نكاره‌دا هه‌يه.

سه‌رچاوه باوه‌ريتكراوه‌كان ده‌لین: "كاتى هاتنى چيني بۆ
توركيا ناروونه".

"ئه‌مشه‌ویش وه‌زیری پاراستنى ئه‌مه‌ريكا رۆبیرت گه‌یتس
ده‌گاته ئه‌نكارا. گه‌یتس به‌ر له هاتنى ئه‌وه‌ی راگه‌ياند كه
دریژترین كات بۆ به‌رده‌وامی ئۆپه‌راسیۆنه‌كان دوو هه‌فته‌ی
تره، ئه‌گه‌رنا ئیمه كۆمه‌كى جاسوسیمان راده‌گرین"

ئه‌مه‌یش به‌بۆچوونی رۆژنامه‌كه ئالۆزیه له پێوه‌ندیه‌كاندا و شتیكى
تری پێ ناگوتیت. پاشتریش هه‌یج سه‌رچاوه‌یه‌كى فه‌رمى ده‌ولت ئه‌و
هه‌والانه‌ی به‌درۆ نه‌خسته‌وه.

ئایا ئیمه ناتوانین ئه‌وه‌نده‌ی توركيا روون و كراوه‌ بین؟ ئایا بۆ
حكومه‌تى كوردستان، حه‌زبه‌كاني كوردستان و میدیاكانیان باس له
چۆنیه‌تی پێوه‌ندی كورد و ئه‌مه‌ريكا ناكه‌ن؟

بۆچ باس له‌وه ناكه‌ن بۆ ئه‌مه‌ريكای هاوپه‌یمان نه‌ك بێده‌نگه له
بۆردمانی تورك بۆ سه‌ر كوردستان، بگه‌ر كاری جاسوسیشیان بۆ
ده‌كات؟

ناوه‌نده‌ی بریار و ده‌سه‌لاتی سیاسی كوردی تا ئه‌م رۆژه‌یش، ساده
بیر ده‌كه‌نه‌وه و ئالۆزیش قسان ده‌كه‌ن.

راستییه‌كه‌ی هه‌شتا ده‌سه‌لاتی ئیمه له‌وه نه‌گه‌یشتوو ه‌كرانه‌وه و

روونیه‌یتی ستوونیتی چند پته‌وه له ستوونه‌کانی دنیای دیموکرات و پیشکەوتوو. جینگە‌ی داخە ئه‌وان به‌بیرکردنە‌وه‌یه‌که‌وه مامه‌له‌ له‌گه‌ڵ زانیاری و هه‌والدا ده‌که‌ن مامه‌له‌ی سه‌رده‌مه‌ کۆنه‌کانه‌.

هه‌موو ئه‌و ده‌سه‌لاتانه‌یش به‌و شیوه‌ نا‌روونه‌ مامه‌له‌ له‌گه‌ڵ زانیاری و هه‌والدا ده‌که‌ن جینگە‌ی گومانن. جینگە‌ی گومانن و هاوکات ئه‌وانیش گومان له‌ هه‌موو ئه‌وانی تر ده‌که‌ن. له‌ که‌شی گومانکردن و نادانی‌ییشدا ئه‌وه‌ی ده‌بیت به‌قوریانی متمانه‌یه‌.

نیشتمانی بی میدیا، نیشتمانیکه‌ ده‌رده‌دار و لێ‌وبه‌بار. نیشتمانی بی میدیا له‌ مروّفی که‌ر و لال ده‌چیت، ناتوانیت ئاگای له‌ شتگه‌لی ده‌وروبه‌ری خۆی بیت.

حه‌فده‌ ساڵه‌ بریکی به‌رچاو له‌ سامانی کوردستان بۆ میدیای حزبی به‌هه‌ده‌ر ده‌چیت، که‌چی خه‌لکی کورد له‌ کاتی هه‌موو ته‌نگ‌ژه‌کاندا له‌ که‌نالی میدیای نا‌کوردیه‌وه‌ زانیاری وه‌رده‌گریت.

کۆ به‌رپرسیاره‌ له‌وه‌ی کورد میدیای نییه‌؟

بۆ خەم سەرخستنه سەر سەرىن

كات لهوه بهنرختره له شتى پرۆپوچدا بهفیرۆی بدهیت.

هاینتز پویمان ۱۹۰۲ - ۱۹۹۴ ناسراوترین

شانۆکاری ئەلمان له سەدهی بیستمدا

پۆژی هەینی ۲۰۰۸/۲/۲۹ لەشکری تورک له شەهەری سەرسنوو "باشووری کوردستان" کشایهوه. میدیای تورکی، عەرەبی و جیهانی سەرنجراکێشانه ئەم کشانهوهیهیان پرۆپیتو کرد. هەوایی کشانهوهی تورکیا راپۆرتە هەوایی و شەرۆقهی زۆری له میدیاکاندا بهخۆ راهیتا. مرۆف دەیتوانی بهخوێندنهوهی ئەو بابەتانهی زانیاری ورد لهسەر رووداوهکه بهدهست بخات، ههروهها میدیاگهلی جیهانی له پال ههوائ و شەرۆقهکاندا راپۆرت و زانیاری گرنگیان لهسەر کێشهی کورد له تورکیا و له عێراقدا پلاو کردهوه.

میدیای کوردی و سەرجهم تۆرهکانی ئینتەرنیتیان له دەمی ئەم رووداوهدا چهقیببون و نوێ نەدەکرانەوه.

کشانهوهی تورکیا تاكو ئیمرۆ ۲۰۰۸/۳/۳ هیچ شوپنێکی گرنگی له رووبهەری میدیای کوردیدا نهگرت. دیاره ئیتر کاتی کشانهوهکه بۆ ههوائسازی بهسەرچوو. له کاتیکدا ژمارههێ ئهوهکهسانههێ ئەم کشانهوهیهیان پێ رووداویکی گهلی گرنگه، زۆرن.

نازاندریته هۆکاری ئەو بێدەنگییهی میدیای کوردی چ بوو؟

ئایا له سۆنگه‌ی ئه‌وه‌دا بوو كێشانه‌وه‌كه كه‌وته رۆژی هه‌ینییه‌وه، میدیا بێ ئاگا و بێ خه‌م بوو، یان ئه‌و میدیا به‌ر بۆخۆی میدیا به‌هه‌ست و ته‌پبو؟

دیاره كه‌مێك پێوه‌ندی به‌وه‌وه هه‌س كێشانه‌وه‌كه كه‌وته رۆژی هه‌ینییه‌وه. میدیای كوردی هه‌ینیان به‌درێژایی رۆژه‌كه ده‌خه‌وتت بۆ ئه‌وه‌ی بڵێن زا هیده و نانوێ به‌شه‌و(*)".

ئهم شته‌ی ئیمه له ناچاریدا "میدیای كوردی پێ ده‌لێن، ئه‌گه‌ر كاره‌كانی خۆی به‌شێوه‌یه‌کی شیاو پێك بخات، ئه‌وا ده‌توانی له هه‌ینیانیشدا هه‌مان وزه‌ی كار ئاماده بكات، به‌لام دیاره ئاماده‌كردنی ئه‌و وزه‌ی كاره ده‌بێ بێركردنه‌وه‌ی شایانی له پشته‌وه بیت.

ئهو رۆژه "هه‌ینی ۲۹/۲/۲۰۰۸ كه له‌شكری تورك كشیاه‌وه" هه‌موو ماله‌په‌ر كوردیه‌كان، هه‌ر هه‌موو نوێ نه‌ده‌كرانه‌وه. تورك كشیاه‌وه و میدیای كوردی له‌و پێوه‌ندییه‌دا یه‌ك هه‌والی رانه‌گه‌یاندا. بۆ؟ چونكه رۆژی هه‌ینی بوو. چونكه هه‌موو راگه‌یانندی كوردی له خه‌وی شیریندا بوون؟

دواتر، زۆر دواتر ده‌مه و نیوه‌رۆی هه‌مان رۆژی هه‌ینی، هه‌ندێك له ماله‌په‌ر كوردیه‌كان له خه‌و رابوون و به‌ده‌م باوێشكدانه‌وه هه‌ندی رسته‌ی ناته‌واویان تۆمار كردبوو. به‌لام پاش ئه‌وه‌ی هه‌موو میدیای به‌نیوبانگی دنیا هه‌واله‌كه‌ی چه‌ندین جار نوێ كرده‌وه و بلاوی ده‌كرده‌وه.

(*) لازمه بۆ شیخ سبه‌ینان گورگه‌خه‌و

تا بڵێن شیخ زا هیده و نانوێ به‌شه‌و

شیخ ره‌زای تاله‌بانی

راستی نازانم بۆ هه‌مووان ناپرسن، ئایا ره‌وشی میدیا له ولاتی ئێمه‌دا بۆ وه‌هایه؟ ئایا ئه‌م میدیایه ده‌هینتیت ئه‌وه‌نده خه‌لکی بۆ بخه‌ریته کاره‌وه و ئه‌وه‌نده‌ش خه‌رجیی بۆ بکریت؟

میدیایه‌ک به‌رده‌وام بێ خه‌م سه‌رخاته سه‌ر سه‌رین، به‌رده‌وام له ده‌می ته‌نگه‌کاندا، له کاته چاره‌نووس‌سازه‌کاندا له خه‌ودا بیت، ئایا هه‌بوونی پێویسته؟ ئایا راستتر ئه‌م شته‌ی شوینی میدیای داگیر کردوه چۆن ده‌کریت نه‌هێڵدريت و له بری ئه‌و شته میدیایه‌ک له کوردستان دروست بکریت؟

تورکیا کسابووه‌وه که‌چی رۆژنامه‌ی کوردی له‌سه‌ر تۆری ئینته‌رنیت به‌م مانشیته‌وه مابووه‌وه و نوێ نه‌کرا بووه‌وه:

"ته‌گه‌ر تورکیا بێته کوردستانه‌وه، کورد شه‌ری پارتیزانی ده‌ست پێ ده‌کات. به‌رله‌مان داوا ده‌کات پێشمه‌رگه و پۆلیس و ئاسایش بخه‌ریته ئاماده‌باشییه‌وه، ئه‌مه کاری یه‌کێک له چالاکترین مائپه‌رگه‌لی میدیای کوردیه‌یه". ئایا میدیکارانی کورد ده‌زانن ئه‌وه بۆ میدیا واتای مه‌رگ ده‌گه‌یه‌نیت؟

هه‌مان رۆژ هه‌ینی ۲۹/۲/۲۰۰۸، له لایه‌ن سه‌رۆکایه‌تی کۆماری عێراقه‌وه فه‌رمانی له سێداره‌دانی عه‌لی کیمیاوی واژۆ کرا. میدیاگه‌لی جیهانی به‌گرنگی و ورده‌کاری زۆره‌وه هه‌واڵه‌که‌یان بلاو کرده‌وه، له‌گه‌ڵ چه‌ندین پرۆفیل و دۆسیه‌ی تایبه‌ت له‌سه‌ر عه‌لی کیمیاوی، سه‌دام حوسین، به‌عس، عێراق، کورد و بابته‌ی پێوه‌ندیداری دیکه. "میدیای کوردی له‌م هه‌واڵه‌شدا دیسان سستی و ده‌ست و پێ سپێیه‌تی خۆی پێشان دایه‌وه. باشه بۆ ده‌بی تا ئێستا میدیای کوردی پرۆفیلی عه‌لی کیمیاوی نه‌بیت؟

وهكو نمونوهيهك ميدياي ئهلمان دهنوسم، بۆ دهبي ميدياي ئهلمان بهشيويهيهكي شياو ههوالهكه بدات و بۆ دهبي ميدياي كوردى پاش چهند رۆژ ههوالهكه نيوهناچل و بهشيويهيهك بلاوبكاتوه كه زۆر بى ئاست بيت؟

ئهمه مانشيتى رۆژى ۲۰۰۸/۲/۲۹ ي مالبهري شپيگل ئونلايني ئهلمانيه:

سهروك دهولت بريارى مردنى عهلى كيمياوى پهسهند دهكات.
سهروك دهولت "كورد" بريارى له سىدارهدانى بكهري "ئهنفال" و بكوژى ههلهبجه واژۆ دهكات.

ميدياي كوردى لهو رستهيهدا ئهم شتانه دهبينت؟
رستهيهكى چهند پير واتا؟
رستهيهك چهند شتى له خو گرتوه؟
له ژير ههمان مانشيتوه ههوالهكه بهم رستهيه دهست پى دهكات:
عهلى كيمياوى له سىداره دهرت.
ميديايهكى ديكه ئهلمانى دهنوسيت:

"له سىدارهدانى "عهلى كيمياوى" يهكلابى بووهوه."
NZZ ** كه بهنيويانگترين و بهپريستيزترين رۆژنامهى ئهلمانى زمانه رۆژى ۲۰۰۸/۲/۲۹ له مالبهري خويدا ئهو رستهيهى سهروهوى نووسيوه.

راگهياندى كوردى بى هاوتا و بى نمونهيه، راگهياندىك

(**) رۆژنامهى "ئويه تزويريشهر تزايتونگ - رۆژنامهى نوئى زويريخيهكان" كوئنترين رۆژنامهى بهردهوامى ئهلمانى زمانه، يهكه م ژمارهى له رۆژى ۱۷۸۰/۱/۱۲ دهرچوه.

نییه ئه‌وه‌نده بی خه‌م سه‌ر بخاته سه‌ر سه‌رین.
راکه‌یاندنیک نییه ئه‌وه‌نده بی خه‌یال، خه‌یال ئه‌و که‌ره‌سته
هه‌ره‌ پتویسته‌ی کاری رۆژنامه‌وانی. له‌پای به‌ده‌ستخستنی
هه‌وال و زانیاریدا، چاوه‌روانیکردنی ئه‌م میدیایه‌ جگه‌ له
به‌فیرۆدانی کات هه‌یچ واتایه‌کی دیکه‌ ناگه‌یه‌نیت.

هەڵ - چینی و دارشتن

کورت بنووسه، نووسینه که دهخویندریته وه.
پوون بنووسه، له نووسینه که تۆ دهگهن.
وینه سازانه بنووسه، نووسینه که له یاده وه ریدا
ده پارێزدریت.

رۆژنامه وانی ههنگاری - ئەمه ریکی جۆزیف
پولیتزه ۱۰/۴/۱۸۴۷ - ۲۹/۱۰/۱۹۱۱

با ته ماشایه کی ئەم دارشتن و هه لچینیانه بکهین. ئەمانه نمونه ی
رۆژنامه ناسراوه کانی کوردستانن.

نمونه کان وهکو خویان دهنووسمه وه:

نمونه یه که له رۆژنامه ی ئاسۆ:

(هیزه کانی تورکیا به رده وامه له سه ر کۆکردنه وه ی هیزه کانی
له سه ر سنووره کانی هه ریم و وته بیژی پاراستنی هه ریمیش
ناردنی هیزه کانیان بۆ سنوور پهت ده کاته وه و پای
ده گه یه نیت که هیز له سه ر سنوور دانانین، چونکه ئەوه
ئه رکی حکومه تی فیدرا له و له هیرشه که ی دوینیدا
گۆرستانیککی گه ریلاکان به ئامانج گیراوه).

(تا ئیستا هیچ زیانیککی ماددی رووی نه داوه ئەو شوینانه ی
بیکدادانی لی رووداوه هه موویان پیشتر چۆل کراون

پێکدادان تهنیا له نێوان پهکهکه و تورکیا روویان داوه
تۆپباران کردنهکانیش بهفرۆکه و تۆپ بووه).

پۆژنامهی ئاسۆ ژماره ٦٥٢ پۆژی شههمه

٢٠٠٨/٢/٢٣ لاپههه یهک.

پۆژنامهی ئاسۆ له دارشتنی ئەم ههواله و زۆر ههوالی دیکهیدا، جگه
لهوه زمانیکی تیکهڵ و پیکهلی ههیه و ههچ زانیارییهک بهدهستهوه
نادات، ههروهها خالبهندی، دارشتن و ههچنێن لهبهرچاو ناگریت و
لهکاتی خویندنهوهی ههوالی وههادا ههناسهی خوینهر تهنگ دهبیت و
ناتوانیت تاسهر له خویندنهوهی ههوالهکه بهردهوام بیت.

بلاوکردنهوهی ئەم ههواله له پۆژنامهیهکی ناسراوی وهکو ئاسۆدا و
له پۆژگارتیدا خهڵک پێویستی بهزانیاری دروست، روون و زهلال ههیه
چ واتایهک دهبهخشی؟ ئایا پۆژنامهی ئاسۆ "و پۆژنامهکانی دیکهی
کوردستان" پۆژانه پلان بۆ کاری خۆیان دادهپێژن؟ ئایا ئەو پۆژنامه
ههموو پۆژ کاری پۆژی رابردوویان ههڵدهسهنگین؟

ئهفسووس پۆژنامهگهلی کوردی بهو زمانه چهوته دهنووسن و بهو
زمانه خراپه ههوال دادهپێژن. جیگههی داخه سالانیکی زۆره میدیای
نێمه له کارایه و ئهوهنده کادری کارامهی بهرههه نههیناوه ههههههههه
پیکهوه بتوانن پۆژنامهیهک "یان تهلهفزیۆنیک"ی بی کهموکۆری بهپێوه
بهن.

کۆ لهم رهوشه بهرپرسیاره؟

نموونهیهک له پۆژنامهی خهبات:

(بۆ ئاگاداربوون له رهوشی دهفهرهکه و تاوتوکردنی

پیشها ته تازهكان له دواى هپرشهكانى توركيا بۆ سه ر
 خاكى هه ريمى كوردستان و ئيحتياوا كردنى وه زعه كه دوپنى
 به رپيز مه سعو د بارزانى سه رۆكى كوردستان له گه ل
 به رپرسانى داموده زگا په يوه نداد ره كانى ئيدارى و ئه منى و
 عه سكه رى دهۆك كو پۆوه ته ئكيدى له وه كرده وه كه ئيمه
 له گه ل شه ر و بارگرزى و چاره سه رى عه سكه رى گرفته كان
 نين و ئه وه ته عه دا يته كه له خه لكى كوردستان ده كرى له لايه ن
 سوپاى توركيا وه.)

رۆژنامهى خه بات ژ. ٢٧٧٠ رۆژى
 ٢٠٠٨/٢/٢٣ لاپه ره په ك.

ئايا ئه وه هه واهه رۆژنامهى خه بات بلاوى كردوه ته وه؟

كه له ئه وه زمانى دارشتن و نووسينه يان زمانى قسه كرده
 ئاسايى ئاخاوتنى رۆژانه؟ ئايا به كار هينانى ئه وه هه موو وشه
 ناكورديه له هه وائىكى وا كورتدا چ ده گه يه نيته؟
 ئايا به كار هينانى وشه گه لى ناكوردي وه كو:

"ته ئكيد، ته عه دا، ئيدارى، ئه منى، عه سكه رى و ئيحتياوا كردنى
 وه زعه كه" كه ره سه تهى ئه وه ن هه وائيان پى هه لچنين؟ راسته ئيمه
 هه موومان له قسه كردنى رۆژانه دا سه دان له م وشانه به كار ده هينين و
 هيج نه نكي نيه، به لام زمانى نووسين ده بى زمانىكى ره وان و په تى
 بى.

ئايا بۆ له م هه واهه و له زۆرينه ي هه واهه كانى ديكه ي ئه وه رۆژنامه يه دا
 ره چاوى خالبه ندى ناكريت؟ ئايا ئه م رۆژنامه يه سه ر نووسه ر و

به پررسی به شی هه والی ههس؟ ئەگەر هەن بۆ ئەم "کارەساتە
پۆژنامەوانییە" بە بەرچاوی هه موویاندا دەرباز دەبیت و چاوی
کەسیان نایبیت؟

ئایا ئەگەر ئەو پۆژنامەوانانەیی کە دەبن بە پەیمانتری شەڕ و لە
ناوچەیی ئالۆزی شەڕەوه هه وال ئامادە دەکەن، داپشتنەکانیان وهکو
ئەو هه والە بێت، کەس زانیاریی دروستی سەبارەت بە شەڕ پێ دەگات؟
ئەمە لە کاتیکدا ئەو هه والەیی پۆژنامەیی خەبات لە شارێ هه ولتر و
لەو پەڕی ئارامیدا نووسراوه، کەواتە بۆ دەبێ ئەوهنده شیواو و
نەشیواو ئامادە کرابیت؟

ئایا پۆژنامەیی خەبات چەند کارمەندی هه یه و بۆ بهو هه موو
کارمەندهوه هه لچینی هه والی ئەوهنده ناجۆر و زمانی داپشتنی
ئەوهنده شه که ته؟

هەر لە پۆژنامەیی خەبات لە ژمارەیی ٢٨٦٢ ی پۆژی ٢٨/٥/٢٠٠٨،
لە هه والی سەرەکیی یه کەم لاپەرەدا هه والی هاتنی شانديک
بلاوکراوه تهوه. خەبات لە بیری ئەوهی بنوسیت: شانده که سەردانی
هه ولتریان کرد، نووسیویه تی (تەشریفیان هینابوو).

ئایا ئەمە زمانی پۆژنامە و راگەیانندنە؟

لە راگەیانندی کوردیدا ئەو نمونانەیی پڕن لە هه ل و ناتەواوی و
دوورن لە زمان و داپشتنی راگەیانندن مه حاله هه موویان به سەر
بکرتنەوه، مه گەر پینگەیه کی تایبەتی ئینتەرنیت بۆ ئەو مه به سته هه بیت
و پۆژانە چەندین کارمەندی شارەزای بواری زمانی راگەیانندن ئەو
کاره بۆ میدیای کوردی بکات.

نموونهیهک له رۆژنامه‌ی هاوالاتی:

"حکومه‌تی هه‌ریم شکاندنی ئابلقه‌ی سه‌ر بناری قه‌ندیل
ره‌ت ده‌کاته‌وه"

رۆژنامه‌ی هاوالاتی ژ. ۲۸۷ رۆژی
۲۰۰۸/۱۲/۱۳ لاپه‌ره‌یه‌ک.

له‌م هه‌واڵه‌ و له‌ گه‌لی هه‌واڵی تری هاوالاتیدا هه‌لچینی هه‌واڵ و زمانی
دارشتن زۆر ماندوو.

هه‌واڵه‌کانی رۆژنامه‌ی هاوالاتی به‌جۆریک ماندوو‌ه‌تیان پتوه‌ دیاره
خوێنه‌ریش به‌خۆیانوه‌ ماندوو ده‌که‌ن. له‌و هه‌واڵه‌دا که‌ به‌دارپشتنیک
زۆر لاواز ده‌س پێ ده‌کات، لیدوانی و ته‌بیژی حکومه‌تی هه‌ریم له
زمانی ئاخواتنه‌وه‌ نه‌کراوه‌ به‌زمانی نووسین، لیدوانه‌که‌ له‌ قه‌لبی
قسه‌کردنی "به‌رپرس و قسه‌که‌ره‌وه" نه‌کراوه‌ به‌زمانی نووسین. دیاره
ئه‌مه‌ گرفتیکێ دیکه‌یه‌ که‌ "به‌رپرس و قسه‌که‌رانی کوردستان"
زۆربه‌یان توانای ده‌ربهرین و لیدوانیان زۆر خراپه‌. له‌ هه‌واڵه‌که‌دا ئه‌م
وشه‌گه‌له‌ به‌کارهاتوون "ئه‌من و ئاسایش، ئیجرائات، فشار، یانیش،
وه‌سیله، شه‌ری، یاساییه‌وه‌ش، پیشی پابه‌ند ده‌بین" که‌ که‌ره‌سته‌ نین
بۆ هه‌لچینی هه‌واڵ و زه‌خیره‌ی زمانی نووسین نین. ئه‌م وشه‌گه‌له‌
نابیت له‌ زمانی هه‌واڵ و دارشتنی راگه‌یاندا هه‌بن.

هه‌ر له‌ هه‌مان ژماره‌ی رۆژنامه‌ی هاوالاتی دا و هه‌ر له‌ لاپه‌ره‌ی
یه‌که‌مدا ئه‌م هه‌واڵه‌یش ته‌ماش ده‌که‌ین:

۱۰۹ کورد له‌ یۆنان و ۷۰ له‌ ئیتالیا ده‌ستبه‌سه‌رن

ئه‌مه‌یش یه‌کێکی تهره‌ له‌ هه‌واڵانه‌ی که‌ هه‌یج سیمایه‌کی زمانی

هه‌وآل و دارپشتنی هه‌وآلیان پتوه دیار نییه. له لاپه‌ره‌ی یه‌که‌می یه‌کتیک له ناسراوترین پۆژنامه‌کانی کوردستان و له‌یه‌ک ژماره‌دا ئەم هه‌موو ناته‌واوی و بێ به‌رنامه‌یییه‌ ئایا کاریکه‌ ئاسایی؟
نموونه‌یه‌ک له پۆژنامه‌ی ئاوینه:

ده‌رمالهی مه‌ترسی له نه‌خۆشخانه شمولی کۆ ده‌کات

پۆژنامه‌ی ئاوینه ژ. ۱۰۹ پۆژی ۲۰۰۸/۲/۱۹ لاپه‌ره ۱۱

په‌نگ بێ مه‌به‌ست له بلاوکردنه‌وه‌ی ئەو نووسینه‌ ئه‌وه بوویت پۆژنامه‌که راپۆرتیک له‌سه‌ر ئەو بابته‌ پشکەش بکات، به‌لام لاوازی دارپشتن و بێ که‌لکی زانیاریه‌کان وایان کردوه نووسینه‌که نه‌ک هه‌ر ئەو مه‌به‌سته به‌ده‌سته‌وه نه‌دات، بگه‌ر بلاوکردنه‌وه‌ی نووسینه‌که جگه له خه‌وشیک بۆ پۆژنامه‌که هه‌چی دیکه‌ی لێ به‌ره‌م نه‌هاتوه. نووسینه‌که به‌زمانیکی ساکار و به‌هزرتکی لۆکالی دارپژراوه. نموونه‌ی ئەم نووسینه‌ له پۆژنامه‌ی ئاوینه‌دا که‌م نین.

سه‌رباری ناوه‌رۆکه‌که‌ی، سه‌ردێر "ناونیشان"ی نووسینه‌که جۆریکه یه‌کسه‌ر ئاستی زمانانیی راگه‌یاندن و هه‌لبژاردنی سه‌ردێر له پۆژنامه‌ی ئاوینه‌دا ده‌خاته روو.

نموونه‌یه‌ک له پۆژنامه‌ی کوردستانی نوێ:

ژماره‌ی ۴۵۸۰ پۆژی ۲۰۰۸/۵/۲۵

یه‌که‌م هه‌وآلی کوردستانی نوێ، له سه‌ری سه‌ره‌وه:

"بۆ تاووتوێکردنی دوا گۆرانکاریه‌کانی پڕۆژه‌یاسای هه‌لبژاردنی ئەنجومه‌نی پارێزگا‌کانی عێراق و ئەو کیشانه‌ی بوونه‌ته به‌ربه‌ست بۆ په‌سندکردنی له لایه‌ن ئەنجومه‌نی

هه‌واله‌وه دووره، هه‌لچننیک له وشکه که‌له‌ک ده‌چیت، نا راستی له ناوه‌پوکی هه‌والدا، به‌تایبه‌تی ئاماژهنه‌کردن به‌ئامار و فاکته‌کان بووه به‌هه‌وینی هه‌لچنن و هیللی سه‌ره‌کی کارکردن له میدیای کوردیدا.

نەبوونی

کە راگەیاندن بۆ بابەت بی

ئەو مرۆڤەى ھەرگیز ناخوینیتەو، بەئاگاترە لەوہى تەنھا
رۆژنامە دەخوینیتەو

قالتەر شیل ۱۹۱۹/۷/۸ چوارەمین سەرۆکی
کۆماری فیدرالی ئەلمانیا ۱۹۷۴-۱۹۷۹

نەبوونی بابەت یان دۆسیە لە میدیای کوردیدا کەلین نییە، بگرە بۆ
بابەتی وای کردووہ ئەو میدیایە سەرچاوەیەک بی ت بەردەوام وشک.
سەرچاوەیەک بی ت بەردەوام شتیکی تر بەرھەم بەینیت، شتیکی
جیاواز لە سروشتی بەرھەمبەینانی خۆی.

نائامادەبوونی بابەت و نەبوونی فایل لە راگەیاندن کوردیدا ئەوہ
دەسەلمینیت ئەم میدیایە میدیایەک نییە بگریت، میدیایەک نییە
ئەودالی بابەت بی ت و ھەزی لە کاری پیشەیی ھەبی ت. ئەو میدیایە،
میدیایەک نییە کادری پیشەیی ھەبی ت و فایلێ تەواوی بابەتیکی
پیشکیش بکات. بیگومان میدیای لەم جۆرە، میدیایەکە دەست و پۆ
سپی و نەکردە.

میدیای کوردی ھیشتا نەگەشتووہتە ڕیکاریکی شیایوی وەھا
بەرھەمی پیشەیی خۆی بۆ کیشە ببەخشیت. بۆیە میدیایەکە بۆ
دەسەلات.

میدبای کوردی دهبی بهردهوام تیشک بخاته سهر بابته گرنگ و پیویستهکان، تاکو زانیاری و ناگاداری پیویست بهخه لک ببهخشیت. لهسۆنگهی ئهوی بی دهسه لاتییه وهیه تا ئیستا میدبای کوردی تیشکی پیویستی نهخستوته سهر ئهه بابته گرنگانه:

* فایلی ئیران

پاشخانی ئیران، رابردوی دوور و نزیکی ئیران، ئیستای ئیران، ئیران و شیععه گهرایی، ئیران و کولتور، ئیران سهرزه مینی نهته وه گهل و کولتور گهلی جودا، بۆ ئیمه پش له هه مووی له پشتر ئیران و کورد، و تاد. سه بارهت بهه بابته تانه و دهیان لایه نی گرنگ و پیویستی دیکه ی ئیران هیچ شتیکی ئهوتۆ له راگه یاندنی ئیمه دا نییه و بهرچاو ناکه ویت.

* ناساندنی تورکیا

تورکیا و دهوله تانی دراوسی، میژووی تورکیا، رابردوی دوور و نزیکی، تورکیا و مه سه له ی کورد نهک هه ر له ناوخوی تورکیادا بگره پرسوی کورد وهکو مه ترسییه که بۆ سهر ئاسایشی نهته وهییی تورکیا (وهک تورکیا و ئه وروپا، بابته گهلی وهکو دهوله تی قول "دهرین دهقلهت"،*، مافیا له تورکیا، سیسته می ئیسلامی

(*) Derin Devlet واتای "دهوله تی قول. له نپو دهوله تدا" ئه مه له تورکیا زاراوهیه کی ناسراوه. ئه ه دهوله تی قوله هیزگه لی سیاسی، دهزگاکانی ئاسایش، دهسه لاتی دادوه ری، بهرپوه به رایه تییه کان و ریکخراوه کانی کوشتن، به تایبه تیش "کۆماندۆی کوشتن" دهگریته وه، ئه مانه کۆمه لئی ستوونن که ئه و دهوله ته شاراوهریه ی له نپو دهوله ت له سهریان بهنده. رپوهه ری قسه کردن سه بارهت به دهوله تی قول له گه ل سکاندالی سوسورلوک "۱۹۹۷" دا فراوانتر =

سیاسی، ئەرگه‌نه‌کۆن * و... تاد.

سه‌بارهت به‌م بابه‌تانه و ده‌یان لایه‌نی گرنگ و پتویستی تری تورکیا چ فایل و بابه‌تیک له میدیای کوردیدا بلأو کراوه‌ته‌وه؟ بیگومان سه‌بارهت به‌و بابه‌تانه هیچ شتیکی ئه‌وتۆ له پراگه‌یانندی ئیمه‌دا نییه و به‌رچاو ناکه‌ویت.

* دنیای عه‌ره‌ب

پتوه‌ندیی ئیمه و عه‌ره‌ب و ئیسلام یه‌کیکه له بابه‌ته زۆر گرنگه‌کان، به‌لام کوا بۆ ئهم بابه‌تانه یان نا‌ئاماده‌یه یاخۆ زۆر ناجۆرانه قسه‌ی.

= بوو. ده‌وله‌تی قول له حه‌فتاکانی سه‌ده‌ی بیست له ڕیگه‌ی ده‌زگاگه‌لی نه‌ینی وه‌کو "کۆنترگه‌ریلا" به‌پتوه‌به‌راهه‌تی شه‌ری تایبه‌ت، کاره‌کانی خۆی به‌پتوه ده‌برد.

JITEM هێزی ژهن‌درمه‌ی نه‌ینی، ئهم هێزه فه‌رمیه‌یه و یه‌کیکه له ده‌زگا ترسناک و به‌هێزه‌کامی ده‌وله‌تی قول. له‌و ڕۆژه‌وه‌ی تورکیا سالی ۱۹۵۱ بوو به‌ ئه‌ندامی ناتۆ، ئهم سازمانانه‌ی به‌مه‌به‌ستی پاراستنی ئاسایشی ناوخۆ و بنه‌ماکانی که‌مالیزم هه‌س.

* Ergenekon ره‌گی وشه‌که دیار نییه. ئه‌فسانه‌یه‌که باس له بلأوبوونه‌وه‌ی نه‌ژادی تورک، ده‌کات. ئه‌فسانه‌که به‌ناوی دۆلیکه‌وه ناو‌دیتر کراوه که تورکه‌کان له بنه‌رتدا له‌وتوه کۆچیان کردوه و به‌جیه‌اندا بلأو بوونه‌ته‌وه. یه‌کیکه له ڕیکه‌سته‌ن گرنگ و نه‌تینیه‌کانی ده‌وله‌تی قول. ئهم ده‌زگا نه‌تینیه له پای پاراستنی بنه‌ماکانی که‌مالیزمدا زۆر کاری وه‌کو کوشتن، تۆقاندن و تیرۆری په‌یره‌ کردوه و ده‌یکات. بازرگانیکردن به‌ماده هۆشبه‌ره‌که‌نه‌وه یه‌کیکه له کاره بازرگانیه‌کانیان و سه‌رچاوه‌ی داراییانه. ئەرگه‌نه‌کۆن به‌رده‌وام هاوکاریی ڕیکه‌سته‌ن‌کانی مافیا، کوشتن و تۆقین ده‌کات و ده‌یانژینیت. له ناو ئه‌ندامانی ئەرگه‌نه‌کۆندا پارێزه‌ران هه‌ن که به‌شدارییان کردوه له دادگای دژ به‌که‌سانی وه‌کو ئۆرهان پاموکی نووسه‌ری تورک، هه‌لگری خه‌لاتی نۆبیل بۆ.

لهبارهوه كراوه. ميژووي عه رهب وهكو ئهوهي ههيه، له بلاوكردنهوهي كولتور، زمان و نهريتي خوياندا گياني پوانخووزي، ئه و باندوڤرهي "باش يان خراب" عه رهب لهسه ر ئيمه دروستي كردوه و پيوهندبي ئيستا و داها توومان به عه رهبه وه و تاد.

سه بارهت به م بابه تانه و ده يان لايه ني گرنگ و پيوستي ديكه ئيمه و دنياي عه رهب هه چ شتيكي ئه وتو له راگه ياندي ئيمه دا نيه و به رچاو ناكه وييت.

* ئيسلامي سياسي

هوكاره گاني سه ره آدان و گه شه كردني ئيسلامي سياسي لاي ئيمه، له ناوچه كه و له جيهاندا، له كاتيكا ميدياي رڤوئاواي دور له

= ئه ده بيات و ه رانت دينكي رڤوئنامه واني ئه رمه ني كه سالي 2007 له توركي تيرور كرا

ههروه ها ژه نه راگه لي خانه نشينيش هه ن كه ئه ندامي ئه رگه نه كۆنن.

له بواري كوشتندا ئه رگه نه كۆن ئه م تاوانانه ي كردوه:

كوشتني سي مژده به ري ديان له مه لاتيا، سالي 2007

كوشتني ه رانت دينك، رڤوئنامه واني ئه رمه ني 2007

كوشتني قه شه يه كي ديان له شاري تراپزۆن 2006

نانه وه ي بۆمبا بۆ رڤوئنامه ي جمهوريه ت له شاري ئيسته مبول.

ئه رگه نه كۆن هه ولى كوشتني ئه م كه سانه يشي داوه:

ئۆره ان پامۆك: نووسه ري تورك

ئه حمه د تورك: سياسي تواني كورد

ئوسمان بايدهمير: سياسي تواني كورد

له يلا زانا: سياسي تواني كورد

فه همي كۆرو: گۆشه نووسي تورك

زمانی عه‌ره‌بی و کولتووری ئیسلام به‌رده‌وام باب‌ه‌تی سه‌رنج‌راکیش و پر زانیاری بل‌و ده‌که‌نه‌وه، ئه‌ی بۆ کادری عه‌ره‌بیزان و ئیسلام ناسی ئیمه به‌ره‌میکی ئه‌وتۆی له‌و بواره‌دا پیشکیش نه‌کردوه؟

تا ئیستا میدیای ئیمه چ‌ه‌ند کادری پسپۆری په‌روه‌رده و ئاماده کردوه بۆ ئه‌وه‌ی قسه له‌سه‌ر ئیسلامی سیاسی بکات؟ دیاره مه‌به‌ست له‌ قسه‌کردن قسه‌یه‌که گوێی لێ بگیریت و که خوێندرایشه‌وه یان بیسترایش ببیت به‌سه‌رچاوه‌ی زانیاری، گفتوگۆ ب‌ینیته ئاراهه و بۆچوون دروست بکات.

سه‌باره‌ت به‌باب‌ه‌تی ئیسلامی سیاسی راگه‌یانندی کوردی زۆر قسه‌ی کردوه، به‌لام زۆریه‌ی بێ حیسیب کراوه و خالین له‌ زانیاری. له‌باره‌ی ده‌یان لایه‌نی گ‌رنگ و پ‌یویستی دیکه‌ی ئه‌م باب‌ه‌ته‌یش ه‌یچ شتیکی ئه‌وتۆ له‌ راگه‌یانندی ئیمه‌دا نییه و به‌رچاوا ناگه‌ویت.

ئاماده‌نه‌بوونی فایلێ ئه‌و باب‌ه‌تانه بۆ چی ده‌گه‌ریته‌وه؟ ب‌یگومان بۆ نه‌بوونی کادری شاره‌زا و که‌سانی پسپۆر له‌و بواره‌دا. کادری شاره‌زا و میدیاکاریش چۆن دروست ده‌بیت ئه‌گه‌ر ئاماده‌کاری بۆ نه‌ک‌ریت؟

ئایا ئه‌رشیقی راگه‌یانندی کوردی هه‌مووی بگه‌رین شتیکی شایان باس و به‌که‌لکمان سه‌باره‌ت به‌و باب‌ه‌تانه ده‌ست ده‌که‌ویت که ئاماژه‌یان پ‌ی کرا؟

ب‌یگومان هه‌ر ئه‌م باب‌ه‌تانه نین له‌ رووبه‌ری میدیای ئیمه‌دا نا ئاماده‌ن، بگه‌ر باب‌ه‌تی تر زۆرن پ‌ۆژانه دنیای ئیمه تیک ده‌شکین و دنیای ئیمه به‌ئاراسته‌ی ترسناکدا ده‌به‌ن و میدیای کوردیش شتیکی ئه‌وتۆیان ده‌باره نا‌به‌خشیت.

پهنگ بئی میدیای کوردی بیانویه کی بۆ ئه وه هه بیته که ناتوانیت سه بارهت بهو بابه تانه ی ئاماژه ی پی کرا فایل شایان ئاماده و پیشکیش بکات، به لام خو ده توانی له ناوخوی نیشتماندا کار له سه ر بابته کانی کۆمه ل بکات. میدیای کوردی کاری له سه ر کۆمه ل نه کردوه.

میدیای کوردی تیشک ناخاته سه ر گهنده لپی کۆمه لی کوردهواری خو ی. میدیای کوردی باسی مرۆفی کورد ناکات که ده بی چ ئه رک و مافیکی له و نیشتماندا هه بیته.

میدیای کوردی بابه تگه لیک سه بارهت به ژینگه پیشکیش ناکات که چۆن مرۆفی کورد ولاتی پاکژی خو ی پیس ده کات و چۆن کوردستان ده کات به زبڵخانه.

کۆمه لی کوردهواری جهسته یه که سه رتاپا نه خو ش و ده رده دار. میدیای کوردی شتیکی ئه وتۆ سه بارهت به و ده رده انه پیشکیش ناکات جهسته ی ولات و کۆمه لی ئیمه یان داپزان دووه. ده سه لاتی ناچۆر به ره مه می جهسته یه کی نه خو شه، ده نا لۆجیک نییه خه لکیکی ته ندروست ده سه لاتی ناته ندروست به ره مه به یتیت یان په سه ندی بکات.

بازرگانی چا وچنۆک و نه زان که خو راک ی ژارای ده هین و ده رخواردی خه لکی ده دن، دوکتۆری بی ویزدان که چه ندین نه خو ش و تووشبوو سه رگه رده ان ده کن، ئه ندازیاری بی پلان و ده ست و پی سپی که ناتوانن بستیک بالای ئه و ولاته هه لکشینه سه ری، کارمه ندیکی زۆر که که سی چه ز له کاری خو ی ناکات، که سانیکی زۆر که پیزی کاری خو یان و کاری ئه وان ی تر ناگرن. هتد ئه مانه و ده یان ده ردی

تری جهستهی ئەو نیشتمانهیان داڕزاندوو و میدیای کوردیش خۆی
به شتی زۆر بچووکهوه سه‌رقال کردوو.

سه‌رباری ئەم بابەته، کۆمه‌ڵی شتی تری پێویست هەن که
پێویستیان به‌وه‌یه به‌ده‌نگی به‌رز قسه‌یان له‌سه‌ر بکریت، که‌چی
راگه‌یاندنی کوردی ئەگه‌ر باسیشیان بکات به‌نووزه باسیان ده‌کات.

پرسگه‌لی وه‌کو هه‌ژاری، کاره‌ساته‌کانی کورد، پابردوو، ئیستا و
داهاتووی ئەو گه‌ل و نیشتمانه، پرسى نه‌وه‌کان، پرسى یه‌کسانی، له‌و
بابه‌تانه‌ن ده‌بی به‌رده‌وام ئاماده‌بن، که‌چی به‌رده‌وام له‌ پووبه‌ری
راگه‌یاندنی کوردیدا بزرن. بۆ میدیای کوردی کار له‌سه‌ر ئەم بابەتانه
ناکات؟ ئایا نایه‌ویت کاری له‌سه‌ر بکات یان چاوی میدیای کوردی ئەو
شتگه‌له نایینت و په‌ی به‌پێویستیان نابات؟

میدیاى بى يادەۋەرى و بى ئارشىف

تۆلەى رۇژنامەۋان لە سىياسەتۋانان ئارشىفە

رۇبىرت ھۆكنەر، دەرھىنەرى شانۆ، رۇژنامەۋان

و بىژەرى ئۆترىشى ۱۹۴۵-۲۰۰۱

مىدىياەك بى زەخىرەى ياد و بى كەرەستەى زانىارى و چوونەۋە سەر، مىدىياەكە بى پى، مىدىياەكە ناتۋاننى خۆى رابگرىت و تۋانائى رىكردىنى نىيە.

مىدىياى بى ئارشىف مىدىياەكە نابىنا. مىدىياى لەو جۆرە تۋانائى بىننىنى پاش و پىشى خۆى نابىت. مىدىياەكە نە دوپنى خۆى دەبىننىت نە سبەينىتى. بەچاوخشاندىكى خىرا بە بەرھەمەكانى مىدىياى كوردىدا دەرەكەۋىت، ئەو مىدىياە بى ئەۋەى وردەكارى، ژمارە، مېژوو، شتگەلى پىۋىستى دوپنىتى، پاراستىت، ئەمىرق دەست بەكارە و سەبارەت بەھەموو شتەكانى دوپنى و ئەمىرق شت دەنووسىت و بەرھەم دەبەخشىت.

نەبوونى بانكى زانىارى "داتەن بانك" و نەبوونى ئارشىف چ ھى كەسەكان، چ ھى مېژوو رۋوداۋەكان و وردەكارى پىۋىست ۋاى كردوۋە متمانەى ئەم مىدىياە زۆر لە خواروۋە بىت.

نەتۋاننى بەكارھىنانەۋە و بەگەرخستەنەۋەى نرىكەى ھىچ شتىكى رابردوو چونكە ناپارىزىت كارىكى نالەبارى لەم راگەياندەنە كردوۋە.

ئەو لە کاتیکدا پاراستن و بەکارهێنانەوهی ئەو زانیاری و کەرەستە پتوویستەنە لە ئەمڕۆدا کاریکە ئاسان و خۆش دەست.

چ ڕۆژنامە و تەلەفزیۆن و ناوەندیکی ئێمە بانکی زانیاری شیواو، ئارشیفی پتوویست و یادهوهریی بەهیزی هەس؟ راگەیانندی ئێمە بەهەلە زانیاری بزوتنەوهی بەرگری کورد لە شەستەکان "سەدهی بیست" بەدواوە بۆ دەکاتەوه. راگەیانندی وەها جگە لەوه خۆی و خەلک بۆ هۆده سەرقال دەکات، شتیکی تر بەرهم ناهێت.

نەک هەر ئەوه، بگرە راگەیانندی کوردی زۆر بەئاستەم دەچیتەوه سەر پووداوهکانی هفتا و هەشتاکان "سەدهی بیست" یان لە کاتیکدا شتیکیان لەبارەوه دەلێت زانیاری و وردەکاری شیواو پتیشکیش دەکات. جا ئایا میدیایەک توانای بەگەرخستنی ئارشیف و بەرۆهفکردنەوهی یادهوهریی ئەوهنده ژار بێت، گەلۆ لە باسکردن و بەسەرکردنەوهی میرایەتی کوردی و گەڕانەوه بۆ سەردهمی شەرەفخان و خانی و کۆ و کۆ دەبێ چەند چاومارانە کار بکات و چەندیک زانیاری دروست پتیشکیش بکات؟

لە سۆنگە بۆ ئارشیفی و یادهوهری لاوازدا بە راگەیانندی کوردی ناتوانی دەست بۆ کۆمەڵی شتی گرنگ ببات. هەموومان دەبینین کە پووداویکی گرنگ و کتوپر دەقەومێ ئەو میدیایە هیچ زەخیرەیهکی نییه بچیتەوه سەری و هەوال و شروۆهێ لەسەر بنیات بنیت.

لە دەرشتن و پیکهاتە هەوالەکاندا بەروونی ئەوه دەبینین کە یادهوهری کارمەندان و کارگێرانی ئەو میدیایەش وەکو ئارشیف و یادهوهری میدیایە خۆیهتی.

لە کاتیکدا میدیا بۆ ئارشیفه، لە کاتیکدا هیچ پاشخانێکی ئەوتۆی

نییه بۆی بگه‌رێته‌وه و پشتی پێ ببه‌ستی، به‌رانبه‌ر به‌مه‌ که‌سی میدیاکاریش یاده‌وه‌رییه‌کی لاوازی هه‌یه، بێ ده‌ر به‌ستانه‌ فاکت و ژماره‌کان تو‌مار ده‌کات و له‌ خۆوه‌ شتگه‌لیک تو‌مار ده‌کات بێ به‌لگه‌ و بێ بنه‌ما. واتا له‌ کاتێکدا ئارشیف به‌تاله‌ و ستوونه‌کانی کار ئاماده‌ نین، به‌رانبه‌ر به‌مه‌ خه‌یال و یاده‌وه‌ریی کارمه‌نده‌که‌یش ئاماده‌ نین و کۆله‌وارن به‌رانبه‌ر به‌ به‌خشینی زانیاری و روویتوی هه‌وال و رووداوه‌کان دۆش داماون.

که‌م نین ئه‌و رۆژنامه‌ و سه‌رنووسیارانه‌ی ناوی شاعیرانی کورد تیکه‌ل ده‌که‌ن و شیعره‌کانیان ده‌شیوین. جا میدیایه‌ک ده‌سه‌لاتی ناسین و باش به‌کاره‌یتانی شیعر و ئه‌ده‌بیاتی خۆی نه‌بیت، ده‌توانی له‌م دنیا پر زانیارییه‌ی ئه‌مرۆدا هه‌لبکات؟

میدیای کوردی، میدیایه‌کی بێ ئه‌زمونه‌ و بێ ئارشیف. که‌ بێ ئه‌زمونه‌ خه‌یال و یاده‌وه‌ریشی زۆر لاوازه‌، که‌واته‌ کیشه‌که‌ لای ئه‌م میدیایه‌ بووه‌ به‌ که‌ماسییه‌کی دوولۆیی وه‌ها تێپه‌راندن و راستکردنه‌وه‌ی کاری زۆری ده‌وی. نه‌بوونی ئه‌زمون وای کردوه‌ ئه‌م میدیایه‌ نه‌ شته‌کان باش ببینیت و نه‌ باش بیانخوینیته‌وه‌. بێ ئه‌زمونی هه‌ناسه‌ی کارکردن ته‌نگ ده‌کات. یه‌کێک له‌ ده‌روازه‌ گه‌وره‌کانی کارکردن دا ده‌خات.

ئه‌زمون یه‌کێکه‌ له‌ وه‌هه‌ندانه‌ی میدیای ئێمه‌ شکی نابات، به‌لام په‌هه‌ندیکی هه‌ره‌ ترسناکه‌. بێ ئارشیفیش دیاره‌ بێ ئه‌زمونی لێ ده‌که‌وێته‌وه‌. هاوشانی نه‌بوونی ئه‌زمون، نه‌بوونی ئارشیف کاره‌ساتیکی دیکه‌ی ئافرانندی میدیایه‌. بێ ئارشیفی وا ده‌کات میدیاکار نه‌گاته‌وه‌ سه‌ر مه‌سه‌له‌ گ‌رنگ و پێویسته‌کان.

به كورتى ميدياي كوردى، ميديايه كه مجرۆ، دهجوولئى و هه ناسه
دهدات، به لام جهسته يه كه تا بلئى نا تهندروست. ئەزموون
په نجه ريه كه ده بئى هه ميشه له مالى ميديادا پرووناك و كراوه بيت.
به لام ميدياي ئيمه تا ئيسستا ئەم په نجه ريه ي به داخراوى
هيشتوو ته وه. ئەمه ترسناكترين نه بوونيه. دياريشه بئى ئارشيفى و
بئى ئەزموونى يه كيان گرت كاره ساتى لئى ده كه وئته وه.

رؤبىرت هۆكنهر گوتوويه تى: تۆله ي رۆژنامه وان له سياسه توانان
ئارشيفه. به لام رۆژنامه وان چى دهكات و چۆن ئەو ملامانتيه ده باته وه
كه ئارشيفى نه بيت؟

سەرچاوه‌یه‌ک که ناچینه‌وه سه‌ری

په‌داختیک نیوه به‌تال (فال) له مه‌ی، یه‌کسانه به‌په‌رداخی‌ک
نیوه پر. به‌لام نیوه درۆ نیوه راستی له‌ناو ده‌بات.

جان کۆکتۆ ۱۸۸۹/۷/۵ - ۱۹۶۳/۱۰/۱۱

نیگارکیش، ده‌ره‌ینه‌ر و نووسه‌ری فه‌ره‌نسی

له‌ راگه‌یانندی کوردیدا زۆربه‌ی هه‌واله‌ گرنه‌گه‌کان بی سه‌رچاوه‌ن.
سه‌رچاوه‌کانیان دیار نین، نایه‌نه‌وی ناویان ئاشکرا بکریت. هه‌واله‌که
گرنه‌گه‌، به‌لام سه‌رچاوه‌که‌ی نا دیاره‌، سه‌رچاوه‌یه‌که‌ نایه‌ویت ناوی
خۆی ئاشکرا بکات. دیاره‌ به‌مه‌ تیکرای گرنه‌گی هه‌واله‌که‌ بزر ده‌بی‌ت و
ئاشکرانه‌کردنی سه‌رچاوه‌ میزاجی خۆینه‌ر "وه‌رگر" تیک ده‌دات.

هه‌والی گرنه‌گ کاتی‌ک وه‌رده‌گیریت سه‌رچاوه‌ی ئاشکرا و بی لایه‌نی
هه‌بی‌ت. سه‌رچاوه‌یه‌ک "که‌ نایه‌ویت ناوی خۆی ئاشکرا بکات"
سه‌رچاوه‌یه‌ک که‌ بۆ سه‌وراخی هه‌وال و په‌ره‌سه‌ندنی رووداو نا‌کرئ
بچینه‌وه‌ سه‌ری، سه‌رچاوه‌یه‌کی چاوبه‌سته‌. سه‌رچاوه‌یه‌که‌ نه‌بوونی
باشتره‌. سه‌رچاوه‌یه‌که‌ گومان دروست ده‌کات. گومانیک نه‌ک
هه‌واله‌که‌ خۆی، بگره‌ سه‌رجه‌م کاری ئه‌و پوژنامه‌یه‌ به‌رگومان ده‌کات.

هه‌موو ده‌زانین له‌ کوردستان هه‌لومه‌رجی ژبانی سیاسی
هه‌لومه‌رجیکه‌ تابه‌ت. تابه‌ت به‌واتا ئه‌رینی‌که‌ی نا، بگره‌ ناپو‌شن. زۆر
شت به‌روپو‌وشی په‌ش داپو‌ش‌راون. زۆر بویه‌ر و رووداو هه‌ن له‌

خه‌لکی کورد ده‌شاردرینه‌وه. زۆر شتی چاره‌نووس‌ساز هه‌ن ده‌شاردرینه‌وه و دواتر له‌ ریڤگه‌ی میدیا‌گه‌لی ناکوردییه‌وه ئاشکرا ده‌بن. یان ناوه‌ندی سیاسی کوردی و سیاسه‌توانی کورد ئه‌وه‌نده‌یان پی‌گرنه‌گه‌ لیدوان پیتشکیتش به‌پۆژنامه‌وان و که‌نالی را‌گه‌یانندی بیانی بکه‌ن، به‌تایبه‌تی ئه‌وانه‌ی ده‌وروهر "ئه‌گهر پله‌ سی و چوار و له‌ خوارتریش بن" ئه‌وه‌نده‌ به‌لایانه‌وه‌ گرنه‌گ نییه‌ هه‌وال به‌پۆژنامه‌وانی کورد بده‌ن و بن به‌سه‌رچاوه‌ی "ئاشکرا" و سه‌رچاوه‌یه‌کی ناسراو بۆ را‌گه‌یانندی کوردی. سیاسه‌توانی کورد تا ئه‌م ساته‌ی ئیستامان زۆر مه‌یلی له‌ شاردرنه‌وه‌ی شته‌کانه، دیاره‌ ئه‌مه‌ ئه‌وه‌نده‌ی له‌کاری نا‌ یاسایی و ناجۆروه‌ سه‌رچاوه‌ ده‌گریت، ئه‌وه‌نده‌یش له‌ کولتووریکه‌وه‌ که‌ کولتووری دا‌پۆشینی شته‌کانه. کولتووری تاریکی که‌ ده‌یه‌و‌پیت شته‌کان، هه‌موو شته‌کان به‌نه‌ینی مه‌یسه‌ر بکریت. ئه‌وان چه‌زیا‌ن له‌وه‌ نییه‌ چاوه‌کانی دی شته‌کانیا‌ن بیین، ئه‌مه‌ له‌ کاتیکدا ئه‌و شتانه‌ی ئه‌وان ده‌یکه‌ن پێوه‌ندی راسته‌وخۆی به‌چاره‌نووسی خه‌لکه‌وه‌ هه‌یه‌. چه‌زیا‌ن له‌وه‌ نییه‌ گو‌ییه‌کانی دی رازه‌کانیا‌ن بیستن، له‌ کاتیکدا هه‌موو گو‌ییه‌کان ده‌بی ئه‌وان و ئه‌و شتانه‌ی که‌ ده‌یلین بیستن.

په‌وشه‌که‌ نا‌رۆشن و نا‌ئاشکرایه، هه‌میشه‌ له‌ ره‌وشی وه‌هادا شت له‌ ده‌م ده‌رچوون با‌جی هه‌بووه‌ و هه‌یه‌. بلا‌وکردنه‌وه‌ی هه‌والی گه‌رم زۆر به‌لای گه‌وره‌ی به‌دوا‌وه‌یه‌. بۆیه‌ سه‌رچاوه‌کانی ئیمه‌ زۆریه‌ی جار نادیا‌رن و "نا‌یا‌نه‌و‌پیت نا‌ویان ئاشکرا بکریت".

ئه‌مه‌ هه‌لومه‌رجی ئه‌م وه‌لاته‌یه‌، وه‌لاتیک سیاسه‌توان هه‌چ به‌ها‌یه‌ک بۆ کاری را‌گه‌یا‌ندن دانانیت، جگه‌ له‌ را‌گه‌یا‌ندنیک به‌میزاجی ئه‌و قسه‌ بکات. دیاره‌ را‌گه‌یا‌ندی وه‌ها جگه‌ له‌ بلا‌فۆکی نا‌وخۆی حزب شتیکی

دی نییه و هرگیز پژهندی به کارنامه و ناسنامه‌ی میدیاوه نابیت. به لام سه‌باری هه‌موو ئەم ئاسته‌نگانه‌ی له ره‌وشه‌که‌دا هه‌ن، نابیت میدیا کاری نا ره‌وشانه بکات. نابیت هه‌وال له سه‌رچاوه‌ی نادیاره‌وه بگوازیته‌وه ئەوه ره‌وشه‌که ئالۆزتر ده‌کات و گومان که‌له‌که‌تر ده‌کات و خووشی ده‌بیته به‌رگومان.

هه‌موو ده‌زانین له کوردستان هه‌لومه‌رجی کاری راگه‌یاندن زۆر له سه‌ره‌تادایه. نه‌بوونی ئازانسی سه‌ره‌بخۆی ده‌نگوباس وه‌های کردووه هه‌وال به‌ئاسانی ده‌ست نه‌که‌ویت. ئەو پرووداوانه‌یشی ده‌بن به‌هه‌وینی هه‌وال، شایانی ئەوه نین وه‌کو هه‌والی گرنه‌ی گرانگ یان وه‌کو هه‌والی سه‌رنجراکیش یاخۆ خووش و بزهبه‌خش بلآو بکرتنه‌وه.

"جنتیوبه‌خشینه‌وه ده‌که‌ن به‌هه‌وال و جیگه‌ی گه‌وره‌ی ده‌ده‌نی. نامه‌ی پر جنتیو کۆپی ده‌که‌ن و وه‌کو خووشی بلآوی ده‌که‌نه‌وه. سه‌گیک قه‌پی گرت له‌که‌سه‌یک. فلان که‌س به‌کاره‌ساتی ماشین گیانی له‌ده‌ست دا. دوو که‌س زهماوه‌ندیان کرد. چی و چی و دیکه؟، ئەمانه هه‌وال نین. کاری میدیای پیشه‌یی ئەمه نییه."

میدیای کوردی ده‌بیت خووشی بۆ ئەوه ئاماده بکات هه‌واله‌کانی هه‌وال بن نه‌ک شتیکی تر. سه‌رچاوه‌ی هه‌وال و لیدوانه‌کانی روون و ئاشکرا و بی‌لایه‌ن بن.

بۆ ئەوه‌ی راستی به‌ر گومان نه‌بیت، بۆ ئەوه‌ی نیو راستی و نیو درۆ له‌هه‌والیکدا یه‌که نه‌گرن، بۆ ئەوه‌ی درۆ راستی له‌ناو نه‌بات، ده‌بی ئەو پرسته‌یه "سه‌رچاوه‌یه‌ک که نه‌یویست ناوی خووشی ئاشکرا بکات" له‌دارشتنی هه‌والی راگه‌یاندن کوردیدا نه‌مینییت.

میدیا نابیت درۆی تیدا بیت، درۆی گوره یان بچووک، که درۆی تی
کهوت ده بیت به میدیایه ک ویران و گندهل. فریدریک نیتشه ده لی: "له
هموو دامه زراو و سازمانه کاند، له هموو ئه وانهدا که بای به هیزی
په خنه ی رای گشتی به ناویاندا تیپه پ نابیت، گنده لی وه کو که پرووی
بی گونا ه گشه ده کات". ئه مه هموو دامه زراوه کان ده گریته وه،
به میدیایشه وه.

کۆبۆونەووە و پێشوازییەکانی

پاگەیاندنێکی ئازاد دەکری باش بێت یان خراپ. بەلام
پاگەیانندی بێ ئازادی بێ چەند و چوون خراپە.

ئەلبێرت کامۆ ۱۹۱۲/۱۱/۷ - ۱۹۶۰/۱/۴

نووسەر و فەیلەسوفی فەرەنسی و هەلگری
خەلاتی نۆبێل بۆ ئەدەبیات

بەردەوام پێشوازی و کۆبۆونەووە سەردیتری هەوالەکان و لاپەرەیی
یەکەمی رۆژنامەکانی داگیر کردووە. کۆبۆونەووە و پێشوازی
کەرەستەییەکی نایابن بۆ پاگەیاندنێک کە زۆر بەو شتانه سەرسامە.

رۆژنامە و تەلەفزیۆنی ئێمە دیمەنی ئەو بەرپرسانە پێشان دەدەن کە
بەردەوام سەرقالی لەهەقەتەن بۆ خێری خەلک، بەلام ئەو پاگەیاندە
هاوکات دەبێ ئاماژە بەو بەکات کە ئەو خەلکەیش چۆن سالانێکە
رۆژانە ژیان بەسەر دەبەن و رۆژانە رووبەرۆوی چ ئاستەنگییەک
دەبنەووە.

لە تەلەفزیۆنانەووە، لەو رۆژنامانەووە سالانێک کۆبۆونەووە
وهرسکەرەکانی ئاشتیی بەردەوام پێشان دەدران، لە هەموو
کۆبۆونەووەکاندا سینی و لەگەنی لێوانلیۆ لە میوهجات هەبوون، مزاریش
باسی کوشتنی گیان و دلی خۆمان بوو، تیغی کوردیش بەردەوام و
خۆشحالانە ئەو کۆبۆونەوانەیی روویۆ دەکردن و پێشانی دەدان.
بابەتیش دێگەلە بوو. دێگەلە، دزیۆترین سنوور لە هەموو دنیادا.

پیشوازی و کۆبوونه‌وه، کۆبوونه‌وه و پیشوازی، ئەمە چ ماشینیکی وەپسکەری میدیایە؟ چ وزەبەکە لە پروپیۆکەردنی پیشوازی و کۆبوونه‌وهی بەرپرسیانی حزبی و حکومی بۆ تاقەت نابێت؟ سەرئەنجام بەر دەوام میدیای پارتییەکان حزبی و حکومی دەنووسن نەک بەپێچەوانە، ئەو پێککەوت نییە، ئەو بۆ ریتمی نووسین نانووسرێت، بگرە لە باوەڕێکی ناجۆرەوه سەرچاوە دەگریت، باوەڕێک کە حزب لە پیشە‌وهی هەموو شتەکانی تری کۆمەڵگەدا پەسەند دەکات.

پۆژنامە‌ی حزب، دیارە زۆربە‌ی پۆژنامە‌گەلی کوردی سەر بە‌حزبە‌کانن، لاپەرە‌ی یە‌کە‌می هە‌موو ژمارە و هە‌موو پۆژتیکیان بۆ کۆبوونه‌وه و پیشوازیی کە‌سی یە‌کە‌م، دوو‌هە‌م و سێ‌یە‌م و تا کە‌سی دە‌یە‌م تە‌رخان دە‌کە‌ن. سە‌رباری ئە‌مە باسکردن لە کۆبوونه‌وه‌ی حزب و حکوومی لاپەرە‌یە‌کی داگیر کردووه، ئایا ئە‌مە پۆژنامە‌یە؟ ئایا ئە‌مە هۆ‌یە‌کە لە هۆ‌یە‌کانی را‌گە‌یاندن؟ ئایا لە وڵاتی ئێ‌مەدا ئە‌م را‌گە‌یاندنە دە‌سه‌لاتی چوارە‌مه؟

یە‌کێک لەو هۆ‌یانه‌ی وای کردووه ژمارە‌ی خۆ‌ینە‌ری پۆژنامە‌ی کوردی بە‌ر دە‌وام روو لە کزی بێت، میدیای حزبییە. ئە‌م میدیایە پۆژانێک میدیایە‌ک بوو پیرۆز چونکە زمانحالی دۆزێک بوو، بە‌لام کە ئە‌و دۆزە هاتە هە‌ناوی ژيانی پۆژانە‌ی خە‌ڵکە‌وه، وە‌کو هە‌موو لایە‌ن و بوارە‌کانی تر، را‌گە‌یاندنیش دە‌بوو خۆ‌ی لە‌گە‌ڵ هە‌لومە‌رجێکی نوێ‌دا بسازینێت کە تە‌واو جیا‌وازه لە هە‌لومە‌رجی ئە‌و سە‌ر دە‌مه‌ی زمانحالی دۆزێک بوو. خە‌ڵک ئێ‌تر چا‌وه‌روانی تری لەو را‌گە‌یاندنە هە‌بوو، هە‌یه. خە‌ڵک ئێ‌تر زانیاری دیکە و دارشتنێکی دیکە‌ی لەو میدیایە دە‌ویست، دە‌وی.

به لأم ئەم میدیایه ئەمەى نه کرد، پى نه کرا، يان نه يانويست بيكه ن؟
ته نيا گۆرپنى تهكنيك و جوانکردنى لاپه رهى رۆژنامه كان به س نين،
ناوه رۆك و جۆرى هزرين پىويستن.

ميدىايه ك خه لك و كيشه ي خه لكى به لاهه گرنگ نه بيت، ميدىايه ك
كيشه ي سه ره كى و به ره تى خه لك بخاته په راو پزه وه و مانشيت و
لاپه رهى په كه م به پيشوازى به كان بدات، خه لكيش ئەو ميدىايه ناخاته
په راو پزه وه، بگه ره ئەو ميدىايه له بيرت ده كات.

له ولا تيكدا زۆرينه ي بواره كانى كار و ژيان بى سيستم بن، ولا تيك
ليوانليو بيت له كيشه ي زاگۆنى، كيشه ي كۆمه لايه تى، كيشه ي
په ره رده، كيشه ي دادپه ره رى، له ولا تيكدا زۆربه ي شته كان يان له
گريژنه ده رچوون يا خو راپه راندنى هه موو كاره كان زۆر سه ره تايين، له
ولا تيكدا بوارى په ره رده ناله بار، بوارى ته ندروستى ناله بار و بوارى
هاتوچۆ و بوارى نيشته جيبوون و بوارى، بوارى... ناله بار بيت، بو كى
كام بى خه يال، بو كام بى ناگا و بو كام گۆشه گير راگه ياندنيك ده بيت
به ده سه لاتى چواره م كه له كن وى هه موو ئەم ده رده سه رى و
ناهه مواريانه ي ژيانى خه لك و كۆمه ل شايانى باس نه بن و خه مى
سه ره كى ميديا رووپتوكردى پيشوازي و كۆبوونه وه بيت.

راگه ياندنيك تاكه خه مى كۆبوونه وه و پيشوازى به كان بيت، ته نيا
ئەوه ي كردي به په يام و به يامى ترى نه بيت، راگه ياندنيكه باشته ره
هه رچى زووتره له كار بكه ويت.

راگه یاندنی بی مانسیت

مرۆف به مانسیتته کان دلی خوینەر داگیر دهکات،
به زانیاریش رای دهگریت.

وهشانکاری بریتانی ئالفرید چارلس ولیام ه. ن.

۱۹۲۲/۸/۱۴ - ۱۸۶۵/۷/۱۵

میدیای کوردی به مانسیتتهکانی خوینەر دهوورویتنی، به لام به ناوه پۆک و زانیاری خوینەر تووشی دالشکان و سه رلیش یوان دهکات. میدیای کوردی دهروات و شوینتیکی نه کردوو به مه نزلی مه به ست. میدیایه ک به رده وام دهروات بی ئه وهی ئامانجیکی دیاریکراوی هه بیت. ههنگاو دهنی بی ئه وهی پلانی دیار و ئاشکرای هه بیت. میدیایه ک که ده بی په یامی به رچا و پرونی و په یامی کرانه وهی پی بیت، که چی خوی ناروون و خوی له ویدیو ده رگه داخراوه کانه وه کار دهکات. میدیایه ک خوی رییه و هه ر خویشی ریبار، دهروات و خوی و خوینهرانی ویل دهکات. میدیایه ک له بری ئه وهی وتاری پر له زانیاری له ژیر مانسیتی سه رنجراکیش بووه شینتیت، که چی دیت و مانسیتی پر له گتچهل ده به خشی و وتاری پرۆفۆکاتیفی بی زانیاری و وتاری پر په سنی بی مایه و بی ناوه پۆکی لی ده رژی. ئه و مانسیتانه ی ئه مرۆ سه ره له به ری سیمای بلاوکه راوه کانیان داگیر کردوو، سه رنجراکیش نین، ئه وانه مانسیتگه لیکن به مه به سستی دان پووکردن بۆ خوینەر و به ئامانجی هه لکشاندنی تیراژ دهنووسرین. دیاره میدیاکاران خویان باس له م

راستییه ده‌کن و نایشارنه‌وه که مه‌به‌ستی ئەوان له به‌رهمه‌یتانی
ئەو مانشیتانه به‌رزکردنه‌وه‌ی تیراژه. به‌لام پرسیاره‌که ئەوه‌یه: بۆ
ده‌بێ تیراژ به‌م شیوه‌یه به‌رز بکریته‌وه؟

ئەوانه مانشیتێ سهرنج‌راکیش نین، ئەوانه مانشیتێ گێچەل
پێکردن. رسته‌گه‌لێکن نابێ له میدیای سهرده‌م و پيشه‌ییدا ئاماده
بن، بۆ میدیایه‌ک پرستیژ نرخ‌ی هه‌بێت ئەو مانشیتانه نابێ هه‌رگیز
بلاو بکرینه‌وه. مانشیتێک که راگه‌یانندی رۆژ ده‌یکات به‌سهردیتری
په‌یام و ئامانجی به‌رچا‌پوونی خۆی. دیاره ئەم دیاره‌یه زۆتر له کن
رۆژنامه‌گه‌لی ئەه‌لی ده‌بیندریت. ئەوان به‌و کاره‌یان هه‌م خۆیان
خستووته ژێر گومان‌تیکێ قوولی به‌ته‌م و مژه‌وه و هه‌میش سه‌رجه‌م
کاری تیگه‌یشتن و لێک حال‌یوونیان به‌رگومان کردووه.

رۆژنامه‌گه‌لی ئەه‌لی هه‌وآل و بابته‌ وها ده‌وه‌شێن که به‌و کاره‌یان
زۆر جار ان له‌گه‌ل رۆژنامه‌گه‌لی حزبیانه‌ی سهرده‌می شه‌ری ناوخۆدا
هیچ جیا‌وازیه‌کیان نامینیت. جێگه‌ی داخه ئەو رۆژنامه ئەه‌لیانه که
به‌ئامانجی کاری میدیایی ده‌رچوون، ئیستا بوون به‌شیکێ چالاک
له‌گه‌مه‌یه‌کی گومان‌اوی و خه‌مگین، گه‌مه‌یه‌ک نابیت میدیا خۆی تیکه‌ل
بکات. میدیا ده‌بێ له‌ په‌نجه‌ره‌ی راستی و متمانه‌وه بنا‌سریته‌وه. نه‌ک
له‌ ژێر میحرابی گێچەل، شه‌رفروشتن، داچه‌له‌کانندی بێ بنه‌ما و بێ
بنه‌په‌ته‌وه. جگه له‌مه‌یش هه‌ر میدیایه‌ک بۆ پرفروشی و خۆ
خۆشه‌و‌یستکردنی نار‌ه‌وا په‌نا وه‌به‌ر هه‌ر هۆیه‌کی دیکه‌ی دوور له
بنه‌مای پيشه‌که‌ی ببات کار‌تیکه‌ دوور، گه‌لی دوور له‌ کاری میدیا و
په‌ن‌سیپه‌کانی. میدیای کوردی له‌ بری ئەوه‌ی وێلی دۆزینه‌وه‌ی
راستییه‌کان بیت و به‌مه‌راقه‌وه بیاندا‌ته‌وه به‌خه‌لک، که‌چی په‌نا ده‌باته
به‌ر گێچە‌ل‌کردنی نا‌پ‌یویست. ئەمه له‌ کات‌تیکدا هۆکاری راگه‌یاندن

دهكرى به چه ندين شتيوازي شياو و رهوا خوى خوشه ويست بكات. بو
ئهوهى خوشه ويست بيت، گهليرى بيت، ريگه گهلى ئاسانتر و له بارتر
هه، چونكه راگه يانندن هويه كه له هويه هه ره پيويسته كانى ژيانى
نوئ.

رؤژنامه وانى كورد له برى ئهوهى خه يالى وهگه ر بخت و داهينه رانه
هوكارى راگه يانندن وهگه ر بخت، كه چى ديت و پيمان ده لئ: ئه گه ر وا
نه كه ين و مانشي تي گيچهل ئاميزمان نه بيت كه س نامانخويتته وه.

رؤژى رهشى ميديا و رؤژى رهشترى خوينه ر و خه لك ليره وه ده ست
پئ ده كات كه كارى ميديا له م بيركردنه وه به وه سه رچاوه بگريت.
ئاماده بوونى رؤژانه ي ئه م جو ره مانشي ته له ميدياي كورديدا بو وه ته
ديارده يه كي ئاشكرا. ديارده يه ك بو خه مخوراني ميديا خه مگين. بو يه
به ر له وهى باس له ديارده كه خوى بكه ين، ده بي پرسيارتيك ئاراسته ي
ميدياكاران بكه ين، پرسياره كه يش ئه وه يه:

كى خه لك و خوينه رى به و شيوازه راهينا؟ شيوازيكى
رؤژنامه وانى يانه ي وه ها كه مانشي تي له و چه شنه پر گيچهل به ره م
بينت و نووسيني وه ها بي ناوه روكيش بو وه شي نيت.

كى ئه م شيوازي گيچه لكردنه ي كرد به هوى خو خوشه ويستكردن،
خو گهليريكردن و پرفروشى؟ ئايا مه رجي پرفروشى بو رؤژنامه يه ك
ئه وه يه گيچه ل بكات؟ ئايا خوينه ر و چاودير وه ها دروست ده بن
به ره مى گيچه ل بن، به ره مى وتارى بي ناوه روك و بي زانبارى بن؟
كى له وه به ر پرسياره ميدياي كوردى ميزاجى خوينه رى تيكداوه و
خوينه رى به ره و ئاقارتيك بر دووه گه رانه وه ي ئاسان نه بيت؟ ئايا
ميدياي كوردى به نياز ه له داهاتوودا بيت به خاوه ني مانشي ت؟

زمانی میدیای کوردی

مرۆف وشه باوه‌کان به‌کار ده‌هینی و شتگه‌لی نا باو ده‌لێت.

ئارتور شوینهاوهر ۱۷۸۸/۲/۲۲ -

۱۸۶۰/۹/۲۱ مامۆستای زانستگا،

نووسەر و فه‌یله‌سووفی ئەلمانی

.... به‌لام میدیای کوردی به‌شپێواوی وشه‌ی باو به‌کار ده‌هینیت و قسه‌ی باویش دووباره ده‌کاته‌وه. میدیای کوردی شتگه‌لی ناباوی نییه. میدیایه‌که رسته باوه‌کانی کۆمه‌ڵ ده‌گریت و ئالۆزانه دووباره‌یان ده‌کاته‌وه. ئەده‌ب کاتیک خزمه‌ت به‌زمان ده‌کات و زمان پێش ده‌خات رسته‌ی باو نه‌لێته‌وه و رسته‌ی نوێ بئافرینیت. دیاره ئەمه‌ بۆ میدیاییش هه‌ر وه‌هایه. ئەگه‌ر میدیایه‌که نه‌توانی به‌زمانیکی شیاو و جوان قسه‌ بکات، ناتوانی زانیارییه‌کانی بگه‌یه‌نیت. میدیای کوردی خاوه‌نی زمانیکی جوان نییه. نه‌که هه‌ر زمانی کوردی ده‌وله‌مه‌ند نه‌کردوه، نه‌که هه‌ر زمانی کوردیی پێش نه‌خستوه، بگه‌ر زیانیکی گه‌وره‌ی له‌و زمانه‌ داوه.

رۆژنامه‌وان و بیژهری ئەلمانی رۆبیرت لیمکه ۱۹۱۳/۹/۱۷ -

۱۹۸۹/۱/۱۵ ده‌لی:

"سه‌رنوو سیاری به‌توانا که‌سیکه له‌وه‌دا سه‌رکه‌وتوو بیت،

کارمه‌ندانی به‌شی ئابووری و وهرزش ناچار بکات له

هه‌واله‌کانیاندا خزمه‌ت به‌زمانی ئەلمانی بکه‌ن."

بىگومان تا ئىستا هيچ سەرنووسىيارىكى كورد ئەم ھەستە بەكارەكەپەوھ ديار نىيە. سەرنووسىيار زۆرن كە باسى شىواوىى زمانيان لەگەلدا دەكرىت، دەلۆن بۆ ئىمە زمان زۆر گرنگ نىيە، ئەوان پىيان وايە، "خۆيان پىيان وايە" كاريك ئەوان دەيكەن زۆر لە زمان گرنگترە. كارى ميديا چەند پشت بەراستى دەبەستىت، ئەوھندەيش بۆ گەياندىنى راستىيەكان پىويستى بەزمانى جوان و پرونە. ميدياي كوردى زمانىكى پروون و بى گرىتى نىيە تاكو باش لىتى حالى بين. ميديايەكە بى زمان. ميديايەكە ھەموو پىساكانى زمانى پشت گوئى خستووھ. ئەمرۆ لە رووبەرى ئەو ميديايەدا زمانى كوردى رۆژە رەشەكانى خۆى دەگوزەرىنىت.

مۆلیر (ژان باپتىستە پۆكولەين) ۱۶۲۲/۱/۱۴ - ۱۶۷۳/۲/۱۷
 ئەكتەر، دەرھىنەر و نووسەرى شانۆى فەرەنسى وتوويەتى:

"ئەوھى وھەا قسە دەكات لىتى حالى بن، ھەمىشە جوان قسە دەكات."

ئايا ميدياي كوردى وھەا قسە دەكات و وھەا دەنووسىت خويئەر لىتى حالى بىت؟ گومان لەوھەدا نىيە ئەو ميديايە ئەوھى بەلايەوھ گرنگ نەبىت زمانە. ميدياي كوردى نەك ئەفسوونى جوانى لە زمانى نووسىنىدا نىيە، نەك پروون نانووسىت و زمانىكى باش و شىاوى نەكردووھ بەكەرەستەى نووسىن، بگرە زمانى كوردى بەمەرەپەك بردووھ كار و خەباتى زۆر دەووت تا بىتەوھ سەرخۆى.

ميدياي كوردى لەبرى ئەوھى توانچ لە ناوگەلىك بدات و بەشۆخىيەوھ باسيان بكات كە خەلك لەم سالانەى دواييدا دايانھىنانون، كەچى دىت و لە زمانى نووسىنى ھەوال و شروڤەى

خۇيدا پەنا دەباتە بەر ئەو ناوانە و بەكاريان دەھيئيت.

بەكارھيتاناي ناوي وەكو "شلەخەجى و گاميش، شەبەح، عفريت و چى و چى بۆ ماشينگەلىك كە ناوي تايبەتى و ماركەي خويان ھەيە، ھيچ نىيە جگە لەوھى ئەم ميديايە گۆرانكارى و ھەلكشانى نەكردووه بەئامانج و ئەو مەنزىلكى سېي و پووناكى مەبەست نىيە پىتى بگات. سەربارى ئەوھيش بەكارھيتاناي وشەي دەفتەر بۆ ۱۰۰۰۰ دۆلارى ئەمەريكى، وەرەقە و گەلا بۆ ۱۰۰ دۆلارى و زۆر ناوي تىرى سەير كە لە ميدياي كورديدا زۆر بەئاسايى و خۆشەستانە بەكاردين، واي كىردووه زمانى ئەم ميديايە نەبىت بەزمانىك متمانەي پى بىكرىت و ھەرگىز نەبىت بەسەرچاوه بۆ ئىستا و دوارپۆژ.

ئەمە جگە لەوھى لە ميديايى حىزبىدا تا ئىستا ناوھەكانى ژن - ئافرەت، قوتابى - خويىندكار و... تاد، ھەن و ئەو جياوازيە ھەر ماوھ. جگە لەوھى سالانىكى زۆر لەو پراگەياندەدا بەكارھيتاناي كۆمەلى وشە و دەستەواژەي دزىو بىوون بەكارىكى زۆر ئاسايى. بەكارھيتاناي وشەگەلى دزىو لە پراگەياندەدا زمان بەشىوھەيەكى ترسناك دەشىويتىت. شىواندىك ماوھەيەكى زۆرى پىويستە تا چاكدەكرىتەوھ دەكرىتەوھ.

ھايىزىش لاوبە "۱۸۰۶/۹/۱۸ - ۱۸۸۴/۸/۱" نووسەر، دراماتورگ و دەرھىنەرى شانۆي ئەلمانى - ئۆترىشى وتوويەتى:

ھىرش كىردنە سەر زمانى نەتەوھەيەك، واتا ھىرشكردنە بۆ سەر دلى.

كەچى ميديايى كوردى پۆژانە پەلامارى زمانەكەي خۆي دەدات. ئەوھ

ئەو میدیایەییە پۆژانە دلی زمان و خوینەری بەئاگای نەتەوێکە
دەگوشیت.

میدیای کوردی سەرباری ئەوەی زمانی کوردیی شیواندوو،
دەستەواژەیی جوانیشی نییە، لە رستەسازیدا مجرۆیە و لە دارشتندا
زۆر لاوازە. ئایا بەرھەمەتانی شتگەلی جوان و نووسین بەزمانیکی
سەرنجراکیشی شیواو بۆ میدیای کوردی غایلەییە؟

میدیای کوردی نەک ھەر غایلەیی وەھای نییە، بگرە پۆژانیک دەژی
کە شیواندنی زمان و وێرانکردنی مێرگەکانی زمانی کردوو بەپیشە.
ئایا کەسێک ھەیە گومان لەو پۆژنامەوانە نەکات گوێ بەزمانی
نەتەوێکەیی نادات؟

ئایا ئەوەی زمانی بەگشتی خوێش نەوێت بەتایبەتیش زمانیک،
زمانی زگماکیەتی و بەردەوام زمانی نووسینیەتی، دەتوانیت گوێ
بەشتەکانی تر بدات و شتگەلی تری خوێش بویت؟. بەھیوام
پۆژنامەوانیی ئێمە ئەو بەزانیت بزرکردنی زمان واتای بزرکردنی
ھەموو شتەکانە.

هه‌له‌ی کوشنده‌ی چاپ

هه‌ندی پۆژنامه هه‌ن خۆیان له خۆیاندا هه‌له‌ی چاپن.

ڤێرنه‌ر شنایده‌ر ۱۹۳۷/۱/۲۵ نووسه‌ری بواری

وه‌رز و شانۆکاری ئۆتریسی

له میدیای کوردیدا هه‌ر مه‌به‌ست نه‌پێکان نییه‌ که هه‌له‌ی کوشنده‌یه‌. هه‌ر ئه‌وه‌ نییه‌ ئه‌م میدیایه‌ شتی نوێ نابه‌خشیته‌. هه‌ر ئه‌وه‌ نییه‌ ئه‌م میدیایه‌ پۆژانه‌ له بری زانیاری به‌خشین غه‌مگینمان ده‌کات. سه‌رباری کۆمه‌ڵی که‌ماسی که‌ ده‌بێت تا ئێستا بنه‌ی بیوونا، یان ده‌بوو تا ئێستا چاره‌سه‌ر بیوونا، هه‌له‌ی کوشنده‌ی چاپیش سه‌رباری هه‌موو ئه‌و که‌ماسییانه‌ دیت. سه‌رباریکه‌ باری میدیای ئه‌وه‌نده‌ی دیکه‌ لار و خوار کردوه‌. به‌جۆریکه‌ زۆر هه‌وال و زۆر نووسین به‌ده‌ست هه‌له‌ی چاپه‌وه‌ گیر ده‌خۆن، یان راسته‌ر خۆینه‌ر گیریان به‌ده‌سته‌وه‌ ده‌خوات و ده‌سته‌رداری خۆینه‌وه‌یان ده‌بیت.

چاپکراوی کوردی به‌گه‌شتی له سه‌رده‌می پێشکه‌وتنی ته‌کنیکدا زۆتر تووشی هه‌ل‌دێری هه‌له‌ی چاپ دیت. ئه‌گه‌ر به‌راوردیک له نیوان چاپی رابردوو و ئێستای کوردیدا بکریته‌. ئه‌وانه‌ی ئه‌م‌رۆ زۆربه‌یان له به‌ره‌مه‌ دێرینه‌کان پر هه‌له‌ترن. پێشکه‌وتنی ته‌کنیک و ئاسانکاری ئه‌م‌رۆی ته‌کنیک نه‌بووه‌ته‌ هۆی ئه‌وه‌ی میدیای کوردی ئه‌و هه‌له‌ی چاپه‌ی لێ نه‌باریت.

هه‌له‌کردنی میدیای کوردی ئیدی بی سنوور بووه. ئیدی بووه به‌شتیکی ئاسایی لای ئەو میدیایه. رۆژانه هه‌له‌ده‌کریت، هه‌له‌ی کوشنده ده‌کریت. له نووسینی ناو و شویندا. له نووسینی ژماره‌دا، له میژودا، هه‌له‌ده‌کریت، له دانانی وینهی گونجاو و وینهی تایبەت به‌بابه‌تی بلاوکراوه هه‌له‌ده‌کریت.

پرووی داوه باس له بری تیچوونی پرۆژه‌یه‌ک کراوه، به‌لام به‌دوو ژماره‌ی جیاواز باس له بری تیچوونی پرۆژه‌که کراوه. دوو ژماره‌ی جیاواز له یه‌ک راپۆرتدا.

جار به‌جار له رووبه‌ری رۆژنامه‌کانی ئیمه‌دا حیساباتی دینار و دۆلار تیکه‌ل ده‌کرین و خوینەر ناچیته‌وه سه‌ر راستیه‌کان. دیاره راپۆرتی وه‌ها به‌هیچ شی‌وه‌یه‌ک نا‌کریت ببیت به‌سه‌رچاوه بۆ لیکۆلینه‌وه و لای حالی بوون.

میدیای کوردی به‌ته‌نیا گیرۆده‌ی هه‌له‌ی چاپ نییه، ته‌نیا هه‌له‌ی چاپ نییه ئەم میدیایه‌ی بی پره‌ستیژ کردووه، بگره‌ ناروونی له به‌کاره‌ینانی وشه و ناروونی له دارشتندا وای کردووه ببیت به‌میدیایه‌ک قسه‌ بزکی‌نیت و شته‌کان تیکه‌ل و پیکه‌ل بکات. زۆر جاریش ئەو ناروونی و ئەو ره‌وشی دارشتنه هه‌له‌ی چاپیشی دیته سه‌ر. جا خوینەر چۆن ئەمه‌ی بۆ راست ده‌کریته‌وه و چۆن ده‌چیته‌وه سه‌ر مه‌به‌سته‌که؟ ئەوه ده‌بیت به‌کاریکی مه‌حال و هه‌ول‌دانیکی بی هووده.

میدیای ئیمه‌ میدیایه‌که داخراو، میدیایه‌که توانای کرانه‌وه‌ی په‌نجه‌ره‌ گرنه‌گه‌کانی نییه و به‌رده‌وام له ئاویکی وه‌ستاو ده‌چیت. هر ئەو ره‌وشه‌یه وای کردووه به‌لۆکالی بمینیته‌وه. چونکه ئەوه هزری

لۆكالىيە تواناي كرانهوهى په نجه رهى نوپى تيدا نيبه. هزرى لۆكالى وای کردوه میدیای ئیمه توانای فرینی زۆر سنووردار بیت. به لام سهیر له وه دایه ئەم میدیا لۆكالىيە له ناو سنووره لۆكالىيە كهى خۆشیدا دهكهوێته ههلهى كوشندهى وه هاوه رۆژنامه وانی بیانیش تى ناکه ویت. میدیاكه لۆكاله، به لام لهو سنوورهیشدا كه سنوورى کارکردنیه تى دهست و پى سپى و بى دسه لاته.

سهربارى كۆمهلى كه ماسى پشت شكین كه دهبى میدیا نه بیت و بى ئەو كه ماسیيانه دهتواندریت میدیای پى بگوتریت، ئەم میدیایه ههلهى چاپى بو چاره سه ر ناکریت. ههلهى چاپ چاره سه رکردنى له چوارچێوهى توانای تهكنیکى رۆژدا گه لیک ئاسانه، ته نیا به ده ره به ست بوون و خۆشه وىستی کاره كهى دهویت.

به كورتى ههلهى چاپ رووى ئەو میدیایهى شێواندوه و شته كانى ئەوهندهى تر نارۆشن کردوه.

میدیا یهك خۆى له بنه ر هتدا دلگیر نيبه، خۆى ههنگاوێكه شهكته و له رزۆك، پيوستى به دهست گرتن و چالاكانه خستنه گه ر هیه، كه چى ههلهى چاپ ئەوهندهى تر ماندووى دهكات. ههلهى چاپ میدیا یهكى ناكارای ئەوهندهى تر نا كارا کردوه.

میدیای قسه‌کەر و گوئی نه‌گر

خۆنه‌بانکردن و گوئی نه‌گرتن، لیبووردهیی نییه

نووسەر و دهرمانسازی ئەلمانی هاینریش

تیۆدۆر فۆنتانه ۱۸۱۹/۱۲/۳۰ - ۱۸۹۸/۹/۲۰

هه‌موو مرۆفه‌کان، ئیدی پله و شوینگه‌یان چ ده‌بێ با بیته، پتویسته به‌ته‌نیا قسه‌کەر نه‌بن، ده‌بێ گوئیگریش بن. مرۆفیک بخوازیت ته‌نیا قسه‌کەر بیت، مرۆفیکه نادیموکرات، که‌سه‌یکه نه‌یار و ناحه‌زی یه‌کسانی. نابێ قسه‌کردن بۆ که‌سانی پاوان بگریت و ئەوانی تریش ته‌نیا گوهداری بکه‌ن. ئەمه‌ کاریکه دژ به‌رپرسیاکانی لیبووردهیی و به‌خشندهیی. هه‌روه‌ها کاریکه دژ به‌دیالۆگ، دیالۆگ، شیوازی پیکه‌وه قسه‌کردن و پیکه‌وه ئاخافتنی سه‌رده‌م.

ئەوانه‌ی هیز و وزه‌ی گوئیگرتن شک نابه‌ن نه‌خۆشن. نه‌خۆشیه‌کی کوشنده‌یه مرۆف نه‌توانی گوئی بگریت. که مرۆف توانای ئەوه‌ی نه‌بوو گوئی له به‌رامبه‌ر و ده‌وربه‌ر بگریت، ئیدی کارکردن و پیکه‌وه هه‌لکردن له‌ته‌کیدا ده‌بیت به‌مه‌حال. ئەوه‌ی گوئی رانه‌دیتریت کارکردن له‌گه‌لیدا کاریکه بی هه‌وده و داریکه بی به‌ر. گوئیگرتن خه‌یال فراوان ده‌کات و پروناهی به‌ئاسۆی هزر ده‌به‌خشیت.

ئەو که‌سانه‌ی توانای گوئیگرتنیان نییه، ئەوانه‌ن به‌کولتوووری دیموکراسی نامۆن. دیاره په‌روه‌رده له‌م بواره‌دا رۆلی سه‌ره‌کی ده‌بینیت، به‌لام له زیدی ئیمه په‌روه‌رده فی‌ربوون و راهیتان و

بارهتانی ئەم کولتووورەى نه کردوووه بهخەم. لای ئیمه پهروهردە رووبه ریکى له خهیاڵ و له خەم بۆ فیکرکردن و فیکربوونى دیاڵۆگ تهرخان نه کردوووه. ئەوه له چ بیرکردنه وهیه کى ناجۆره وه سه رچاوه دهگرت، مرۆف بهردهوام قسه بکات، که نۆرهى بهرامبه ره که یشى هات خۆى سه رقال بکات، یان خهیاڵى بروات و گوێ نهگرت؟

ئەمه ههلسوکه وتى کهسانیکه له دهووبه رى ئیمه بهژماره کهم نین، بۆیه میدیای ئیمه یش هه مان دهردى گرتوووه. میدیای ئیمه میدیایه که قسه کهر و گوێ نهگر. میدیایه که خۆى، زۆربهى کارمهندهکانى و زۆربهى ئەو کهسانه یش قسهى بۆ دهکهن، قسه کهرن و ئارهزووى گوێگرتنیان نییه.

خه لکه که بهگشتى قسه کهرن. گوێ ناگرن و ته نیا له سه ره ئەو بابته دهوین که خۆیان مه بهستیانه. کهسانیک هه ن پرسىارى رۆژنامه وان هه چ به لایانه وه گرنگ نییه. هه رگیز به رسقى پرسىارى راسته وخۆ ناده نه وه. به ره له وهى پرسىارىان لى بکرت وه لآمى خۆیان دهنه وه، دياره ئەمانه زۆربه یان سیاسى و ده سه لاتدارن. ئەم بیرکردنه وهیه بووه به سه رچاوهى هه لقولینى میدیای ئیمه.

به لآم ده بوو میدیای ئیمه له وه سه رچاوهیه وه نه رزایه ته رۆژه فه وه. میدیای ئیمه له برى ئەوهى پرسىارى ژیرانه ئاراسته ی ئەو کهسانه بکات، وه لآمى ساده و نابه جـیـان بۆ بلاو ده کاته وه. زۆر جار سیاسه توانیک به پرسىارىک خراوته گوشه یه که وه، به لآم که مێک بیری کردوووه ته وه، کاتى ده ست خۆى خستوووه، راستییه که ی بۆ وه لآم نه گه رانه وه، بۆ ئەوه گه راوه چۆن له پرسىاره که هه لـبـیت، وه ها ده ستى پى کردوووه:

پرسیاریکی زۆر گرنگ و قورسه و یه کسه ر بابه ته که ی گۆریوه، رۆژنامه وانه که چونکه په سنی خۆی تیدا بووه، چاوی له وه پۆشیوه به رانبه ره که یه کسه ر بابه ته که ی گۆریوه، به هه مان شیوه و به هه مان خواستی ئه و بۆی وه شان دووه. دیاره ئه مه ش هه ر له گوئی نه گرتن و نه بوونی هونه ری دیا لۆگه وه سه رچاوه ده گریته.

پیم وایه به شیکی زۆر له گوئی نه گرتن له کن مرۆفی کورد و پاشان میدیای کوردی له کولتوری عه ره بییه وه سه رچاوه ده گریته. نموونه ی گوئی نه گرتن له لای مرۆفی عه ره ب و میدیای عه ره ب زۆرن که خۆیان نه یانه ویت گوئی له شتیک بگرن، نایگرن هه ر چه ندیک قسه یان بۆ بکریته. ئه وه نه بوونی ئه و هونه ره یه له کن عه ره ب وای کردووه یه ک که سه پرسیا ری نه بیته. که سه ویلی سازکردنی رووبه ریک نه بیته، رووبه ریک که دیموکراسی تیدا سه رده ست بیته.

هه موومان ئاگاداری ئه وه هه ین، له ده می پرۆسه ی ئازادی عیرا قدا و پاشانیش، میدیای عه ره بی به رده وام ئه و بابه ته ده ورروژینیت کورد له داگیرکردنی عیرا قدا هاوکاری ئه مه ریکان، که چی هه ر ئه و میدیایه، که که نالی جه زیره به کیک له ده نگه بلنده کانیه تی هه رگیز باسی له وه نه کرد بنکه ی سه رکر دایه تی هیزه کانی ئه مریکا له سیلییه یه و له ویوه فه رمان ده دریت عیراق داگیر بکریته. که نالی جه زیره هه رگیز تیشکی نه خسته سه ر ئه و شوینه. به لام هه مان که نال، هه موو عه ره ب له دزی کورد هان دها.

میدیای عه ره بی گوئی ناگریته و به رده وام قسه که ره. دیاره ئه وه له کولتوری عه ره ب خۆیه وه سه رچاوه ی گرتووه. جیگه ی داخه، داخیکی که وه ره، میدیای کوردیش له بن باندۆری میدیای عه ره بی دایه و ته نیا

هز به قسه دهکات، نهک گوئگرتن و چاوگيران.

دهبوو رۆژنامهوانی ئيمه ههزی به گوئگرتن بوایه، دهبوو مه بهستی
بیت گوهداری بکات. ئه وه گوئگرتنه دلنیاپی و پرهستیژ به کاره که ی
ده به خستیت. میدیاکاری ئيمه کاتیک گوئگرتکی باشه په سنی بدریت.

نه دهبوو زۆربه ی میدیاکاران ئاره زوی گوئگرتنیان له وه دا چر
ببیته وه، په سنی خو یان و کاره که یان بدریت. ده بی رۆژنامه وان
مه بهستی ئه وه په سنه نه بیت. دهبوو ئه وه له وه حالی با ئه وه کاریک
جیبه جی دهکات کاری خو یه تی و ده بیت بیکات.

خزمەتگوزاری بەردەوام

پیشتر لە شەقامێکی شاری ڤیه‌ننادا چوار نانەواخانە
هەبوون. لە پای سەرکەوتن لە مەملانیدا، هەریەکە و
تابلۆیەکی ریکلام ئامیزیان لەبەر دەرگەیی نانەواخانەکانیان
دانابوو.

یەکەم تابلۆیان لێی نووسرابوو:

بەتامترین نان لە هەموو ڤیه‌ننادا.

دووهمیان بەم پرستێهە وەلامی دابوووه:

خۆشترین نان لە هەموو ئۆتریشدا*

سێیهمیان ئەم ریکلامەیی خستبووه بەردەست:

باشترین نانی هەموو جیهان.

چوارهمیان زۆر خاکی و سادە، بەلام پر باندۆر** لە

تابلۆیەکی ئاساییدا نووسیوی:

باشترین نانی ئەم شەقامە لێرە دەست دەکەوێت.

لە چیرۆکی کۆنی خەلکی ڤیه‌نناوه

چونکە میدیای کوردی کەرەستەیه‌کە خراپ بەکار دەهێندریت،

چونکە کەسانیک ئەم هۆیە راگەیانندیان بەدەستەوهیە لە ئەرک و

گرنگی کارەکه نەگەیشتون، چونکە میدیاکاران خەیاڵیان نییه، بۆیه

(*) ئۆتریش، ئۆیستەرایش: نەمسا

(**) باندۆر: کاریگەیی، تەئسییر

هەرچی بکهن خۆیان و کارهکه‌یش به‌م‌ه‌له‌دا ده‌به‌ن. کارمه‌ندانى میدیای کوردی به‌رده‌وام نیشانه‌کانى مه‌به‌ست ناپیکن. به‌لام بۆ خۆیان وایه و پیتیان وایه رۆژانه نیشانه‌ی مه‌به‌ست ده‌پیکن، ئاخ‌ر ئه‌گه‌ر وه‌ها نه‌بوایه و ئه‌و بر‌وایه‌یان نه‌بوایه به‌م شی‌وه کوشنده‌یه به‌رده‌وام نه‌ده‌بوون.

میدیای ئیمه نه‌ک هه‌ر له‌ بواری هه‌وال ئاماده‌کردن، دارشتنى نووسین و شرو‌فه‌دا کو‌له‌واره، بگه‌ر له‌ بواری ریکلامیشدا تا بلتی ده‌ست و پى سپییه. ئه‌م میدیایه ریکلام بۆ هه‌ر شتی‌ک بکات، نه‌ک هه‌ر بى ره‌واجى ده‌کات، بگه‌ر هاوکات له‌گه‌ل‌بابه‌تى ریکلامه‌که‌دا کو‌مه‌لى شتى دیکه‌یش له‌به‌رچاو ده‌خات و ناشیرینیان ده‌کات. به‌کورتی له‌ زۆربه‌ی جاراندان ریکلام له‌ میدیای کوردیدا ده‌بیت به‌دژه ریکلام (ئانتی ریکلام).

"خزمه‌تگوزاری به‌رده‌وام" ئه‌مه ده‌سته‌واژه‌یه‌که میدیای کوردی بۆ کو‌مه‌لگه‌ نۆژه‌نه‌کانى نیشته‌جێبوون ده‌یکات. ئه‌و کو‌مه‌لگه‌یانه‌ی له‌م چه‌ند ساله‌ی پاش نه‌مانى ده‌سه‌لاتداریتی به‌عسدا بنیات ده‌نرین.

دروستکردنى کو‌مه‌لى گوند به‌نیوگه‌لى "گوندی ئه‌لمانى، گوندی ئینگلیزی، گوندی ئیتالی و تا" له‌ شاره‌کانى کوردستاندا، له‌ پال کو‌مه‌لى واتا و سیمای تریدا، واتای راکردنیشی هه‌یه له‌ خزمه‌تگوزاری بنه‌ره‌تیی خه‌لك. واتا هێشتنه‌وه‌ی ئه‌و تاریکستان و بى ئاوییه‌ی خه‌لكی تیدایه. هاوکاتیش سازکردنى رووبه‌رتیکى رووناک و تیر ئا و بۆ له‌ سه‌دا یه‌ک یان له‌ سه‌دا دووی ئه‌و شار و ئاوه‌دانیه. میدیای کوردی له‌برى ئه‌وه‌ی بیت و قسه‌ سه‌باره‌ت به‌م دیاردیه بکات، که‌چى نه‌ک هه‌ر ئاو‌ر له‌ دیارده‌که نادانه‌وه، بگه‌ر ریکلامی بى

ناوه‌پۆکی بۆ دهکات، دیاره ریکلامیک که دهره‌نجامی خراپی لی دهکه‌وێته‌وه و ئەگەر لێی رابمێنن که‌ره‌سته‌یه‌که بۆ پێکه‌نین.

له رووی‌پۆکردنی میدیای ئیمه‌دا به‌رده‌وام باس له‌وه ده‌کریت له باله‌خانه‌کانی ئەو کۆمه‌لگه‌یانهدا خزمه‌تگوزاریی به‌رده‌وام هه‌یه. واتا کاره‌با و ئاوی به‌رده‌وام هه‌یه. دیاره ئەمه به‌خه‌یالی میدیای ئیمه ریکلامه، به‌لام راستیه‌که‌ی دژه ریکلامیکی کوشنده‌یه، بۆ شاره‌وانی، بۆ حکومه‌ت و بۆ سه‌رجه‌م به‌رپوه‌به‌رانی ولات. چونکه له ته‌ماشاکردنی ئەم ریکلامه‌وه، له بیستنی ئەو ده‌سته‌واژه‌یه‌ی خزمه‌تگوزاریی به‌رده‌وامه‌وه بۆمان دهره‌که‌وتت له‌و ولاته‌دا:

۱- ده‌سته‌به‌رکردنی کاره‌با و ئاو کاریکه‌ نزیکه و مه‌حال. له کاتیکدا مافی هه‌مووانه کاره‌با و ئاویان هه‌بیت، به‌لام ئەم ریکلامه پیمان ده‌لێت کاره‌با و ئاو له‌و ولاته‌دا چ واتایه‌کیان هه‌یه و ده‌سته‌به‌رکردنیان چهند سه‌خت و چهند پڕ ئه‌رکه.

۲- باشه بۆ له‌وی کاره‌با و ئاوی به‌رده‌وام هه‌بیت؟ ئایا له به‌شه‌کانی تری شاره‌که کاره‌با و ئاو نین؟ ئەگەر نین هۆکاری نه‌بوونییه‌که چیه‌؟

۳- کێن ئەوانه‌ی ئەم گونده‌ نۆژنانه بنیات ده‌نێن؟ حکومه‌ت ئەو کاره دهکات یان کۆمپانیای ئەهلی؟

ئەگەر ئەو لاپه‌نانه ده‌توانن خزمه‌تگوزاریی به‌رده‌وام ده‌سته‌به‌ر بکه‌ن، ئەه‌ی بۆچی بۆ سه‌رجه‌م شاره‌که نایکه‌ن و بۆچی تا ئیستا نه‌یانکردوه‌؟

۴- ئەم ریکلامه‌ وا دهکات مروّف به‌تاسانه‌وه له راستی ئەو نیشتمانه

پابمنیت و پپرسیت: خزمه تگوزاری به ره و کوئی ده پروات و هاو لاتیان له کوئی پلاننه کانی ده ولت و حکومه تدان؟ باشه که خزمه تگوزاری به ردهوام هه بیت، که واته خزمه تگوزاری پچر پچریش هه یه.

ه- ئەم ریکلامه پیمان ده لیت کۆمه لێ له ستوونه هه ره گرینگه کانی ژیان، ئاوه دانی و دهوله تدار، که گرنگترینیان وزه، خزمه تگوزاری و دنیایین له و وه لاتهدا بۆ زۆرینه نا ئامادهن.

به داخه وه میدیای کوردی تا ئیستا له نرخ ریکلام نه گه یشتوووه و نازانی له شه قامه که ی خۆیدا بانگه شه بۆ شته کان بکات و دوور نه پروات. میدیای کوردی ده بوو له نیشانه دوور نه که ویتته وه و بۆ ته نیا جارێکیش بیت بتوانی نیشانه ی مه به ست بپیکیت.

میدیایه که نه یه توانیبی هه والی راست و شروقه ی سه رنجراکیش پيشکیش بکات، دیاره له بواری ریکلامیشدا کۆله وار و نیشان نه شکین ده بیت.

دوو پاشکۆ

تیژتیه رانه سه بارهت به میدیای عه ره بی و تورکی

میدیای کوردی له بهردهم پرسیاره دژوارهکاندا

میدیای عه‌ره‌بی وه‌کو نمونه‌یه‌ک:

میدیای کوردی له باشووری کوردستان نه‌گه‌ر دووانه نه‌بیت له‌گه‌ل
میدیای عه‌ره‌بی له‌و ولاته ده‌ستکرده‌دا، ئە‌وا هه‌تا ئە‌م ساته‌یش له‌ژیر
باندۆری قورسی ئە‌و میدیایه‌ دایه‌.

ئە‌مه‌ جی‌گه‌ی داخه‌ و زیانیکی گه‌وره‌ی به‌میدیای کوردی گه‌یاندوه‌و،
به‌لام داننه‌نان به‌م راستییه‌دا یان شارده‌وه‌ی، زیانی زۆتر به‌ئیمه‌ و
به‌میدیای ئیمه‌ ده‌گه‌یه‌نیت. ئیستا ئیمه‌ له‌ رۆژگارێکدا این (مرۆڤی
کورد) باس له‌ جیابوونه‌وه‌ و سه‌ربه‌خۆیی ده‌کات له‌و به‌شه‌ی
کوردستاندا. جیابوونه‌وه‌ و دا‌بران له‌ ده‌وله‌تیک جگه‌ له
هه‌ناسه‌ساردی و ره‌نجبێوه‌ری هیچ شتیکی تری به‌کورد نه‌به‌خشیوه‌.
به‌لام له‌مه‌ گرن‌گتر و زۆریش گرن‌گتر بۆ ئیمه‌ دا‌برانی هزر و
بیرکردنه‌وه‌یه. دا‌بران له‌ بیرکردنه‌وه‌ی فه‌رمیی ده‌وله‌تیک که‌ ئیمه‌یان
به‌زۆر تێ ترنجان. دا‌برانی بیرکردنه‌وه‌ و هزرمان له‌ سیسته‌میک به
هیچ جۆرتیک هیوای په‌سه‌ندکردنی بیر و دیدی جیاوازی لێ ناکریت.
ئە‌م دا‌برانه‌ ده‌بێ له‌ هه‌موو ئە‌و که‌نالانه‌وه‌ ده‌ست پێ بکات که‌ که‌نالی
په‌روه‌رده‌یی و گه‌یاندن. یه‌کتیک له‌ که‌ناله‌ هه‌ره‌ گرن‌گه‌کان بۆ ئە‌م
دا‌برانه‌ میدیایه‌، به‌لام له‌ کاتیکدا کورد و میدیای کوردی ته‌واو
به‌ده‌ست میدیای عه‌ره‌به‌وه‌ بێزار بوون، که‌چی تا‌کو ئە‌م ساته‌ میدیای
کوردی بۆ خۆی هه‌ر به‌هه‌مان هزری عه‌ره‌بیه‌وه‌ کار ده‌کات.

تهله فزیۆنی عهره بی له عێراقدا به درێژایی په نجا سالی کار نهیتوانی به هیچ شتوازی کاری پیشهیی "پروفیشنال" دهسته بهر بکات. ئەو تهله فزیۆنه ته نیا له یه ک کاردا پیشهیی و سه رکه وتوو بوون، ئەویش له پیشاندان و بهرجهسته کردنی هه موو دیدار، کوپوونه وه و ماجه راکانی سه دام حوسین دا .

ئەوان به جوړیک سیمای دزیوی سه دامیان خستووته روو، مروّف یه کسه ر میدیا و کاری فیلمی روژگاری ئەلمانیای نازیی بیر دهکه وپته وه، نازییه کان مه بهستیان بوو هه رچی باشتر و له بارتره وینهی هیتلر بخرنه بهر دیده .

له گه شه سه ندنی میدیادا له م دوا سالانه دا و بلاو بوونه وهی چه ندین روژنامه ی نوێ، سازبوونی دهیان که نالی عهره بی و چه ندین که نالی کوردی، ههروه ها والابوونی په نجه ره داخراوه کانی ئاسمانی بینینی ئیمه ییش، کارمه ندانی میدیای کوردی به شتیه وه کی بهرچاو باندووری که نالگهی عهره بییان تیدا ده بیندرو .

هه رچه نده گه لی کورد و میدیای کوردیی خو شیی له م ساته دا دزیوی رووی شاشه ی عهره بی ده بین و هه مووان بیتز له و رو له ناله باره دهکه نه وه ئەوان له سه ره تای شه ری عێراقه وه تا کو ئیستا یاریان کرد، به لام گومان له وه یشدا نییه زوړیک له کارمه ندانی بواری راگه یانندی ئیمه تا ئیستایش له ژیر باندووری راسته وخو ی ئەو که نالانه دا هه لسوکه وت دهکن. ئەم باندووره هه ر له ده سپیکه وه تا کو ئەم ساته ی باس له دا بران و جیا بوونه وه ده کریت به شتیه وه کی ئاشکرا دیاره. ئەگه ر ئیمه له ناو جیهانی میدیای عهره بدا که نالی ئەلجه زیره به نموونه وه ر به گرین ئەوا ده کریت بلتین: ئەم که ناله له بواری

تهکنیکدا به شیتوانزیکى بهرز و پیتشکهوتووی سهردهم کار دهکات که ئیمړۆ ستانداردی جیهانیی کارى تهله فزیۆنییه، بهلام شیتوانزی کار و بهرجهسته کردنیان ئه وهنده رووکه شه بینهر به ئاسانى دهتوانی لهو گه مه دزیوانه تی بگات که خویمان تی گلاندووه. کارهساته که نالی جهزیره سهروهی ئابرووی نه ته وهی عهرهب له که سانی وهکو سه دام، عوده ی، قوسه ی و عهلی کیمیاویدا بهرجهسته دهکات. کارهساته تو ئه و تهکنیکه له بارهت له بهرده ستدا بیت، که چی گۆری به کۆمه لی هزاران قوربانى پیشان نه دهیت و بیژهره کانت شیوهن بۆ کوشتنی عوده ی و قوسه ی بکه ن. کارهساته له کاتیکدا ملیۆنان مرۆف چاوه رپی رمانی په یکه رهکانی سه دامن و وهکو مزگینى گۆرانکاری سه رتا پاگیر له هه موو ناوچه که دا هه لیده سه نگین، که چی په یامنیری که نالی ئه لجه زیره باس له قاچهکانی په یکه ره که بکات چۆن بۆیان ده رناکریت و چۆن به خاکى به غداوه په یوه ستن. ئه م هه لویستانه به ته نیا به وه پاسا و نادرینه وه که نالی ئه لجه زیره له لایه ن سه دامیه کانه وه هاتیته کرین. نه خیر به ته نیا ئه وه بهس نییه، بگره ئه مه ئاماژه یه کی گه وه ی بیرکردنه وه و هرزیکه جیهانی عهره بی سه رتا پا گرتو وه ته وه. ئه مه دهنگیکه له هه ناوی ئه وان وه به هیز دیته ده ری و ده لی:

"ئیمه هه مان ئه و نه ته وه سهروه رین سه دان سا ل له مه وه بهر پیمان راگه یه نراوه و ده بی هه میشه سهروه ر بین".

ئه و که نالانه به ئاشکرا به بینهرانی خویمان ده لێن: ده بی ئه و خه ونانه به یئینه دی که گه لی یه هودی تیدا ده خهینه ئاوه وه و گه لانی تریش ده بی خوارده ستمان بن و له بری زمانه که ی خویمان ده بی زمانه

ئاسمانییه‌که‌ی ئیتمه بزانی. ئەم بیر و هزره دۆراو و زپه به‌شیتویه‌کی چپ و خه‌ست به‌سیمای کاری ئەلجه‌زیره‌وه دپاره. به‌رانبه‌ر به‌مه‌ ئەو باندۆره‌ گه‌وره‌یه‌ی ئەوانیش به‌سیمای راگه‌یانندی کوردییه‌وه دپاره. به‌ش به‌حالی خۆم له‌ ده‌سپێکی کاری که‌نالگه‌لی کوردییه‌وه سێبه‌ری زه‌قی که‌سانی په‌گه‌زه‌رستی وه‌کو سامی هه‌داد، فه‌یسه‌ڵ ئەلقاسم، محمه‌د خه‌یری ئەلبوورینی و په‌یامنی‌ری وه‌کو ته‌یسیر عه‌لوونی و یوسف ئەلشریف و به‌رنامه‌سازان و بیژه‌رانی که‌نالی جه‌زیره‌ له‌ شاشه‌ی که‌ناله‌ کوردییه‌کاندا ده‌بینم. سێبه‌ری ترسناکی بیر و هزری ئەوان له‌ شیتویه‌ی دانیشتن، پرسیارکردن له‌ دیکۆر و له‌ بلن‌دگۆکانی که‌نالی کوردی ده‌بینم. ئەوان ده‌بینم له‌ جوۆری کۆکین، وشه‌ قووتدان، جووڵه‌ و به‌کاره‌ینانی ده‌ست و ئاماژه‌کانی ده‌م و چاودا. ده‌بی له‌ هه‌ولێ داب‌ران و جیا‌بوونه‌وه‌دا حیسیب بۆ ئەم باندۆره‌ بکه‌ین، که‌ به‌ر له‌ ئیستا به‌سێبه‌رم ناو برد، به‌لام له‌ سێبه‌ر ده‌رچوو و بووه‌ به‌پارچه‌یه‌ک له‌ هه‌ناوی راگه‌یانندی کوردی.

بیژهر و به‌رنامه‌سازانی ئەو که‌نالانه‌ی عه‌ره‌ب به‌شیتویه‌یه‌کی ئەوه‌نده‌ نزم و به‌زمانیکی هێنده‌ بازاری باس له‌ کیشه‌ی کورد ده‌که‌ن، که‌ جگه‌ له‌ راقه‌کردن له‌ چوارچێوه‌ی هه‌ستی دوژمنکاری په‌گه‌زه‌رستیدا، ناچێته‌ هیچ چوارچێوه‌یه‌کی کاری میدیاوه‌.

چه‌ندین ساڵه‌ ئەم کارمه‌ندانه‌ی میدیای عه‌ره‌بی رۆژانه‌ پرسیار له‌ به‌رپرسیانی کورد ده‌که‌ن: به‌لام ئیوه‌ ده‌تانه‌وێت ده‌وله‌ت دروست بکه‌ن و له‌ عێراق جیا‌بینه‌وه‌.. وه‌لامی ئاماده‌ی به‌رپرسیانی کورد هه‌میشه‌ ئەمه‌ بووه‌: "نه‌خێر گه‌لی کورد نایه‌وی ده‌وله‌تی هه‌بیته‌".

به‌رانبه‌ر به‌مه‌ کارمه‌ندانی میدیای کوردی له‌ به‌رپرسیانی کورد

ناپرسن: "ئاخر ئىتوھ بۆ ناتانەوئ دەولەوتى سەربەخۆتان ھەبىت؟ ئايا بەپىزىنە ئىتوھ بۆ لە برى گەلى كورد قسە دەكەن؟ بۆ میدیای كوردى لە ناو خەلكدا ريفراندۆم ساز ناكات و ناپرسى ئايا گەلى كورد دەيانەوئ دەولەتى سەربەخۆيان ھەبى يان نا؟

دەبى لە باسكردنى باندۆرى میدیای ەرهەبى ئەوھمان لە یاد نەچىت كە میدیای كوردى بەتەنیا لە ژىر باندۆرى لایەنە خراپەكانى میدیای ەرهەبىدايە. بۆ نموونە، لایەنىكى لەبەرچاوى میدیای ەرهەبى، بەتایبەتى كەنالى ئەلجەزىرە چالاكبوون و گورجوگۆلىيەتى. ئەم چالاكبوون و خىرايىيەتى كە ئەلجەزىرە بۆ شىواندن و چەواشەبوون بەكارى دەھىنەت، دەكرى بەدیوىكى لەباردا بابدرىتەوھ. ھەموومان لە يادمانە لە دەمى شەرى ئازادكردنى عىراقدا، ئىمە ناچار بووين ديمەنى شەرهەكان و رەوشى كوردستان لە ئەلجەزىرە و كەنالىكانى ترەوھ ببينين. ئەوسا و ئىستائىش ھەرگىز كەنالىكانى ئىمە لە خۆيان نەپرسى، ئەرى كارى ئىمە چىيە؟ شەوى ۱۸ لەسەر ۱۹ ى ئازارى ۲۰۰۳ و كە چەند سەعاتىك بەسەر مۆلەتەكەى سەرۆكى ئەمەريكادا بۆ سەدام حوسەين و كورەكانى تى پەرىبوو، كەچى شاشەكانى ئىمە يان خەلكيان فىرى ئەلف و باى كوردى دەكرد ياخود گۆرانى بى تام و بى سەروپەريان بلاو دەكرەوھ.

بەم شىواوزى كاركردنەى ئىستا ھەيە ناتوانين بگەينە ھىچ مەبەستىك و ناتوانين ھىچ نىشانىك بپىكىن. ئايا میدیای كوردى تا كەى بەم شىوازە ناشايان و نالەبارە كار دەكات؟ ئەمە يەككە لەو پرسىارانەى ئەگەر لە لايان كفر نەبىت ئەوا لە باشترين باردا وەلامى نادەنەوھ. بەلام چونكە لە گۆرەپانى ئىمەدا سەنعەتى میدياسازى و

کاری ته له فریڼی هه رزان و سووک کراوه، بویه هم پرسپارانه پرسپاری دژوارن و وه لآمدانه وه یان سهخته. چونکه نهو په نجرانه یی ئیمه یان له سهر کچان و کورانی حزب تاپو کراون و مینا بارهگا و بیروکانی حزب مامه له یی تیدا ده کریت و به هه مان هزره وه کاری تیدا به پړپوه ده چیت، یاخو که سانیک هاتون به نیوی میدیای نه هلییه وه مؤدیلکیان له میدیا دروست کردوه که زیانی له سوودی پتره. بویه میدیای کوردی له ماراتونه فراوانه کان و پوژده زور خیراکاندا به دارشوق ری دهکات و دهیه وی خویشی وا پیشان بدا ژماره یی پتوانه یی له گیرفاندا یه. دواى هه مو نه وه هه مته تیانه ی میدیای کوردی خو ی بو خو ی دروستی کردون، پرسپاری مه به ست نه وه یه: ئایا میدیای کوردی پتویسته خو ی بگوری؟

وه لام پروون و ساده یه، بیگومان، پتویسته سه د له سه د خو ی بگوری. به لام پرسپاری دژوار نه مه یه: ئایا دهیه وی خو ی بگوری؟ باوه ر ناکه م، چونکه به و که ره سته ی هزر و بیره ی ئیستا هیه. به و کارمه ندانه ی ئیستا هه ن و له و سنوره زور ته سکه ی حزب و بیرکردنه وه ی چهوت بو ی کیشاون، خو گوړان سهخت و دژواره یان راستر مه حاله.

یه کیک له و شتانه ی به رده وام میدیای عه ره بی، سیاسه تی عه ره بی و به گشته ی خودی مروقی عه ره ب به ران به ر به کورد و به و که لانه ی له لایه ن عه ره به وه زولمیان لی کراوه و خاکیان داگیر کراوه، نه و قسه هه میسه بی واتا و بی نرخیه که ده لیت:

"با رابردوو له بیر بکهین. ئیمه هه موو موسلمان و براین".

مروقیک رابردوو له بیر بکات، داهاتووی له دهست ده دات. نه وانه یی

ئەنفال و كىمىياباران لە بىر دەكەن، ناتوانن سبەينى بىن بەخاوەن
سەرورەى و ئازادى. رابردوو لە بىركردن و داھاتوو لە دەستدان لەو
وانانەن كە مەيدايى عەرەبى بەردەوام بەمرۆڤى ناعەرەبى دەلێتەو.

بەرانبەر بەمە دەبوو مەيدايى كوردىش تاكو ئىستا پرسىارگەلێكى
دروست بكردايە كە: ئايا ئىمە دەتوانن لە داھاتوودا نەوھەيكە ئامادە
بكەن، بلىن لە بىرنەكردنى رابردوو دەتوانن داھاتووى ئارام و دوور
لە دلە راکو كىمان بۆ مسۆگەر بكات. نەوھى داھاتوو مندالگەلێك بن
بتوانن باس لە رابردوو بکەن و رەخنەى بوێرانە لە رابردوو بگرن.
مندالگەلێك لە چەشتى مندالانى ئالمانيای دواى شەرى جىھانى
دووم، ئەو مندالانى هەميشە روويان لە داىك و باوكەكانيان دەکرد و
لێيان دەپرسين: "بۆچ هاوكارى هیتلەر و نازىيەكانتان كرد؟".
ئايا مەيدايى كوردى دەتوانن كارگەلى گەرەى وەھا بكات؟

پادشام له دواتانه وهین

"پادشام له دواتانه وهین" ئەمه قسهی سه رنووسیارى پوژنامهى حورپیه تی تورک، ئەرتوغلو ئويزکویکه بۆ سوپاسالارى ولاته کهى به شار بویوککانت. دیاره ئەم دهربرینه له دهربرینی پوژنامه وان ناچیت، زیاتر سروشتی قسهی سه ربازیکى ههس دهستوپیوهند و خزمه تکارى فه رمانده کهى بیت. به لام ئەوهى چاودیترى راگه یاندنى تورکيا بکات ده زانئ ئەمه دهربرینیکى به داخه وه "ئاسایى" ی ئەو راگه یاندنه یه. که سمان چاودیترى سه رجه م په نگه کانى میدیای هه موو جیهان ناکهین، به لام ده کرى بئ سئ و دوو بلئین میدیای تورک به کیک له دزیوتترین و ترسناکترین میدیاکانى جیهانه.

"ئەرتوغلو ئويزکویک" سه رنووسیارى پوژنامهى حورپیه ته، ئەو پوژنامه یه ی پوژانه سه رى ئەتاتورکى له تهختى نیوچه وانى خۆى داوه و له بنه وهى ئەو وینه یه نووسیه تی تورکيا هى تورکه کانه. ئەم سه رنووسیاره له ژماره ی رۆژى ۲۳/۱۰/۲۰۰۷ ی حورپیه تدا دهنووسئ: دوینئ به ته له فۆن له گه ل سوپاسالارمان به شار بویوککانتدا قسه م کرد و پیم گوت: پادشام له دواتانه وهین. ئەم پیاوه سه رنووسیارى پوژنامه یه که که پوژانه سئ ملیۆن دانه ی لئ ده فرۆشزیت. ئەمه چ میدیایه که و ئەو ژماره زۆره ی خوینه رانیش چ خوینه ریکن که ئەو پوژنامه یه ده کړن و به شه وقه وه ده ی خویننه وه؟ دیاره ئەو پیاوه پوژنامه وان، رۆژیک به ر له و قسه یه ی له گه ل

پادشاهکیدا سەبارەت بە ھێرش بۆ سەر گەریلاکانی پارتی کرێکارانی کوردستان نووسیوی: "ئێتر قسە قسە فرۆکە جەنگییەکانمانە". پەيامی میدیای تورک پەيامی جەنگ و داگیرکارییە نەک بە پێجەوانەو. پەيامی ئەوان بۆ چەواشەکارییە. نەک پەيامی گەیانندی راستی.

کە ئەمە بێرکردنەو و بەرھەمی میدیای تورک بێت، کە ئەمە بێر و ھزری پوژنامەوان و سەرنووسیاری میدیای تورک بێت، ئیدی سروشتییە بێرکردنەو جەنەرآل و سەربازەکانی تورک شالۆ بەر و ترسناک بێت.

میدیای تورک ھێزێکی کاریگەر و ترسناکە تا ئیمرو چالاکانە لە پشت کەلەگایی، سەرھێزی و ھەرھەشەکانی لەشکری ولاتەکەییەتی بەرانبەر بە کورد و دەر و دراوستیەکانیان.

ئەم میدیایە کەرەستەیکە لە کەرەستە بیسەکانی شەر خۆشکردن، شەرێکی ئەو ھەندە دزیو رەنگ بێ بە ھیچ یەکیک لە ئامێرەکانی تری لەشکر جێبەجێ نەبێت. ئەم میدیایە نەک ھەر دژ بەنیارانی دەرەکی، بگرە دژ بەنیارانی ناوھەشی ئامرازێکی کاریگەر بە دەست سوپاوە.

سالی ۱۹۹۴ کاتێک تانسۆ چیللەر سەرۆک وەزیرانی ئەو ولاتە بوو، داتەپینی ئابووری تورکیای پەریشان کردبوو. لە سەفەری ئەو دەمەیی چیللەردا بۆ ئەمەریکا بەمەبەستی پارانەوێ پشتمگیری و خواستنی پارە میدیای تورک دەنووسیت: ئایا چیللەر دەتوانیت دلی کلنتۆن نەرم بکات؟ ئەمە مانشیتێ میدیای تورکە سەبارەت بە گەشتی ژنێک کە سەرۆک وەزیرانی ولاتەکیانە، دیارە ژنە کە یش وەکو سیاسەتوان لە ھەناوی ئەو سیستەمە ناشیرینەو ھاتووەتە دەرێ، چونکە ئەو لە ماوھی کاری خۆیدا سەلماندی لە ھەموو پیاوێ دیندەکانی سوپا

دړنده تره. له سهردهمی نهو ژندها کومه لای دوزگای ترسناکی تری سهرکو تکریدن و مروث کوشتن له تورکیادا دروست کران. نهو میدیایه دواتر و هر له هه مان دهمدا سه بارهت به ورده کاری گه شته که ی چیلله نووسی بووی: راستییه که ی نهوان دوو کوڼه هاوړتی یه کن، چیلله پی نیمه و کلنتونی نهوان، نه م خاتونه مان ده توانیت له یه ک دوو شه ودا دلی نهو پیاوه رازی بکات و (میللهت و وهتن) له م داته پینی نابووریه رزگار بکات. نه م یش نموونه یه کی تره له بی پرستیژی میدیای تورک، نهو میدیایه ی چنندین نهوهی بی شهرم و بی رهوشتی به ره م هیناوه.

میدیای تورک ژه نیاری ئورکسترای شهره، شهریک بو پاراستنی پایه کانی دهوله تی که مالیت به ردهوام به ریوه ده چی. نهو پایانه ی جهنه راله کان به رجه سته یان کردووه و هه موو هه ولکی ناوه کی و دهره کی بو گوړانکاری و چاککاری رته ده که نهوه.

یه کی تر له نه رکه کانی نه م میدیایه نهوه به ردهوام سووکایه تی به کورد و گهلانی دیکه بکات. له هه موو جه ژن و بوڼه یه کی نه ته وهی و له سالوه گه ری مردنی نه تاتورک و دامه زرانندی کو مار و هتدا، ده زاندریت رژنامه کانی وه کو حوریهت، سه باح و میللهت و تاد، و سه رجه م ته له فزیونه کانیان چند یه ک هارمونین و چون نهو میلله تی تورکه به هه موو رهنه گه رووکه شه کانیانوه یه ک رهنه گه پیک ده پین، که له بنه رته دا یه ک رهنه گی ترسناک و به ردهوام ناماده یه بو پاراستنی سه روه ری و پرهنسیپه کانی که مالیزم به هر شپوه یه ک بیت پرهنسیپه گه لیک کوله که گرنه گه کانی ره تکرده وهی هه موو شتی که که نا تورکی بیت.

پېرست

- 7 پيشه‌کی
- 14 که میدیا پرسپاری نابیتت
- 17 میدیایه‌ک خالی له زانیاری
- 20 ستایشی پيشکه‌وتنه‌کانی هه‌ریم
- 23 ده‌ستپکی ناسک وه‌ک لۆکه
- 26 میدیای کوردی له قوتابخانه‌ی لۆبه‌باردا
- 29 تۆزان له نیشتمان
- 32 ورده‌کاری
- 36 لیک تینه‌گه‌بشتن یان گوێز ژماردن
- 39 سیاسه‌تمه‌داری خاوه‌ن ئەزموون و لپهاتوو
- 43 وێڵبوون که راگه‌یاندن سه‌ری لی تیک ده‌چی
- 47 نه‌کارابوون کاتیک میدیا خۆی له دنیا بی خه‌به‌ر بیت
- 50 ئەرکی سه‌ره‌کیی ئەم قوناغه‌ی رۆژنامه‌وان
- 54 نیشتمانی بی میدیا
- 58 بی خه‌م سه‌رخستنه سه‌ر سه‌رین
- 63 هه‌ل چنن و دارشتن
- 71 نه‌بوونی که راگه‌یاندن بی بابه‌ت بیت
- 78 میدیای بی یاده‌وه‌ری و بی ئارشیف
- 82 سه‌رچاوه‌یه‌ک که ناچینه‌وه سه‌ری
- 86 کۆبوونه‌وه و پېشوازییه‌کانی
- 89 راگه‌یاندنی بی مانشیت
- 92 زمانی میدیای کوردی

96	هله‌له‌ی کوشنده‌ی چاپ
99	میدیای قسه‌که‌ر و گوئی نه‌گر
103	خزمه‌تگوزاری بهره‌وام
107	دوو پاشکۆ: تیزتیپه‌رانه سه‌باره‌ت به‌میدیای عه‌ره‌بی و تورکی

بۆدابه‌زاندنی چۆرهما کتیب: سه‌ردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

پدای دانلود کتایه‌ای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للکتب (کوردی . عربی . فارسی)

چاپخانهی

ههولتیر - کوردستان
Aras Press
Kurdistan - Erbil